

SANSKRIT TEXT SOCIETY

श्रीगौतमधर्मशास्त्रम्

THE

INSTITUTES OF GAUTAMA

EDITED

WITH AN INDEX OF WORDS

BY

ADOLF FRIEDRICH STENZLER

FR. D. PROF. OF ORIENTAL LANGUAGES IN THE UNIVERSITY OF BRESLAU

SAIN
GAU

LONDON

TRÜBNER & CO., 57 & 59, LUDGATE HILL

1876.

PREFACE.

The edition of GAUTAMA'S Institutes now published I have been enabled to prepare by the kindness of Professors COWELL and MAX MÜLLER and of Dr REINHOLD ROST. To Professor COWELL I owe a copy of the Calcutta edition of the work, Prof MAX MÜLLER gave me a copy of HARADATTA'S commentary traced on transparent paper from the Devanāgarī copy in the Library of the India Office, and Dr ROST allowed me the use of a Devanāgarī copy of the text, and of an excellent Telugu copy of HARADATTA'S commentary, both belonging to the Library of the India Office. Several years before, I had copied a modern manuscript of the text belonging to the Royal Library of Berlin. After an examination of these materials I perceived that the surest way of criticism would be to give the text handed down by HARADATTA. This determination led to the exclusion of one chapter which the Calcutta edition and the manuscripts of the text insert after the 19th chapter of HARADATTA'S text. It contains the doctrine of the *Armacyula* or the ripening of action, and mentions the different bodies in which men will be born again as a punishment for their sins. It is to be remarked that VISHNUSVARA in his *Mitakshara* on YAJÑAVALKYA'S Institutes (Yājñ 3, 216, *Mitaksh* III fol 42a of the Calcutta edition of 1868) inserts a passage on the same subject ascribed to GAUTAMA, which, however, differs considerably from the said chapter of the manuscripts of GAUTAMA'S text. HARADATTA omits this chapter, nor has COLEBROOKE considered it as belonging to the text of GAUTAMA, as he counts only twenty eight chapters instead of the twenty nine contained in the manuscript texts.

A difficulty arose from the comparison of the two manuscripts of HARADATTA'S commentary above mentioned. They differ from each other in such a degree as to make them appear to present two different redactions of the same work. Nor do these two redactions seem to

॥ अथ गौतमीयं धर्मशास्त्रम् ॥

वेदो धर्ममूलम् । १ । तद्विदां च स्मृतिशीले । २ ।
दृष्टो धर्मव्यतिक्रमः साहसं च महतां न तु दृष्टार्थे अव-
दूर्वल्यात् । ३ । तुल्यबलविरोधे विकल्पः । ४ । उप-
नयनं ब्राह्मणस्याष्टमे । ५ । नवमे पञ्चमे वा काम्यम्
। ६ । गर्भादिः सङ्ख्या वर्षाणाम् । ७ । तद्वितीयं जन्म
। ८ । तद्यस्मात्स आचार्यः । ९ । वेदानुवचनाच्च । १० । एका-
दशद्वादशयोः क्षत्रियवैश्ययोः । ११ । आ षोडशाद्ब्राह्मणस्या-
पतिता सावित्री । १२ । द्वाविंशते राजन्यस्य । १३ । द्वाधिका-
या वैश्यस्य । १४ । मौञ्जीज्यामौर्वीसौत्र्यो मेखलाः क्रमेण । १५ ।
कृष्णरुक्वस्ताजिनानि । १६ । वासांसि शाणक्षौमचौरकुतपाः
सर्वेषाम् । १७ । कार्पासं चाविकृतम् । १८ । कापायमप्येके
। १९ । वार्क्षं ब्राह्मणस्य । २० । माञ्जिष्ठहारिद्रे इतरयोः । २१ ।
वैत्वपालाशौ ब्राह्मणदण्डौ । २२ । आश्वत्थपिलवौ शेषे । २३ ।
यज्ञियो वा सर्वेषाम् । २४ । अपीडिता यूपवक्त्राः सशङ्काः

। २५ । मूर्धललाटनासायप्रमाणाः । २६ । मुण्डजटिलशिखा-
 जटाश्च । २७ । द्रव्यहस्त उच्छिष्टो ऽनिधायाचामेत् । २८ ।
 द्रव्यशुद्धिः परिमार्जनप्रदाहतक्षणनिर्णेजनानि तैजसमार्त्तिक-
 दारवतान्तवानाम् । २९ । तैजसवदुपलमणिशङ्खशुक्तीनाम्
 । ३० । दारुवदस्थिभूम्योः । ३१ । आवपनं च भूमेः । ३२ ।
 चेलवद्रज्जुविदलचर्मणाम् । ३३ । उत्तर्गो वात्यन्तोपहत-
 नाम् । ३४ । प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा शौचमारभेत । ३५ । शु-
 चौ देश आसीनो दक्षिणं बाहुं जान्वन्नरा कृत्वा यज्ञोपवीत्या
 मणिवन्धनात्पाणी प्रक्षाल्य वाग्यतो हृदयस्पृशस्त्रिष्वनुर्वाप
 आचामेद्विः परिमृज्यात्पादौ चाभ्युक्षेत्खानि चोपस्पृशेच्छीर्ष-
 ण्यानि मूर्धनि च दद्यात् । ३६ । सुप्त्वा भुक्त्वा धुत्वा च पुनः
 । ३७ । दन्तक्षिप्रेषु दन्तवदन्यच जिह्वाभिमर्शनात् । ३८ ।
 प्राक्च्युतेरित्येके । ३९ । च्युतेष्वासावर्वादिद्याचिगिरन्नेव तच्छु-
 चिः । ४० । न मुख्या विप्रुप उच्छिष्टं कुर्यन्ति न चेदङ्गे निप-
 तन्ति । ४१ । लेपगन्धापकर्षणे शौचममेध्यस्य । ४२ । तदग्निः
 पूर्वं मृदा च । ४३ । मृचपुरीषस्त्रेहुविसंसनभ्यवहारसंयोगेषु
 च । ४४ । यत्र चास्त्रायो विदध्यात् । ४५ । पाणिना सप्यमुप-
 सङ्गृह्णानङ्गुष्ठोऽपीहि भो इत्यामन्त्रयेत् गुरुम् । ४६ । तत्र चक्षुर्म-
 नाः । ४७ । प्राणोपस्यर्जनं दमैः । ४८ । प्राणायामास्तयः पञ्च-
 दशमाचाः । ४९ । प्राकूलेष्वासनं च । ५० । श्लोम्पूर्वा प्याहतमः
 पञ्च सत्यान्ताः । ५१ । गुरोः पादोपसङ्गृहणं प्रातः । ५२ । व-
 ह्मानुवचने चाद्यन्तयोः । ५३ । अनुज्ञात उपविशेत्प्राङ्मुखो द-
 क्षिणतः शिष्य उदङ्मुखो वा । ५४ । सावित्री चानुवचनम्

। ५५ । आदितो ब्रह्मण आदाने । ५६ । ओङ्कारो ऽन्यत्रापि । ५७ । अन्तरागमने पुनरुपसदनम् । ५८ । श्वनकुलसर्पमण्डू-
कमार्जाराणां अहमुपवासो विप्रवासश्च । ५९ । प्राणायामा-
धृतप्राशनं चेतरेषाम् । ६० । श्मशानाभ्यध्ययने चैवं श्मशाना-
भ्यध्ययने चैवम् । ६१ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे प्रथमो ऽध्यायः ॥ १ ॥

प्रागुपनयनात्कामचारवादभक्षो ऽहुताब्रह्मचारी यथो-
पपादमूत्रपुरीषो भवति । १ । नास्याचमनकल्पो विद्यते
ऽन्यत्राप्यमार्जनप्रधावनावोक्षणेभ्यः । २ । न तदुपस्पर्शनादा-
शौचम् । ३ । न त्वेवैनमग्निहवनवलिहरणयोर्नियुज्यात् । ४ ।
न ब्रह्माभिव्याहारयेदन्यत्र स्वधानिनयनात् । ५ । उपनयना-
दिर्नियमः । ६ । उक्तं ब्रह्मचर्यम् । ७ । अग्नीन्धनभैक्षचरणे
सत्यवचनमग्रामुपस्पर्शनम् । ८ । एके गोदानादि । ९ । बहिः-
सन्ध्यत्वं च । १० । तिष्ठेत्पूर्वमासीतोत्तरां सज्योतिष्या ज्योति-
षो दर्शनाद्वाग्यतः । ११ । नादित्यमीक्षेत । १२ । वर्जयेन्मधु-
मांसगन्धमाल्यदिवास्वप्नाञ्जननाभ्यञ्जनयानोपानच्छवकामक्रो-
धलोभमोहवादवादनस्नानदन्तधावनहर्षनृत्तगीतपरिवादभया-
नि । १३ । गुरुदर्शने कण्ठप्रावृतावसक्थिकापीश्रुयणपादप्र-
सारणानि । १४ । निष्ठीवितहसितविजृम्भितावस्फोटनानि । १५ ।
स्त्रीप्रेक्षणालम्भने मैथुनशङ्कायाम् । १६ । द्यूतं हीनसेवासद-
त्तादानं हिंसाम् । १७ । आचार्यतत्पुत्रस्त्रीदीक्षितनामानि । १८ ।
शुक्ता वाधः । १९ । मद्यं नित्यं ब्राह्मणः । २० । अधःशय्या-
सनी पूर्वोत्थायो जघन्यसंवेशी । २१ । वाग्बाहूदरसंयतः । २२ ।

नामगोचे गुरोः समानतो निर्दिशेत् । २३ । अर्चिते श्रेयसि
 चैवम् । २४ । शय्यासनस्थानानि विहाय प्रतिश्रवणम् । २५ ।
 अभिक्रमणं वचनादहृष्टेन । २६ । अधःस्थानासनतिर्यग्वातसे-
 वायां गुरुदर्शने चोत्तिष्ठेत् । २७ । गच्छन्तमनुव्रजेत्कर्म विज्ञा-
 प्याख्याय । २८ । आहूताध्यायी । २९ । युक्तः प्रियहितयोः । ३० ।
 तद्भार्यापुत्रेषु चैवम् । ३१ । नोच्छिष्टाशनस्त्रापनप्रसाधनपाद-
 प्रक्षालनोन्मर्दनोपसङ्ग्रहणानि । ३२ । विप्रोष्योपसङ्ग्रहणं गु-
 रुभार्याणाम् । ३३ । नैके युवतीनां व्यवहारप्राप्तेन । ३४ । सा-
 र्ववर्णिकं भैक्षचरणमभिशस्तपतितवर्जम् । ३५ । आदिमध्या-
 न्तेषु भवच्छब्दः प्रयोज्यो वर्णानुपूर्वेण । ३६ । आचार्यज्ञाति-
 गुरुस्वेष्वलाम्भे ऽन्यत्र । ३७ । तेषां पूर्वं पूर्वं परिहरेत् । ३८ । नि-
 वेद्य गुरवे ऽनुज्ञातो भुञ्जीत । ३९ । असन्निधौ तद्भार्यापुत्रस-
 त्सचारिसद्व्यवहारः । ४० । वाग्यतस्तृणबलीलुप्यमानः सन्निधा-
 योदकम् । ४१ । शिष्यशिष्टिरवधेन । ४२ । अशक्तौ रज्जुवेणु-
 व दलाभ्यां तनुभ्याम् । ४३ । अन्येन मनुज्ञा शास्यः । ४४ ।
 द्वादश वर्षाण्येकवेदे ब्रह्मचर्यं चरेत् । ४५ । प्रतिद्वादश वा
 सर्वेषु । ४६ । ग्रहणान्तं वा । ४७ । विद्यान्ते गुरुरर्थेन नि-
 मन्त्र्यः । ४८ । कृत्वानुज्ञातस्य वा स्नानम् । ४९ । आचार्यः
 श्रेष्ठो गुरुणाम् । ५० । मातेत्येके मातेत्येके । ५१ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे द्वितीयो ऽध्यायः ॥ २ ॥

तस्याथमविकल्पमेके ब्रुवते । १ । ब्रह्मचारी गृहस्थो भिक्षुर्वै-
 खानसः । २ । तेषां गृहस्थो योनिरप्रजननत्वादितरेषाम् । ३ । त-
 त्तोक्तं ब्रह्मचारिणः । ४ । आचार्याधीनत्वमान्तम् । ५ । गुरोः

कर्मशेषेण जपेत् । ६ । गुर्वभावे तदपत्ये वृत्तिः । ७ । तदभावे वृद्धे
सत्रस्रचारिण्यग्नौ वा । ८ । एवंवृत्तो ब्रह्मलोकमवाप्नोति जि-
तेन्द्रियः । ९ । इतरेषां चैतदविरोधि । १० । अनिचयो भिक्षुः
। ११ । ऊर्ध्वरेताः । १२ । ध्रुवशीलो वर्षासु । १३ । भिक्षार्थी
याममियात् । १४ । जघन्यमनिवृत्तं चरेत् । १५ । निवृत्ताशीः
। १६ । वाक्चक्षुःकर्मसंयतः । १७ । कौपीनाच्छादनार्थं वासो
विभृयात् । १८ । प्रहीणमेके निर्णिज्य । १९ । नाविप्रयुक्त-
भोषधिवनस्पतीनामङ्गमुपाददीत । २० । न द्वितीयामपतुं
रात्रिं ग्रामे वसेत् । २१ । मुण्डः शिखी वा । २२ । वर्जयेद्वीज-
वधम् । २३ । समो भूतेषु हिंसानुयहयोः । २४ । अनाग्भी
। २५ । वैखानसो वने मूलफलाशी तपःशीलः । २६ । ग्राम-
णकेनाग्निमाधाय । २७ । अग्राम्यभोजी । २८ । देवपितृमनु-
ष्यभूतर्षिपूजकः । २९ । सर्वातिथिः प्रतिपिद्धवर्जम् । ३० ।
वैष्कमप्युपयुञ्जीत । ३१ । न फालकृष्टमधितिष्ठेत् । ३२ । ग्रामं
च न प्रविशेत् । ३३ । जटिलश्चीराजिनवासाः । ३४ । नाति-
सांवत्सरं भुञ्जीत । ३५ । ऐकाग्रम्यं त्वाचार्याः प्रत्यक्षविधाना-
न्नाहंस्थस्य गार्हस्थस्य । ३६ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

गृहस्थः सदृशीं भार्यां विन्देतानन्यपूर्वां यवीयसीम् । १ ।
असमानप्रवरैर्विवाहः । २ । ऊर्ध्वं सप्तमापितृबन्धुभ्यः । ३ ।
वीजिनश्च । ४ । मातृबन्धुभ्यः पञ्चमात् । ५ । ब्राह्मो विद्या-
चारिवन्धुशीलसम्पन्नाय दद्यादाच्छाद्यालङ्कृताम् । ६ । संयो-
गमन्तः प्राजापत्ये सह धर्मश्चर्यतामिति । ७ । आप्ये गोमिथुनं

कन्यावते दद्यात् । ८ । अन्तर्वेद्यत्विजे दानं दैवो ऽलङ्कृत्य । ९ ।
 उच्छ्रान्त्या स्वयं संयोगो गान्धर्वः । १० । वित्तेनानतिः स्त्रीम-
 तामासुरः । ११ । प्रसह्यादानाद्राक्षसः । १२ । असंविज्ञातोप-
 सङ्गमनात्पैशाचः । १३ । चत्वारो धर्म्याः प्रथमाः । १४ । षडि-
 त्येके । १५ । अनुलोमा अनन्तरैकान्तरश्चान्तरासु जाताः स-
 वर्णाश्चष्टोयनिपाददौष्यन्तपारशवाः । १६ । प्रतिलोमाः सूत-
 मागधायोगवक्षत्तृवैदेहकचण्डालाः । १७ । ब्राह्मण्यजीजनत्पु-
 चान्वर्णेभ्य आनुपूर्व्याद्ब्राह्मणसूतमागधचण्डालान् । १८ । तेभ्य
 एव क्षत्रिया मूर्धावसिक्तक्षत्रियधीवरपुत्कस्तान् । १९ । तेभ्य
 एव वैश्या भृज्यकण्ठमाहिष्यवैश्यवैदेहान् । २० । पारशवयव-
 नकरणशूद्राञ्छूद्रेत्येके । २१ । वर्णान्तरगमनमुत्कर्षापकर्षाभ्यां
 सप्तमेन । २२ । पञ्चमेनाचार्याः । २३ । सृष्ट्यन्तरजानां च
 । २४ । प्रतिलोमास्तु धर्महीनाः । २५ । शूद्रायां च । २६ ।
 असमानायां च शूद्रात्पतितवृत्तिः । २७ । अन्यः पापिष्ठः । २८ ।
 पुनन्ति साधवः पुत्राः । २९ । त्रिपुरुषमार्षात् । ३० । दश
 दैवात् । ३१ । दशैव प्राजापत्यात् । ३२ । दश पूर्वान्दशापरा-
 नात्मानं च ब्राह्मीपुत्रो ब्राह्मीपुत्रः । ३३ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे चतुर्थो ऽध्यायः ॥ ४ ॥

ऋतावुपेयात् । १ । सर्वत्र वा प्रतिपिङ्गवर्जम् । २ ।
 देवपितृमनुष्यभूतर्षिपूजकः । ३ । नित्यस्वाध्यायः । ४ । पितृ-
 भ्यश्चोदकदानम् । ५ । यथोत्साहमन्यत् । ६ । भार्यादिरमिर्दा-
 यादिर्वा । ७ । तस्मिन्गृहाणि । ८ । देवपितृमनुष्ययज्ञाः स्वा-
 ध्यायश्च बलिकर्म । ९ । अग्रावग्निर्धन्वन्तरिर्विश्वे देवाः प्रजा-

पतिः स्विष्टकृदिति होमाः । १० । दिग्देवताभ्यश्च यथा-
 स्वम् । ११ । द्वापुं मरुद्भ्यः । १२ । गृहदेवताभ्यः प्रविश्य । १३ ।
 ब्रह्मणे मध्ये । १४ । अद्भ्य उदकुम्भे । १५ । आकाशयेत्यन्तरिक्षे
 । १६ । नक्तञ्चरेभ्यश्च सायम् । १७ । स्वस्तिवाच्य भिक्षादानम-
 प्पूर्वम् । १८ । ददातिषु चैवं धर्म्येषु । १९ । समद्विगुणसाह-
 स्रानन्तानि फलान्यब्राह्मणब्राह्मणश्रोत्रियवेदपारगेभ्यः । २० ।
 गुर्वर्थनिवेशौषधार्थवृत्तिक्षीणयस्यमाणध्ययनाध्वसंयोगवैश्व-
 जितेषु द्रव्यसंविभागो बहिर्वेदि । २१ । भिक्षमाणेषु कृतान्न-
 मितरेषु । २२ । प्रतिश्रुत्याप्यधर्मसंयुक्ते न दद्यात् । २३ । क्रुद्ध-
 हृष्टभीतार्तलुब्धबालस्यविरमूढमत्तोन्मत्तवाक्यान्यनृतान्यपात-
 कानि । २४ । भोजयेत्पूर्वमतिथिकुमारव्याधितगर्भिणीसुवा-
 सिनीस्यविराज्जघन्यांश्च । २५ । आचार्यपितृसखीनां तु निवेद्य
 पचनक्रिया । २६ । ऋत्विगाचार्यश्चश्रुरपितृव्यमातुलानामुप-
 स्थाने मधुपर्कः । २७ । संवत्सरे पुनः । २८ । यज्ञविवाहयो-
 रर्वाक् । २९ । राज्ञश्च श्रोत्रियस्य । ३० । अश्रोत्रियस्यासनो-
 दके । ३१ । श्रोत्रियस्य तु पाद्यमर्घ्यमन्नविशेषांश्च प्रकारयेत्
 । ३२ । नित्यं वा संस्कारविशिष्टम् । ३३ । मध्यतो ऽन्नदानम-
 वैद्ये साधुवृत्ते । ३४ । विपरीते तु तृणोदकभूमि । ३५ । स्वाग-
 तमन्ततः । ३६ । पूजानत्याशश्च । ३७ । शय्यासनावसथानुव-
 ज्योपासनानि सहक्लेयसोः समानि । ३८ । अल्पशो ऽपि हीने
 । ३९ । असमानयामो ऽतिथिरैकरात्रिको ऽधिवृक्षसूर्योप-
 स्थायी । ४० । कुशलानामयारोग्याणामनुप्रश्नः । ४१ । अन्त्यं
 शूद्रस्य । ४२ । ब्राह्मणस्यानतिथिरब्राह्मणो ऽयज्ञे संवृत्तश्चेत्

। ४३ । भोजनं तु क्षत्रियस्योर्ध्वं ब्राह्मणेभ्यः । ४४ । अन्याभ्य-
न्यैः सहानृशंसार्थमानृशंसार्थम् । ४५ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

पादोपसङ्ग्रहणं समवायेऽन्वहम् । १ । अभिगम्य तु
विप्रोष्य । २ । मातृपितृतद्वन्धूनां पूर्वजानां विद्यागुरूणां तद्गुरु-
णां च । ३ । सन्निपाते परस्य । ४ । स्वनाम प्रोच्याहमयमित्यभि-
वादोऽज्ञसमवाये । ५ । स्त्रीपुंयोगेऽभिवादतोऽनियममेके । ६ ।
नाविप्रोष्य स्त्रीणाममातृपितृव्यभार्याभगिनीनाम् । ७ । नोपस-
ङ्ग्रहणं भ्रातृभार्याणां श्वश्र्वाश्च । ८ । ऋत्विक्श्च श्रुरपितृव्यमातुला-
नां तु यवीयसां प्रत्युत्थानं नाभिवाद्याः । ९ । तथान्यः पूर्वः पौरो
ऽशीतिकावरः शूद्रोऽप्यपत्यसमेन । १० । अवरोऽप्यार्यः शूद्रेण
। ११ । नाम चास्य वर्जयेत् । १२ । राज्ञश्चाजपः प्रेष्यः । १३ ।
भो भवन्निति वयस्यः समानेऽहनि जातः । १४ । दशवर्षवृद्धः
पौरः । १५ । पञ्चभिः कलाभरः । १६ । श्रोत्रियश्चारणस्त्रिभिः
। १७ । राजन्यवैश्यकर्मा विद्याहीनः । १८ । दीक्षितश्च प्राकृ-
यात् । १९ । वित्तवन्धुकर्मजातिविद्यावयांसि मान्यानि पर-
वलीयांसि । २० । श्रुतं तु सर्वेभ्यो गरीयः । २१ । तन्मूलत्वा-
द्धर्मस्य । २२ । श्रुतेश्च । २३ । चक्रिदशमीस्थानुयास्यवधून्ना-
तकराजभ्यः पथो दानम् । २४ । राज्ञा तु श्रोत्रियाय श्रोत्रि-
याय । २५ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे षष्ठोऽध्यायः । ६ ॥

आपत्कल्पो ब्राह्मणस्याब्राह्मणाद्विद्योपयोगः । १ । अ-
नुगमनं शुश्रूषा । २ । समाप्ते ब्राह्मणो गुरुः । ३ । याजनाध्या-

पनप्रतियहाः सर्वेषाम् । ४ । पूर्वः पूर्वो गुरुः । ५ । तदलाभे
क्षत्रियवृत्तिः । ६ । तदलाभे वैश्यवृत्तिः । ७ । तस्यापण्यम्
। ८ । गन्धरसकृताक्षतिलशाणक्षौमाजिनानि । ९ । रक्तनिके
वाससी । १० । क्षीरं सविकारम् । ११ । मूलफलपुष्पौषधम-
धुमांसतृणोदकापथ्यानि । १२ । पशवश्च हिंसासंयोगे । १३ ।
पुरुषवशाकुमारीवेहतश्च नित्यम् । १४ । भूमिव्रीहियवाजा-
व्यश्चक्षुषभधेन्वनडुहश्चैके । १५ । निमयस्तु । १६ । रसानां रसैः
। १७ । पशूनां च । १८ । न लवणकृतान्नयोः । १९ । तिलानां
च । २० । समेनामेन तु पक्षस्य सम्प्रत्यर्थे । २१ । सर्वथा तु वृ-
त्तिरशक्तावगौद्रेण । २२ । तदप्येके प्राणसंशये । २३ । तद्वर्ण-
सङ्कराभक्ष्यनियमस्तु । २४ । प्राणसंशये ब्राह्मणो ऽपि शस्त्रमा-
ददीत । २५ । राजन्यो वैश्यकर्म वैश्यकर्म । २६ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे सप्तमो ऽध्यायः ॥ ७ ॥

द्वौ लोके धृतव्रतौ राजा ब्राह्मणश्च बहुश्रुतः । १ । तयो-
श्चतुर्विधस्य मनुष्यजातस्यान्तःसञ्ज्ञानां चलनपतनसर्पाणामा-
यज्ञं जीवनम् । २ । प्रसूतिरक्षणमसङ्करो धर्मः । ३ । स एष बहुश्रु-
तो भवति । ४ । लोकवेदवेदाङ्गवित् । ५ । वाकोवाक्येतिहासपुरा-
णकुशलः । ६ । तदपेक्षस्तद्वृत्तिः । ७ । चत्वारिंशता संस्कारैः संस्कृतः
। ८ । त्रिषु कर्मस्वभिरतः । ९ । षट्सु वा । १० । सामयाचारिकेष्व-
भिविनीतः । ११ । षड्भिः परिहार्यो राज्ञा । १२ । अवध्यश्चावध्य-
श्चादराज्यश्चावहिष्कार्यश्चापरिवाद्यश्चापरिहार्यश्चेति । १३ । गर्भा-
धानपुंसकनसीमन्तोन्नयनजातकर्मनामकरणन्नप्रशनचौलोप-
नयनम् । १४ । चत्वारि वेदव्रतानि । १५ । स्नानं सहधर्मचारि

। ४३ । भोजनं तु क्षत्रियस्योर्ध्वं ब्राह्मणेभ्यः । ४४ । अन्याभ्य-
 तैः सहानृशंसार्थमानृशंसार्थम् । ४५ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

पादोपसङ्ग्रहणं समवाये ऽन्वहम् । १ । अभिगम्य तु
 विप्रोष्य । २ । मातृपितृतद्वन्धूनां पूर्वजानां विद्यागुरुणां तद्गुरु-
 णां च । ३ । सन्निपाते परस्य । ४ । स्वनाम प्रोच्याहमयमित्यभि-
 वादो ऽज्ञसमवाये । ५ । स्त्रीपुंयोगे ऽभिवादतो ऽनियममेके । ६ ।
 नाविप्रोष्य स्त्रीणाममातृपितृव्यभार्याभगिनीनाम् । ७ । नोपस-
 ङ्ग्रहणं भ्रातृभार्याणां श्वश्र्वाश्च । ८ । चतुर्विक्ङ्क्षुरपितृव्यमातुला-
 नां तु यवीयसां प्रत्युत्थानं नाभिवाद्याः । ९ । तथान्यः पूर्वः पौरो
 ऽशीतिकावरः शूद्रो ऽप्यपत्यसमेन । १० । अवरो ऽप्यार्यः शूद्रेण
 । ११ । नाम चास्य वर्जयेत् । १२ । राज्ञश्चाजपः प्रेष्यः । १३ ।
 भो भवन्निति वयस्यः समाने ऽहनि जातः । १४ । दशवर्षवृद्धः
 पौरः । १५ । पञ्चभिः कलाभरः । १६ । श्रोत्रियश्चारणस्त्रिभिः
 । १७ । राजन्यवैश्यकर्मा विद्याहीनः । १८ । दीक्षितश्च प्राक्क-
 यात् । १९ । वित्तबन्धुकर्मजातिविद्यावयांसि मान्यानि पर-
 वलीयांसि । २० । श्रुतं तु सर्वेभ्यो गरीयः । २१ । तन्मूलत्वा-
 द्धर्मस्य । २२ । श्रुतेश्च । २३ । चक्रिदशमीस्थानुयासवधूस्ता-
 तकराजभ्यः पथो दानम् । २४ । राज्ञा तु श्रोत्रियाय श्रोत्रि-
 याय । २५ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे षष्ठोऽध्यायः । ६ ॥

आपत्कल्पो ब्राह्मणस्याब्राह्मणाद्विद्योपयोगः । १ । अ-
 नुगमनं शुश्रूषा । २ । समाप्ते ब्राह्मणो गुरुः । ३ । याजनाध्या-

पनप्रतियहाः सर्वेषाम् । ४ । पूर्वः पूर्वो गुरुः । ५ । तदलाभे
क्षत्रियवृत्तिः । ६ । तदलाभे वैश्यवृत्तिः । ७ । तस्यापण्यम्
। ८ । गन्धरसकृताचतिलशाणक्षौमाजिनानि । ९ । रक्तनिक्ते
वाससी । १० । क्षीरं सविकारम् । ११ । मूलफलपुष्पौषधम-
धुमांसतृणोदकापथ्यानि । १२ । पशवश्च हिंसासंयोगे । १३ ।
पुरुषवशाकुमारीवेहतश्च नित्यम् । १४ । भूमिघ्रीहियवाजा-
घ्यश्चक्षुषभधेन्वनडुहश्चैके । १५ । निमयस्तु । १६ । रसानां रसैः
। १७ । पशूनां च । १८ । न लवणकृताचयोः । १९ । तिलानां
च । २० । समेनामेन तु पक्वस्य सम्प्रत्यर्थे । २१ । सर्वथा तु वृ-
त्तिरशक्तावशौद्रेण । २२ । तदप्येके प्राणसंशये । २३ । तद्वर्ण-
सङ्कराभक्ष्यनियमस्तु । २४ । प्राणसंशये ब्राह्मणो ऽपि शस्त्रमा-
ददीत । २५ । राजन्यो वैश्यकर्म वैश्यकर्म । २६ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे सप्तमो ऽध्यायः ॥ ७ ॥

द्वौ लोके धृतव्रतौ राजा ब्राह्मणश्च बहुश्रुतः । १ । तयो-
श्चतुर्विधस्य मनुष्यजातस्यान्तःसञ्ज्ञानां चलनपतनसर्पाणामा-
यत्तं जीवनम् । २ । प्रसूतिरक्षणमसङ्करो धर्मः । ३ । स एष बहुश्रु-
तो भवति । ४ । लोकवेदवेदाङ्गवित् । ५ । वाकोवाक्येतिहासपुरा-
णकुशलः । ६ । तदपेक्षस्तद्वृत्तिः । ७ । चत्वारिंशता संस्कारैः संस्कृतः
। ८ । त्रिषु कर्मस्वभिरतः । ९ । षट्सु वा । १० । सामयाचारिकेष्व-
भिविनीतः । ११ । पट्टभिः परिहार्यो राज्ञा । १२ । अश्वध्वश्चावन्ध्य-
श्चादराङ्गश्चाबहिष्कार्यश्चापरिवाद्यश्चापरिहार्यश्चेति । १३ । गर्भा-
धानपुंसकनसीमन्तोन्नयनजातकर्मनामकरणचप्रशमचौलोप-
नयनम् । १४ । चत्वारि वेदव्रतानि । १५ । ज्ञानं सहधर्मचारि

णीसंयोगः पञ्चानां यज्ञानामनुष्ठानं देवपितृमनुष्यभूतब्रह्मणाम् । १६ । एतेषां च । १७ । अष्टका पार्वणः श्राद्धं श्रावण्याग्र-
हायणी चैत्राश्वयुजीति सप्त पाकयज्ञसंस्थाः । १८ । अग्न्या-
धेयमग्निहोत्रं दर्शपौर्णमासावाययणं चातुर्मास्यानि निरूढप-
शुबन्धः सौत्रामणीति सप्त हविर्यज्ञसंस्थाः । १९ । अग्निष्टोमो
ऽन्यग्निष्टोम उक्थ्यः षोडशी वाजपेयो ऽतिरात्रो ऽमोर्योम
इति सप्त सोमसंस्थाः । २० । इत्येते चत्वारिंशत्संस्काराः । २१ ।
अथाष्टावात्मगुणाः । २२ । दया सर्वभूतेषु क्षान्तिरनसूया
शौचमनायासो मङ्गलमकार्पण्यमस्पृहेति । २३ । यत्स्येते च-
त्वारिंशत्संस्कारा न चाष्टावात्मगुणा न स ब्रह्मणः सायुज्यं सा-
लोक्यं च गच्छति । २४ । यस्य तु खलु चत्वारिंशत्संस्काराणा-
मेकदेशो ऽप्यष्टावात्मगुणा अथ स ब्रह्मणः सायुज्यं सालोक्यं
च गच्छति गच्छति । २५ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे ऽष्टमो ऽध्यायः ॥ ८ ॥

स विधिपूर्वं स्नात्वा भार्यामधिगम्य यथोक्तान्गृहस्थधर्मा-
न्प्रयुञ्जान इमानि व्रतान्यनुकर्षेत् । १ । नित्यं शुचिः सुगन्धः
स्नानशीलः । २ । सति विभवे न जीर्णमलवद्वासाः स्यात् । ३ ।
न रक्तमुल्बणमन्यधृतं वासो विभृयात् । ४ । न स्रगुपानहौ
। ५ । निर्णिक्तमशक्तौ । ६ । न रूढश्मश्रुरक्सात् । ७ । नाग्नि-
मपश्च युगपद्धारयेत् । ८ । नाञ्जलिना पिबेत् । ९ । न तिष्ठ-
न्नुद्धृतोदकेनाचामेत् । १० । न शूद्राण्येकपाण्यावर्जितेन
। ११ । न वाग्वग्निविप्रादित्यापो देवता गाश्च प्रति पश्य-
न्वा मृचपुरीषामेध्यानि व्युदस्येत् । १२ । नैता देवताः प्रति

पादौ प्रसारयेत् । १३ । न पर्णलोष्टाश्मभिर्मूत्रपुरीषापकर्षणं
 कुर्यात् । १४ । न भस्मकेशतुषकपालामेध्यान्यधितिष्ठेत् । १५ ।
 न म्लेच्छाशुच्यधार्मिकैः सह सम्भाषेत । १६ । सम्भाष्य पुण्य-
 कृतो मनसा ध्यायेत् । १७ । ब्राह्मणेन वा सह सम्भाषेत । १८ ।
 अधेनुं धेनुभवेति ब्रूयात् । १९ । अभद्रं भद्रमिति । २० । क-
 पालं भगालमिति । २१ । मण्डिधनुरितीन्द्रधनुः । २२ । गां
 धयन्तीं परस्मै नाचक्षीत । २३ । न चैनां वारयेत् । २४ । न
 मिथुनीभूत्वा शौचं प्रति विलम्बेत् । २५ । न च तस्मिञ्छयने
 स्वाध्यायमधीयीत् । २६ । न चापराचमधीत्य पुनः प्रतिसं-
 विशेत् । २७ । नाकल्यां नारीमभिरमयेत् । २८ । न रजस्व-
 लाम् । २९ । न चैनां स्त्रियेत् । ३० । न कन्याम् । ३१ । अग्नि-
 मुखोपधमनविगृह्यवादवहिर्गन्धमात्यधारणपापीयसावलेख-
 नभार्यासहभोजनाञ्जन्यवेक्षणकुडारप्रवेशनपादपादधावनास-
 न्दीस्यभोजननदीबाहुतरणवृक्षविषमारोहणावरोहणप्राणव्या-
 यच्छनानि च वर्जयेत् । ३२ । न सन्दिग्धां नावमधिरोहेत्
 । ३३ । सर्वत एवात्मानं गोपायेत् । ३४ । न प्रावृत्य शिरो
 ऽहनि पर्यटेत् । ३५ । प्रावृत्य तु रात्रौ । ३६ । मूत्रोच्चारं च
 । ३७ । न भूमावनन्तर्धाय । ३८ । नाराच्चावसथ्पूत । ३९ । न
 भस्मकरीषकृष्टच्छायापथिकाम्येषु । ४० । उभे मूत्रपुरीषे दिवा
 कुर्यादुदङ्मुखः । ४१ । सन्ध्ययोश्च । ४२ । रात्रौ तु दक्षिणामुखः
 । ४३ । पालाशमासनं पादुके दन्तधावनमिति च वर्जयेत्
 । ४४ । सोपानत्कश्चाशनासनाभिवादननमस्कारान्वर्जयेत् । ४५ ।
 न पूर्वाह्णमध्यन्दिनापराह्णानफलान्कुर्याद्यथाशक्ति धर्मार्थका-

मेभ्यः । ४६ । तेषु तु धर्मोत्तरः स्यात् । ४७ । न नपां परयो-
 धितमीक्षेत । ४८ । न पदासनमाकर्षेत । ४९ । न शिश्नोदर-
 पाणिपादवाक्चक्षुश्चापलानि कुर्यात् । ५० । छेदनभेदनवि-
 लेखनविमर्दनावस्फोटनानि नाकस्मात्कुर्यात् । ५१ । नोपरि
 वात्सतन्तीं गच्छेत् । ५२ । न कुलङ्कुलः स्यात् । ५३ । न यज्ञ-
 मवृतो गच्छेत् । ५४ । दर्शनाय तु कामम् । ५५ । न भक्ष्या-
 नुत्सङ्गे भक्षयेत् । ५६ । न रात्रौ प्रेष्यादृतम् । ५७ । उद्धृतस्नेह-
 विलयनपिण्याकमथितप्रभृतीनि चाक्षवीर्याणि नाश्नीयात्
 । ५८ । सायमभ्यातस्त्वन्नमभिपूजितमनिन्दन्भुञ्जीत । ५९ । न
 कदाचिद्रात्रौ नमः स्वपेत् । ६० । स्त्रायाद्वा । ६१ । यच्चात्म-
 वन्तो वृद्धाः सम्यग्विनीता दम्भलोभमीहवियुक्ता वेदविद
 आचक्षते तत्समाचरेत् । ६२ । योगक्षेमार्थमीश्वरमधिगच्छेत्
 । ६३ । नान्यमन्यत्र देवगुरुधार्मिकेभ्यः । ६४ । प्रभूतैधोदकय-
 वसकुशमाल्योपनिष्क्रमणमार्यजनभूयिष्ठमनलससमृद्धं धार्मि-
 काधिधितं निकेतनमावसितुं यतेत । ६५ । प्रशस्तमङ्गल्यदेव-
 तायतनचतुष्पथादीन्प्रदक्षिणमावर्तेत । ६६ । मनसा वा स-
 मयमाचारमनुपालयेदापत्कल्पः । ६७ । सत्यधर्मा । ६८ ।
 आर्यवृत्तः । ६९ । शिष्टाध्यापकः । ७० । शौचशिष्टः । ७१ ।
 श्रुतिनिरतः स्यात् । ७२ । नित्यमहिंस्रो मृदुर्दृढकारी दमंदान-
 शीलः । ७३ । एवमाचारो मातापितरौ पूर्वापरान्सखन्धान्दुरि-
 तेभ्यो मोक्षयिष्यन्स्नातकः शश्वद्वसलोकान्न च्यवते न च्य-
 वते । ७४ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

द्विजातीनामध्ययनमिज्या दानम् । १ । ब्राह्मणस्याधि-
 काः प्रवचनयाजनप्रतिग्रहाः । २ । पूर्वेषु नियमस्तु । ३ । आ-
 चार्यज्ञातिप्रियगुरुधनविद्यानिमयेषु ब्राह्मणः सम्प्रदानमन्यत्र
 यथोक्तात् । ४ । कृषिवाणिज्ये चास्वयङ्कृते । ५ । कुसीदं च
 । ६ । राज्ञो ऽधिकं रक्षणं सर्वभूतानाम् । ७ । न्याय्यदण्डत्वम्
 । ८ । विभृयाद्ब्राह्मणाञ्छ्रोत्रियान् । ९ । निरुत्साहांश्चाब्राह्म-
 णान् । १० । अकरांश्च । ११ । उपकुर्वाणांश्च । १२ । योगश्च
 विजये । १३ । भये विशेषेण । १४ । चर्या च रथधनुर्भ्याम्
 । १५ । सङ्ग्रामे संस्थानमनिवृत्तिश्च । १६ । न दीषो हिंसाया-
 माहवे । १७ । अन्यत्र व्यश्वसारथ्यामुधकृताञ्जलिप्रकीर्णकेशप-
 राङ्गुखोपविष्टस्य लवृक्षारूढदूतगोब्राह्मणवादिभ्यः । १८ । क्ष-
 त्रियश्चेदन्यस्तमुपजीवेत्तद्वृत्त्या । १९ । जेता लभेत साङ्ग्रामिकं
 वित्तम् । २० । वाहनं तु राज्ञः । २१ । उद्धारश्चपृथग्जये । २२ ।
 अन्यत्र यथार्हं भाजयेद्राजा । २३ । राज्ञे बलिर्दानं कर्षकैर्देश-
 ममष्टमं षष्ठं वा । २४ । पशुहिरण्ययोरप्येके पञ्चाशद्भागः
 । २५ । विंशतिभागः शुल्कः पण्ये । २६ । मूलफलपुष्पीषध-
 मधुमांसतृणेन्धनानां षष्ठ्यः । २७ । तद्रक्षणधर्मित्वात् । २८ ।
 तेषु नित्यमुक्तः स्यात् । २९ । अधिकेन वृत्तिः । ३० । शिल्पि-
 नो मांसि मास्येकैकं कर्म कुर्युः । ३१ । एतेनात्मोपजीविनो
 व्याख्याताः । ३२ । नीचक्रीवन्तश्च । ३३ । भक्तं तेभ्यो दद्यात्
 । ३४ । पण्यं वणिग्भिरर्घापचयेन देयम् । ३५ । प्रनष्टमस्वा-
 मिकमधिगम्य राज्ञे प्रव्रूयुः । ३६ । विख्याप्य राज्ञा संवत्सरं
 रक्ष्यम् । ३७ । ऊर्ध्वमधिगन्तुश्चतुर्थे राज्ञः शेषः । ३८ । स्वामी

रिक्थक्रयसंविभागपरिग्रहाधिगमेषु । ३९ । ब्राह्मणस्याधिकं
 लब्धम् । ४० । क्षत्रियस्य विजितम् । ४१ । निर्विष्टं वैश्य-
 शूद्रयोः । ४२ । निध्यधिगमो राजधनम् । ४३ । न ब्राह्मण-
 स्याभिरूपस्य । ४४ । अब्राह्मणो ऽप्याख्याता षष्ठं लभेतेत्येके
 । ४५ । चोद्धतमवजित्य यथास्थानं गमयेत् । ४६ । कोशाद्वा
 दद्यात् । ४७ । रक्ष्यं बालधनमा व्यवहारप्रापणात्समावृत्तेर्वा
 । ४८ । वैश्यस्याधिकं कृषिवणिक्पाशुपात्यकुसीदम् । ४९ ।
 शूद्रश्चतुर्थो वर्ण एकजातिः । ५० । तस्यापि सत्यमक्रोधः शी-
 चम् । ५१ । आचमनार्थं पाणिपादप्रक्षालनमित्येके । ५२ ।
 आङ्गकर्म । ५३ । भृत्यभरणम् । ५४ । स्वदारवृत्तिः । ५५ । प-
 रिचर्या चोत्तरेषाम् । ५६ । तेभ्यो वृत्तिं लिप्सेत् । ५७ । जी-
 र्णानुपानच्छचवासः कूर्चानि । ५८ । उच्छिष्टाशनम् । ५९ ।
 शिल्पवृत्तिश्च । ६० । यं चार्यमाश्रयीत भर्तव्यस्तेन क्षीणो ऽपि
 । ६१ । तेन चोत्तरः । ६२ । तदर्थो ऽस्य निचयः स्यात् । ६३ ।
 अनुज्ञातो ऽस्य नमस्कारो मन्त्रः । ६४ । पाकयज्ञैः स्वयं य-
 जेतेत्येके । ६५ । सर्वे चोत्तरोत्तरं परिचरेयुः । ६६ । आर्यानार्य-
 योर्ध्वतिक्षेपे कर्मणः साम्यं साम्यम् । ६७ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे दशमो ऽध्यायः ॥ १० ॥

राजा सर्वस्येष्टे ब्राह्मणवर्जम् । १ । साधुकारी स्यात्सा-
 धुवादी । २ । चय्यामान्वीक्षिकां चाभिविनीतः । ३ । शुचि-
 र्जितेन्द्रियो गुणवत्सहायोपायसम्पन्नः । ४ । समः प्रजासु स्यात्
 । ५ । हितं चासां कुर्वीत । ६ । तमुपर्यासीनमधस्तादुपासीर-
 न्नन्ये ब्राह्मणेभ्यः । ७ । ते ऽप्येनं मन्येरन् । ८ । वर्णानाश्रमांश्च

न्यायतो ऽभिरक्षेत् । ९ । चलतश्चैनान्स्वधर्मे स्थापयेत् । १० ।
 धर्मस्य ह्यंशभागभवतीति विज्ञायते । ११ । ब्राह्मणं च पुरो द-
 धीत विद्याभिजनवायूपवयःशीलसम्पन्नं न्यायवृत्तं तपस्वि-
 नम् । १२ । तत्प्रसूतः कर्माणि कुर्वीत । १३ । ब्रह्मप्रसूतं हि
 क्षत्रमृध्यते न व्यथत इति विज्ञायते । १४ । यानि च दैवोत्पा-
 तचिन्तकाः प्रब्रूयुस्तान्याद्रियेत् । १५ । तदधीनमपि ह्येके यो-
 गक्षेमं प्रतिजानते । १६ । शान्तिपुराणाहस्वस्त्ययनायुथमङ्ग-
 लसंयुक्तान्याभ्युदयिकानि विद्वेषणसंवननाभिचारद्विषद्विद्यु-
 क्तानि च शालाग्नौ कुर्यात् । १७ । यथोक्तमृत्विजो ऽन्यानि
 । १८ । तस्य व्यवहारो वेदो धर्मशास्त्राण्यङ्गानि पुराणम्
 । १९ । देशजातिकुलधर्माश्चान्नायैरविरुद्धाः प्रमाणम् । २० ।
 कर्षकवणिकपशुपालकुसीदिकारवः स्वे स्वे वर्गे । २१ । ते-
 भ्यो यथाधिकारमर्थान्नप्रत्यवहृत्य धर्मव्यवस्था । २२ । न्याया-
 धिगमे तर्को ऽभ्युपायः । २३ । तेनाभ्यूह्य यथास्थानं गमयेत्
 । २४ । विप्रतिपत्तौ त्रैविद्यवृद्धेभ्यः प्रत्यवहृत्य निष्ठां गमयेत्
 । २५ । तथा ह्यस्य निःश्रेयसं भवतीति । २६ । ब्रह्म क्षत्रेण
 पृक्तं देवपितृमनुष्यान्धारयतीति विज्ञायते । २७ । दण्डो दम-
 नादित्याहुस्तेनादान्तान्दमयेत् । २८ । वर्णा आश्रमाश्च स्व-
 धर्मनिष्ठाः प्रेत्य कर्मफलमनुभूय ततः शेषेण विशिष्टदेशजाति-
 कुलरूपायुःश्रुतवृत्तवित्तसुखमेधसो जन्म प्रपद्यन्ते । २९ । वि-
 ध्वञ्चो विपरीता नश्यन्ति । ३० । तानाचार्योपदेशो दण्डश्च
 पालयते । ३१ । तस्माद्राजाचार्यौवनिन्द्यावन्निन्द्यौ । ३२ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्र एकादशो ऽध्यायः ॥ ११ ॥

शूद्रो द्विजातीनतिसन्धायाभिहत्य वाग्दण्डपारुष्याभ्या-
 मङ्गं मोच्यो येनोपहन्त्यात् । १ । आर्यैस्त्यभिगमने लिङ्गोद्धारः
 सर्वस्वहरणं च । २ । गोप्ता चेद्धो ऽधिकः । ३ । अथ हास्य
 वेदमुपशृण्वतस्तुपुजतुभ्यां श्रोत्रप्रतिपूरणम् । ४ । उदाहरणे
 जिह्वाच्छेदः । ५ । धारणे शरीरभेदः । ६ । आसनशयनवाक्य-
 धिषु समप्रेप्सुर्दण्ड्यः । ७ । शतं क्षत्रियो ब्राह्मणाक्रोशे । ८ ।
 दण्डपारुष्ये द्विगुणम् । ९ । अध्यर्धे वैश्यः । १० । ब्राह्मणस्तु क्षत्रि-
 ये पञ्चाशत् । ११ । तदर्धे वैश्ये । १२ । न शूद्रे किञ्चित् । १३ । ब्रा-
 ह्मणराजन्यवत्क्षत्रियवैश्यौ । १४ । अष्टपाद्यं स्तेयकिल्बिषं शूद्र-
 स्य । १५ । द्विगुणोत्तराणीतरेषां प्रतिवर्णम् । १६ । विदुषो ऽति-
 क्रमे दण्डभूयस्त्वम् । १७ । फलहरितधान्यशाकादाने पञ्चकृष्ण-
 लमल्पे । १८ । पशुपीडिते स्वामिदोषः । १९ । पालसंयुक्ते
 तु तस्मिन् । २० । पथि क्षेत्रे ऽनावृते पालक्षेत्रिकयोः । २१ ।
 पञ्च माघा गवि । २२ । षडुष्टखरे । २३ । अश्वमहिषयोर्दश
 । २४ । अजाविषु द्वौ द्वौ । २५ । सर्वविनाशे शदः । २६ ।
 शिष्टाकरणे प्रतिषिद्धसेवायां च नित्यं चेलपिरडादूर्ध्वं स्वह-
 रणम् । २७ । गो ऽग्न्यर्धे तृणमेधान्वीरुद्धनस्पतीनां च पुष्पा-
 णि स्ववदादहीत फलानि चापरिवृतानाम् । २८ । कुसीद-
 वृद्धिर्धर्म्या विंशतिः पञ्चमापकी मासम् । २९ । नातिसां-
 वत्सरीमेकं । ३० । चिरस्थाने द्वैगुण्यं प्रयोगस्य । ३१ । भु-
 क्ताधिर्न वर्धते । ३२ । दित्सतो ऽवरुद्धस्य च । ३३ । चक्र-
 कालवृद्धिः । ३४ । कारिताकायिकाशिखाधिभोगान्ध । ३५ ।
 कुसीदं पशूपजलोमक्षेत्रशदवाह्येषु नातिपञ्चगुणम् । ३६ ।

अजडापोगराधनं दशवर्षभुक्तं परैः सन्निधौ भोक्तुः । ३७ । न श्रो-
त्रियप्रव्रजितराजन्यपुरुषैः । ३८ । पशुभूमिस्त्रीणामनतिभोगः
। ३९ । रिक्त्यभाजं चरणं प्रतिकुर्युः । ४० । प्रातिभाष्यवणिकशुल्क-
मद्यद्यूतदण्डा न पुत्रानध्याभवेयुः । ४१ । निध्यन्वाधियाचिताव-
क्रीताधयो नष्टाः सर्वाननिन्दितानपुरुषापराधेन । ४२ । स्तेनः
प्रकीर्णकेशो मुसली राजानमियात्कर्माचक्षाणः । ४३ । पूतो
वधमोक्षाभ्याम् । ४४ । अग्नच्चेनस्वी राजा । ४५ । न शरीरो
ब्राह्मणदण्डः । ४६ । कर्मवियोगविख्यापनविवासनाङ्ककरणा-
नि । ४७ । अवृत्तौ प्रायश्चित्ती सः । ४८ । चोरसमः सचिवो
मतिपूर्व । ४९ । प्रतिग्रहीताप्यधर्मसंयुक्ते । ५० । पुरुषशक्त्य-
पराधानुबन्धविज्ञानाद्वण्डनियोगः । ५१ । अनुज्ञानं वा वेद-
वित्समवायवचनाद्वेदवित्समवायवचनात् । ५२ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

विप्रतिपत्तौ साक्षिनिमित्ता सत्यव्यवस्था । १ । बहवः
स्युरनिन्दिताः स्वकर्मसु प्रात्ययिका राज्ञा निष्प्रीत्यनभितापा-
श्चान्यतरस्मिन् । २ । अपि शूद्राः । ३ । ब्राह्मणस्त्वब्राह्मणवच-
नादनवरोध्योऽनिबद्धश्चेत् । ४ । नासमवेता अपृष्टाः प्रब्रूयुः
। ५ । अवचने च दोषिणः स्युः । ६ । स्वर्गः सत्यवचने विपर्यये
नरक्तः । ७ । अनिबद्धैरपि वक्तव्यम् । ८ । न पीडाकृते निर्वन्धः
। ९ । प्रमादोक्ते च । १० । साक्षिसभ्यराजकर्तृषु दोषो धर्मतन्त्र-
पीडायाम् । ११ । शपथेनैके सत्यकर्म । १२ । तद्देवराजब्राह्म-
णसंसदि स्यादब्राह्मणानाम् । १३ । क्षुद्रपश्वनृते साक्षी दश
हन्ति । १४ । गोऽश्वपुरुषभूमिषु दशगुणोत्तरान् । १५ । सर्वे

वा भूमौ । १६ । हरणे नरकः । १७ । भूमिवदप्सु । १८ । मैथुनसं-
योगे च । १९ । पशुवन्मधुसर्पिषोः । २० । गोवहस्त्रहिरण्यधा-
न्यब्रह्मसु । २१ । यानेष्वश्ववत् । २२ । मिथ्यावचने याप्सो
दण्ड्यश्च साक्षी । २३ । नानृतवचने दोषो जीवनं चेत्तदधीनम्
। २४ । न तु पापीयसो जीवनम् । २५ । राजा प्राड्विवाको
ब्राह्मणो वा शास्त्रवित् । २६ । प्राड्विवाकमध्याभवेत् । २७ ।
संवत्सरं प्रतीक्षेताप्रतिभायाम् । २८ । धेन्वनदुत्स्त्रीप्रजननसं-
युक्ते च शीघ्रम् । २९ । आत्ययिके च । ३० । सर्वधर्मेभ्यो ग-
रीयः प्राड्विवाके सत्यवचनं सत्यवचनम् । ३१ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

शावमाशौचं दशरात्रमनृत्विग्दीक्षितब्रह्मचारिणां सपि-
ण्डानाम् । १ । एकादशरात्रं क्षत्रियस्य । २ । द्वादशरात्रं वैश्य-
स्य । ३ । अर्धमासमेके । ४ । मासं शूद्रस्य । ५ । तच्चेदन्तः पु-
नरापतेच्छेषेण शुध्येरन् । ६ । रात्रिजेषे द्वाभ्याम् । ७ । प्रभाते
तिसृभिः । ८ । गोब्राह्मणहतानामन्वष्टम् । ९ । राजक्रोधाच्च
। १० । युद्धे । ११ । प्रायानाशकशस्त्रायिविषोदकोद्वन्धनप्रपत-
नैश्चेच्छताम् । १२ । पिण्डनिवृत्तिः सप्तमे पञ्चमे वा । १३ । जनने
ऽप्येवम् । १४ । मातापित्रोस्तत् । १५ । मातुर्वा । १६ । गर्भ-
माससमरात्रीः संसने गर्भस्य । १७ । अहं वा । १८ । श्रुत्वा
चोर्ध्वं दशभ्याः पक्षिणीम् । १९ । असपिण्डे योनिसम्बन्धे स-
हाध्यायिनि च । २० । सवह्मचारिण्येकाहम् । २१ । श्रोत्रि-
ये चोपसम्पन्ने । २२ । प्रेतोपस्पर्शने दशरात्रमाशौचमभिसन्धा-
य चेत् । २३ । उक्तं वैश्यशूद्रयोः । २४ । आर्तवीर्वा । २५ ।

पूर्वयोश्च । २६ । अहं वा । २७ । आचार्यतत्पुत्रस्त्रीयाज्यशि-
ष्येषु चैवम् । २८ । अवरश्चेद्वर्णः पूर्वं वर्णमुपस्पृशेत्पूर्वो वावरं
तत्र शवोक्तमाशौचम् । २९ । पतितचण्डालसूतिकोदकाश-
वस्पृष्टितत्पृष्ठपुपस्पर्शने सचेलोदकोपस्पर्शनाच्छुध्येत् । ३० ।
शवानुगमने च । ३१ । शुनश्च । ३२ । यदुपहन्यादित्येके । ३३ ।
उदकदानं सपिशडेः कृतजटस्य । ३४ । तत्स्त्रीणां च । ३५ ।
एके प्रक्षानाम् । ३६ । अधःशय्यासनिनो ब्रह्मचारिणः सर्वे
। ३७ । न मार्जयीरन् । ३८ । न मांसं भक्षयेयुराप्रदानात्
। ३९ । प्रथमतृतीयपञ्चमसप्तमनवमेषूदकक्रिया । ४० । वास-
सां च त्यागः । ४१ । अन्ये त्वन्यानाम् । ४२ । दन्तजन्मादि
मातापितृभ्याम् । ४३ । बालदेशान्तरितप्रव्रजितासपिशडानां
सद्यः शौचम् । ४४ । राज्ञां च कार्यविरोधात् । ४५ । ब्राह्म-
णस्य च स्वाध्यायानिवृत्त्यर्थं स्वाध्यायानिवृत्त्यर्थम् । ४६ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

अथ श्राद्धम् । १ । अमावास्यायां पितृभ्यो दद्यात्
। २ । पञ्चमीप्रभृति वापरपक्षस्य । ३ । यथाश्राद्धं सर्वस्मिन्वा
। ४ । द्रव्यदेशवाह्यसन्निधाने वाकालनियमः । ५ । शक्तितः
प्रकर्षेद्गुणसंस्कारविधिनान्नस्य । ६ । नवावरान्भोजयेद्युजः
। ७ । यथोत्साहं वा । ८ । श्रोत्रियान्वायूपवयःशीलसम्पन्नान्
। ९ । युवभ्यो दानं प्रथमम् । १० । एके पितृवत् । ११ । न च
तेन मित्रकर्म कुर्यात् । १२ । पुत्राभावे सपिशडा मातृसपिशडाः
शिष्याश्च दद्यात् । १३ । तदभावः ऋत्विगाचार्यौ । १४ । तिल-
माषव्रीहियवोदकदानैर्मांसं पितरः प्रीणन्ति । मत्स्यहरिणरू-

रुशशकूर्मवराहमेपमांसैः संवत्सराणि। गन्धपयःपायसैर्द्वादश वर्षाणि । वार्धीणसेन मांसेन कालशाकच्छागलोहखड्गमांसैर्मधुमिश्रेश्चानन्यम् । १५ । न भोजयेत्स्तेनस्त्रीवपतितनास्तिकतद्वृत्तिवीर्यायेदिधिपूदिधिपूपतिस्त्रीग्रामयाजकाजपालोत्सृष्टा -
 प्रिमद्यपकुचरकूटसाक्षिप्रातिहारिकान् । १६ । उपपतिर्यस्य च । १७ । कुराडाशिसोमविक्रय्यगारदाहिगरदावकीर्णिगणप्रे-
 ष्यागम्यागामिहिंस्रपरिवित्तपरिवेत्तृपर्याहितपर्याधातृत्यक्तात्म-
 दुर्बालकुनस्त्रिश्यावदच्छिचिपौनर्भवकितवाजपराजप्रेष्यप्राति-
 रूपिकशूद्रापतिनिराकृतिकिलासिकुसीदिवणिक्विशल्पोपजी -
 विज्यावादिष्वतालनृक्षगीतशैलान् । १८ । पित्रा चाकामेन वि-
 भक्तान् । १९ । शिष्यांश्चैके सगोत्रांश्च । २० । भोजयेदूर्ध्वं चि-
 भ्यो गुणवन्तं । २१ । सद्यःश्राद्धी शूद्रातल्पगस्तत्पुरीषे मांसं
 नयति पितृन् । २२ । तस्मात्तदहर्ब्रह्मचारी स्यात् । २३ । श्व-
 चराडालपतितावेक्षणे दुष्टम् । २४ । तस्मात्परिथिते दद्यात्
 । २५ । तिलैर्वा विकिरेत् । २६ । यङ्किपावनो वा शमयेत्
 । २७ । यङ्किपावनः षडङ्गविज्येष्टसामगस्त्रिणाचिकेतस्त्रिमधु-
 स्त्रिसुपर्णः पञ्चाग्निः स्नातको मन्त्रब्राह्मणविद्वर्मज्ञो ब्रह्मदेया-
 नुसन्तान इति । २८ । हविःषु चैवम् । २९ । दुर्वालादीञ्छाद्
 एवैके श्राद्ध एवैके । ३० ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे पञ्चदशोऽध्यायः । १५ ॥

श्रवणादि वार्षिकं प्रोष्ठपदीं वोपाकृत्याधीयीत च्छन्दां-
 सि । १ । अर्धपञ्चमान्मासान्यञ्च दक्षिणायनं वा । २ । ब्रह्म-
 चार्युत्सृष्टलोमा न मांसं भुञ्जीत । ३ । द्वैमास्यो वा नियमः

॥ ४ ॥ नाधीयीत वायौ दिवा पांसुहरे । ५ ॥ कर्णप्राविणि न-
 क्तम् । ६ ॥ वाणभेरीमृदङ्गगर्तार्तशब्देषु । ७ ॥ श्वश्रृगालगर्दभ-
 संह्रादे । ८ ॥ लोहितेन्द्रधनुर्नीहारेषु । ९ ॥ अभ्रदर्शने चापतौ
 । १० ॥ मूचित उच्चारितः । ११ ॥ निशासन्ध्योदकेषु । १२ ॥ व-
 र्धति च । १३ ॥ एके वलीकसन्तानम् । १४ ॥ आचार्यपरिवेषणे
 । १५ ॥ ज्योतिषोश्च । १६ ॥ भीतो यानस्थः शयानः प्रौढपादः
 । १७ ॥ श्मशानयामान्तमहापथाशौचेषु । १८ ॥ पूतिगन्धान्तः-
 शवदिवाकीर्त्यशूद्रसन्निधाने । १९ ॥ शुक्तके चोन्नारे । २० ॥ ऋ-
 ग्यजुषं च सामशब्दो यावत् । २१ ॥ आकालिका निर्घातभू-
 मिकम्पराहुदर्शनोल्काः । २२ ॥ स्तनयित्नुवर्षविद्युतश्च प्रादुष्कृ-
 ताम्निषु । २३ ॥ अपतौ । २४ ॥ विद्युति नक्तं चापराघात
 । २५ ॥ त्रिभागादिप्रवृत्तौ सर्वम् । २६ ॥ उल्का विद्युत्समेत्ये-
 केषाम् । २७ ॥ स्तनयित्नुपरारहे । २८ ॥ अपि प्रदोषे । २९ ॥
 सर्वं नक्तमार्धरात्रात् । ३० ॥ अहश्चेत्सज्योतिः । ३१ ॥ विषय-
 स्थे च रात्रिं प्रेते । ३२ ॥ विप्रोष चान्योन्येन सह । ३३ ॥ स-
 ङ्गलोपाहितवेदसमाप्तिच्छर्दिश्राद्धमनुष्ययज्ञभोजनेष्वहोरात्रम्
 । ३४ ॥ अमावास्यायां च । ३५ ॥ द्यहं वा । ३६ ॥ कार्तिकी
 फाल्गुन्याषाढी पौर्णमासी । ३७ ॥ तिस्रो ऽष्टकास्त्रिरात्रम्
 । ३८ ॥ अन्यामेके । ३९ ॥ अभितो वार्षिकम् । ४० ॥ सर्वं
 वर्षविद्युत्स्तनयित्नुसन्निपाते । ४१ ॥ प्रस्यन्दिनि । ४२ ॥ ऊर्ध्वं
 भोजनादुत्सवे । ४३ ॥ प्राधीतस्य च निशायां चतुर्मुहूर्तम् । ४४ ॥
 नित्यमेके नगरे । ४५ ॥ मानसमण्यशुचिः । ४६ ॥ श्राद्धिनामा-

कालिकम् । ४७ । अकृतान्नश्चाद्विकसंयोगे च । ४८ । प्रतिविद्यं
च यान्स्मरन्ति स्मरन्ति । ४९ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

प्रशस्तानां स्वकर्मसु द्विजातीनां ब्राह्मणे भुञ्जीत । १ ।
प्रतिगृह्णीयाच्च । २ । एधोदकयवसमूलफलमध्वभयाभ्युद्यतश-
य्यासनावसथयानपयोदधिधानाशफरिम्रियद्भुसद्भ्यार्गशाकान्य-
प्रणोद्यानि सर्वेषाम् । ३ । पितृदेवगुरुभृत्यभरणे चान्यत् । ४ ।
वृत्तिश्चेन्नान्तरेण शूद्रात् । ५ । पशुपालक्षेत्रकर्षककुलसङ्गत-
कारयितृपरिचारका भोज्यान्नाः । ६ । वणिकचाशिष्टी । ७ ।
नित्यमभोज्यम् । ८ । केशकीटावपन्नम् । ९ । रजस्वलाकृष्ण-
शकुनिपदोपहतम् । १० । भूणघ्ना प्रेक्षितम् । ११ । गवोप-
घातम् । १२ । भावदुष्टम् । १३ । शुक्तं केवलमदधि । १४ ।
पुनः सिद्धम् । १५ । पर्युषितमशकभक्ष्यस्नेहमांसमधूनि । १६ ।
उत्सृष्टपुंश्चल्यभिश्चस्तानपदेश्यदण्डकतक्षकदर्यवन्धनिकचिकि-
त्सकमृगवनिषुचार्युच्छिष्टभोजिगणविद्विषाणानाम् । १७ ।
अपाङ्गानां प्राग्दुर्बालात् । १८ । वृथान्नाचमनोत्थानव्यपेतानि
। १९ । समासमाभ्यां विषमसमे पूजातः । २० । अनर्चितं च । २१ ।
गोश्च क्षीरमनिर्देशयाः सूतके । २२ । अजामहिष्योश्च । २३ ।
नित्यमाविक्रमपेयमौष्ट्रमैकशफं च । २४ । स्यन्दिनीयमसू-
न्धिनीनां च । २५ । विवत्सायाश्च । २६ । पञ्चनखाश्चाश्ल्यक-
शशश्चाविज्ञोधाखड्गकच्छपाः । २७ । उभयतोदत्केश्यलोमैकश-
फकलविङ्कश्वचक्रवाकहंसाः । २८ । काककङ्कगृध्रश्येना जल-
जा रक्तपादतुरगडायाम्यकुक्कुटसूकरौ । २९ । धेन्वनडुहौ च । ३० ।

अपन्नदावसन्नवृथामांसानि । ३१ । किसलयक्याकुलशुननि-
यासाः । ३२ । लोहिता वश्चनाश्च । ३३ । निवुदारुवकवला-
कशुकमद्गुटिदृभमान्धाला नक्तञ्चरा अभक्ष्याः । ३४ । भक्ष्याः प्र-
तुदविष्किराजालपादाः । ३५ । मत्स्याश्चाविकृताः । ३६ । व-
ध्याश्च धर्मार्थे । ३७ । ब्यालहतादृष्टदोषवाक्प्रशस्तान्यभुक्ष्यो-
पयुञ्जीतोपयुञ्जीत । ३८ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

अस्वतन्त्रा धर्मे स्त्री । १ । नातिचरेद्भर्तारम् । २ । वा-
क्वक्षुःकर्मसंयता । ३ । अपतिरपत्यं लिप्सुर्देवरात् । ४ । गुरु-
प्रसूता नर्तुमतीयात् । ५ । पिण्डगोचच्छपिसम्बन्धेभ्यो योनि-
मात्राद्वा । ६ । नादेवरादित्येके । ७ । नातिद्वितीयम् । ८ । ज-
नयितुरपत्यम् । ९ । समयादन्यत्र । १० । जीवतश्च द्यौवे । ११ ।
परसात्तस्य । १२ । द्वयोर्वा । १३ । रक्षणाच्च भर्तुरेव । १४ ।
नष्टे भर्तरि पद्मार्पिकं द्यपणं श्रूयमाणेऽभिगमनम् । १५ । प्र-
व्रजिते तु निवृत्तिः प्रसङ्गात् । १६ । द्वादश वर्षाणि ब्राह्मण-
स्य विद्यासम्बन्धे । १७ । भ्रातरि चैवं ज्यायसि यवोयान्कन्या-
ग्न्युपयमेषु । १८ । पडित्येके । १९ । त्रीन्कुमार्यृतूनतीत्य स्वयं
युञ्जीतानिन्दितेनोत्सृज्य पित्र्यानलङ्कारान् । २० । प्रदानं प्रा-
गृतोः । २१ । अप्रयच्छन्दोपी । २२ । प्राग्नासःप्रतिपत्तेरित्येके
। २३ । द्रव्यादानं विवाहसिद्ध्यर्थं धर्मतन्त्रसंयोगे च शूद्रात्
। २४ । अन्यचापि शूद्राद्वहुपणोर्हीनकर्मणः । २५ । शतगोरना-
हितायेः । २६ । सहस्रगोश्चासोमपात् । २७ । सप्तमीं चाभुक्ता-
निचयाय । २८ । अणहीनकर्मभ्यः । २९ । आचक्षीत राजा

पृष्टः । ३० । तेन हि भर्तव्यः श्रुतशीलसम्पन्नश्चेत् । ३१ । धर्म-
तन्त्रपीडायां तस्याकरणे दोषो दोषः । ३२ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे ऽष्टादशो ऽध्यायः ॥ १८ ॥

उक्तो वर्णधर्म आश्रमधर्मश्च । १ । अथ खल्वयं पुरुषो
याप्येन कर्मणा लिप्यते यथैतदयाज्ययाजनमभक्ष्यभक्षणमव-
द्यवदनं शिष्टस्याक्रिया प्रतिषिद्धसेवनमिति । २ । तत्र प्राय-
श्चित्तं कुर्यान्न कुर्यादिति मीमांसन्ते । ३ । न कुर्यादित्याहुः
। ४ । न हि कर्म क्षीयत् इति । ५ । कुर्यादित्यपरम् । ६ । पु-
नःस्तोमेनेष्टा पुनः सवनमायन्तीति विज्ञायते । ७ । घ्रात्य-
स्तोमैश्चेष्टा । ८ । तरति सर्वं पाप्मानं तरति ब्रह्महत्यां यो ऽश्व-
मेधेन यजत इति च । ९ । अग्निष्टुताभिश्चस्यमानं याजयेदिति
च । १० । तस्य निष्कयणानि जपस्तपो होम उपवासो दानम्
। ११ । उपनिषदो वेदान्ताः सर्वच्छन्दःसु संहिता मधून्यधमर्षण-
मथर्वशिरो रुद्राः पुरुषसूक्तं राजनरौहिणे सामनी बृहद्रथन्तरे
पुरुषगतिर्महानास्यो महावैराजं महादिवाकीर्त्य ज्येष्ठसाम्नाम-
न्यतमद्वहिष्पवमानं कूप्माण्डानि पावमान्यः सावित्री चेति
पावनानि । १२ । पयोव्रतता शकभक्षता फलभक्षता प्रसृति-
यावको हिरण्यप्राशनं घृतप्राशनं सोमपानमिति मेघ्यानि
। १३ । सर्वे शिलोच्चयाः सर्वाः स्रवन्यः पुण्या हृदास्तीर्थानि
ऋषिनिवासगोष्ठपरिष्कन्धा इति देशाः । १४ । ब्रह्मचर्यं सत्य-
वचनं सवनेषूदकोपस्पर्शनमार्द्रवस्त्रतायःशायितानाशक इति
तपांसि । १५ । हिरण्यं गौर्वसो ऽश्वो भूमिस्तिलं घृतमन्न-
मिति देयानि । १६ । संवत्सरः षण्मासाश्चत्वारस्तयो द्वावेक-

श्चतुर्विंशत्यहो द्वादशाहः षडहस्त्यहो ऽहोरात्र इति कालाः
। १७ । एतान्येवानादेशे विकल्पेन क्रियेरन् । १८ । एनःसु गु-
रुषु गुरुणि लघुषु लघूनि । १९ । कृच्छ्रातिकृच्छ्रौ चान्द्राय-
णमिति सर्वप्रायश्चित्तं सर्वप्रायश्चित्तम् । २० ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्र एकोनविंशो ऽध्यायः ॥ १९ ।

त्यजेत्पितरं राजघातकं शूद्रयाजकं शूद्रार्थयाजकं वेद-
विज्ञावकं भूणहनं यश्चान्तावसायिभिः सह संवसेदन्तावसा-
यिन्याम् । १ । तस्य विद्यागुरुन्योनिःसम्बन्धांश्च सन्निपात्य स-
र्वाण्युदकादीनि प्रेतकर्माणि कुर्युः । २ । पात्रं चास्य विपर्य-
स्येयुः । ३ । दासः कर्मकरो वावकरादमेध्यपात्रमानीय दासी-
घटात्पूरयित्वा दक्षिणामुखः पदा विपर्यस्येदमुमनुदकं करोमी-
ति नामयाहम् । ४ । तं सर्वे ऽन्वालभेरन्नाचीनावीतिनो मु-
क्तशिखाः । ५ । विद्यागुरवो योनिसम्बन्धाश्च वीक्षेरन् । ६ ।
अप उपस्पृश्य यामं प्रविशन्ति । ७ । अत ऊर्ध्वं तेन सम्भाष्य
तिष्ठेदेकरात्रं जपन्सावित्रीमज्ञानपूर्वम् । ८ । ज्ञानपूर्वं चेन्निरा-
त्रम् । ९ । यस्तु प्रायश्चित्तेन शुध्येत्तस्मिञ्जुद्धे शतकुम्भमयं
पात्रं पुण्यतमाङ्गदात्पूरयित्वा स्रवन्तीभ्यो वा तत एनमप उ-
पस्पर्जयेयुः । १० । अथास्मै तत्पात्रं दद्युस्तत्प्रतिगृह्यं जपेच्छा-
न्ता द्यौः शान्ता पृथिवी शान्तं शिवमन्तरिक्षं यो रोचनस्तमिह
गृह्णामीति । ११ । एतैर्यजुर्भिः पावमानीभिस्तत्समन्दीभिः
कूपमारुडैश्चाज्यं जुहुयात् । १२ । हिरण्यं वास्रणाय दद्याद्वा
वा । १३ । आचार्याय च । १४ । यस्य तु प्रीणान्तिकं प्राय-
श्चित्तं मृतः शुध्येत् । १५ । सर्वाण्येव तस्मिन्नुदकादीनि प्रेतक-

मीणि कुर्युः । १६ । एतदेव शान्युदकं सर्वेषूपपातकेषूपपात-
केषु । १७ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे विंशतितमो ऽध्यायः ॥ २० ॥

ब्रह्महा सुरापगुरुतल्पगमातृपितृयोनिष्वन्धगस्तेनना-
स्तिकनिन्दितकर्माभ्यासिपतितात्याग्यपतितत्यागिनः पतिताः
१ । पातकसंयोजकाश्च । २ । तैश्चाच्छं समाचरन् । ३ । द्विजा-
तिकर्मभ्यो हानिः पतनम् । ४ । परत्र चासिद्धिः । ५ । तमेके
नरकम् । ६ । वीणि प्रथमान्यनिर्देश्यानि मनुः । ७ । न स्त्री-
ष्वगुरुतल्पः पतनीत्येके । ८ । भृणहनि हीनसेवायां च स्त्री
पतति । ९ । कौटसाहस्यं राजगामि पेशुनं गुरोरनृताभिगंसनं
पातकसमानि । १० । अपाङ्गानां प्राग्दुर्बालान्नोहन्तृब्रह्मो-
क्ततन्मन्त्रकृदवकीर्णपतितसावित्रीकेषूपपातकम् । ११ ।
अज्ञानाध्यापनाद्विगाचार्यो पतनीयसेवायां च हेयौ । १२ ।
अन्यत्र हानात्पतति । १३ । तस्य च प्रतियहीतेत्येके । १४ । न
कर्हिचिन्मातापिचोरवृत्तिः । १५ । दायं तु न भजेरन् । १६ ।
ब्राह्मणाभिगंसने दोषस्तावान् । १७ । द्विरनेनसि । १८ । दु-
र्बलहिंसायां चाविमोचने शक्तश्चेत् । १९ । अभिक्रुद्धावगो-
रणे ब्राह्मणस्य वर्षशतमस्वर्ग्यम् । २० । निघाते सहस्रम्
। २१ । लोहितदर्शने यावत्स्तत्रस्कन्ध पांसून्सङ्गृहीयात्सङ्गृ-
हीयात् । २२ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे एकविंशो ऽध्यायः ॥ २१ ॥

प्रायश्चित्तम् । १ । असौ सक्तिर्बलमस्तिरवच्छातस्य
। २ । लक्ष्यं वा स्याज्जन्ये शस्त्रभृताम् । ३ । खट्वाङ्गकपालपा-

णिर्वा द्वादश संवत्सरान्ब्रह्मचारी भैक्षाय ग्रामं प्रविशेत्कर्माच-
क्षाणः । ४ । पथो ऽपक्रामेत्सन्दर्शनादार्यस्य । ५ । स्थानासनाभ्यां
विहरन्सवनेषूदकोपस्पर्शीं शुध्येत् । ६ । प्राणलाभे वा तन्निमित्ते
ब्राह्मणस्य । ७ । द्रव्यापचये वा अवरं प्रतिराद्धः । ८ । अश्व-
मेधावभृथे वा । ९ । अन्ययज्ञे ऽप्यग्निष्टुदत्तश्चेत् । १० । सृष्ट-
श्चेद्ब्राह्मणवधे ऽहत्वापि । ११ । आचैयीं चैवम् । १२ । गर्भे
चाविज्ञाते ब्राह्मणस्य । १३ । राजन्यवधे षड्वार्षिकं प्राकृतं ब्रह्म-
चर्यमृषभैकसहस्राश्च गा दद्यात् । १४ । वैश्ये चैवार्षिकमृषभै-
कशताश्च गा दद्यात् । १५ । शूद्रे संवत्सरमृषभैकादशाश्च गा
दद्यात् । १६ । अनाचैय्यां चैवम् । १७ । गां च वैश्यवत् ।
१८ । मण्डूकनकुलकाकबिम्बदहरमूषिकश्चहिंसासु च । १९ ।
अस्थन्वतां सहस्रं हत्वा । २० । अनस्थिमतामनहुद्गारे च
। २१ । अपि वास्थन्वतामेकैकसिन्किञ्चित्किञ्चिद्दद्यात् । २२ ।
घण्टे पलालभारः सीसमाषश्च । २३ । वराहे घृतघटः । २४ ।
सर्पे लोहदण्डः । २५ । ब्रह्मबन्धां चलनायां जीलः । २६ । वैशि-
केन किञ्चित् । २७ । तत्पान्नधनलाभवधेषु पृथग्वर्धाणि । २८ ।
द्वे परदारौ । २९ । वीणि श्रोत्रियस्य । ३० । द्रव्यलाभे चोत्सर्गः
। ३१ । यथास्थानं वा गमयेत् । ३२ । प्रतिपिङ्गमन्त्रयोगे सह-
स्रवाकश्चेत् । ३३ । अग्न्युत्सादिनिराकृत्युपपातकेषु चैवम् । ३४ ।
स्त्री चातिचारिणी गुप्ता पिण्डं तु लभेत । ३५ । अमानुषीषु
गोवर्जं स्त्रीकृते कूपमारैर्घृतहोमो घृतहोमः । ३६ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे द्वाविंशो ऽध्यायः ॥ २० ॥

सुरापस्य ब्राह्मणस्योष्णामासिञ्चेयुः सुरामास्ये मृतः अ-

ध्येत् । १ । अमत्या पाने पयो घृतमुदकं वायुं प्रतिग्रहं तप्रा-
 नि स कृच्छ्रस्ततो ऽस्य संस्कारः । २ । मूत्रपुरीषरेतसां च प्रा-
 शने । ३ । श्वापदोष्टखराणां चाङ्गस्य । ४ । ग्राम्यकुङ्कुटसूका-
 योश्च । ५ । गन्धाघ्राणे सुरापस्य प्राणायामा घृतप्राशनं च
 । ६ । पूर्वैश्च दष्टस्य । ७ । तप्ते लोहशयने गुरुतल्पगः शयीत
 । ८ । सूर्मिं वाष्टिष्येज्ज्वलन्तीम् । ९ । लिङ्गं वा सवृषणमु-
 त्पाट्याञ्जलावाधाय दक्षिणाप्रतीचीं ब्रजेदजिह्मया शरीरनि-
 पातात् । १० । मृतः शुध्येत् । ११ । सखिसयोनिसगोचाशि-
 ष्यभार्यासु स्नुषायां गवि च तल्पसमः । १२ । अवकर इत्येके
 । १३ । श्वभिः खादयेद्राजा निहीनवर्णगमने स्त्रियं प्रकाशम्
 । १४ । पुमांसं खादयेत् । १५ । यथोक्तं वा । १६ । गर्दभेना-
 वकीर्णीं निर्जृतिं चतुष्पथे यजेत । १७ । तस्याजिनमूर्ध्ववालं
 परिधाय लोहितपात्रः सप्त गृहान्भैक्षं चरेत्कर्माचक्षाणः । १८ ।
 संवत्सरेण शुध्येत् । १९ । रेतःस्कन्दने भये रागे स्वप्ने ऽग्नीन्धन-
 भैक्षचरणानि सप्तरात्रमकृत्वाज्यहोमः समिधोर्वा रेतस्याभ्याम्
 । २० । सूर्याभ्युदितो ब्रह्मचारी तिष्ठेदहरभुञ्जानो ऽभ्यस्तमि-
 तश्च रात्रिं जपन्सावित्रीम् । २१ । अशुचिं दृष्ट्वादित्यमीक्षेत
 प्राणायामं कृत्वा । २२ । अभोज्यभोजने ऽमेध्यप्राशने वा नि-
 ष्पुरीषीभावः । २३ । चिराचावरमभोजनम् । २४ । सप्तरात्रं
 वा स्वयंशीर्णान्युपयुञ्जानः फलान्यनतिक्रामन् । २५ । प्राक्प-
 ज्वनखेभ्यश्छर्दनं घृतप्राशनं च । २६ । आक्रोशानृतहिंसासु
 चिरात्रं परमं तपः । २७ । सत्यवाक्ये वारुणीभिर्मानवी-
 भिर्होमः । २८ । विवाहमैशुननर्मार्तसंयोगेष्वदोपमेके ऽनृ-

तम् । २९ । न तु खलु गुर्वर्थेषु । ३० । यस्मात्तप्त पुरुषानि-
तश्च परतश्च हन्ति मनसापि गुरोरनृतं वदन्बल्पेष्वर्थेषु
। ३१ । अन्तावसायिनीगमने कृच्छ्रान्दः । ३२ । अमत्या
द्वादशरात्रः । ३३ । उदक्यागमने त्रिरात्रस्त्रिरात्रः । ३४ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे चयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

रहस्यं प्रायश्चित्तमविद्यातदोषस्य । १ । चतुर्ऋचं तर-
त्समन्दीत्यप्सु जपेदप्रतियाह्यं प्रतिजिघृक्षन्नतिगृह्य वा । २ ।
अभोज्यं बुभुक्षमाणः पृथिवीमावपेत् । ३ । ऋत्वन्तरात्मण
उदकोपस्पर्शनाच्छुद्धिमेके । ४ । एके स्त्रीषु । ५ । पयोघतो
वा दशरात्रं धृतेन द्वितीयमग्निस्तृतीयं दिवादिष्वेकभक्तिको
जलक्लिन्नवासा लोमानि नखानि त्वचं मांसं शोणितं स्नाय्व-
स्थि मज्जानमिति होम आत्ममुखे मृत्योरास्ये जुहोमीत्यन्तः
सर्वेषां प्रायश्चित्तं भूणहत्यायाः । ६ । अथान्यत् । ७ । उक्तो
नियमः । ८ । अग्ने त्वं पारयेति महाव्याहृतिभिर्जुहुयात्कूप्मा-
ण्डिश्चाज्यम् । ९ । तद्वत् एव वा ब्रह्महत्यासुरापानस्तेयगुरुत-
ल्पेषु प्राणायामैस्तान्तीऽघमर्षणं जपेत्सममश्वमेधावभृथेन
। १० । सावित्रीं वा सहस्रकृत्व आवर्तयन्पुनीते हैवात्मानम्
। ११ । अन्तर्जले वाघमर्षणं त्रिरावर्तयन्सर्वपापेभ्यो मुच्यते
मुच्यते । १२ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

तदाहुः कतिधावकीर्णीं प्रविशतीति । १ । मरुतः प्रा-
णैरिन्द्रं बलेन बृहस्पतिं ब्रह्मवर्चसेनायिमेवेतरेण सर्वेणेति । २ ।
सोऽमावास्यायां निश्यमिमुपसमाधाय प्रायश्चित्ताज्याहुती

जुहोति । ३ । कामावकीर्णो ऽस्म्यवकीर्णो ऽस्मि काम कामाय
 स्वाहा । कामाभिदुग्धो ऽस्म्यभिदुग्धो ऽस्मि काम कामाय स्वाहे-
 ति समिधमाधायानुपर्युह्य यज्ञवास्तु कृत्वोपोत्थाय सं मा सि-
 ञ्चन्वित्येतया चिरुपतिष्ठेत् । ४ । त्रय इमे लोका एषां लोका-
 नामभिजित्या एषां लोकानामभिक्रान्त्या इति । ५ । एतदेवै-
 केषां कर्माधिकृत्य यो ऽपूत इव स्यात्स इत्थं जुहुयादित्यम-
 भिमन्त्रयेत् वरो दक्षिणेति प्रायश्चित्तमविशेषात् । ६ । अना-
 र्जवपैशुनप्रतिषिद्धाचारानाद्यप्राशनेषु शूद्रायां च रेतः सि-
 ङ्हायोनी च दोषवति कर्मण्यभिसन्धिपूर्वे ऽप्यब्लिङ्गाभिरप
 उपस्पृशेद्धारुणीभिरन्यैर्वा पवित्रैः । ७ । प्रतिषिद्धवाङ्मनसा-
 पचारे व्यादृतयः षष्ठ । ८ । सर्वास्वपो वाचामेदहश्च मादि-
 त्यश्च पुनात्विति प्राता रात्रिश्च मा वरुणश्चेति सायम् । ९ ।
 अष्टौ वा समिध आदध्याद्देवकृतस्येति हुत्वैव सर्वस्मादेनसो
 मुच्यते मुच्यते । १० ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे षष्ठविंशो ऽध्यायः ॥ २५ ॥

अथातस्त्रीन्कृच्छ्रान्व्याख्यास्यामः । १ । हविष्यान्नातरा-
 शाभुक्ता तिस्रो रात्रीर्नाश्रीयात् । २ । अथापरं अहं नक्तं
 भुञ्जीत । ३ । अथापरं अहं न कञ्चन याचेत् । ४ । अथापरं
 अहमुपवसेत् । ५ । तिष्ठेदहनि रात्रावासीत् क्षिप्रकामः । ६ ।
 सत्यं वदेत् । ७ । अनार्यैर्न सम्भाषेत् । ८ । रौरव्यौधाजये नि-
 त्यं प्रयुञ्जीत । ९ । अनुसवनमुदकोपस्पर्शेनमापो हि ष्ठेति ति-
 सृभिः पवित्रवर्तीभिर्मार्जयीत हिरण्यवर्णा इत्यष्टाभिः । १० ।

अथोदकतर्पणम् । ११ । नमो हमाय मोहमाय मंहमाय धू-
 न्वते तापसाय पुनर्वसवे नमः । नमो मौञ्ज्यायोर्म्याय वसु-
 विन्दाय सर्वविन्दाय नमः । नमः पाराय सुपाराय महापाराय
 पारयिष्णवे नमः । नमो रुद्राय पशुपतये महते देवाय अश्व-
 कायैकचरायाधिपतये हरये शर्वायेशानायोग्राय वज्रिणे घृणि-
 ने कपर्दिने नमः । नमः सूर्यायादित्याय नमः । नमो नीलयी-
 वाय शित्तिकण्ठाय नमः । नमः कृष्णाय पिङ्गलाय नमः ।
 नमो ज्येष्ठाय श्रेष्ठाय वृद्धायेन्द्राय हरिकेशयोर्ध्वरेतसे नमः ।
 नमः सत्याय पावकाय पावकवर्णाय कामाय कामरूपिणे न-
 मः । नमो दीप्ताय दीप्तरूपिणे नमः । नमस्तीक्ष्णाय तीक्ष्णरू-
 पिणे नमः । नमः सोम्याय सुपुरुषाय महापुरुषाय मध्यमपु-
 रुषायोत्तमपुरुषाय ब्रह्मचारिणे नमः । नमश्चन्द्रललाटाय कृ-
 त्तिवाससे नम इति । १२ । एतदेवादित्योपस्थानम् । १३ ।
 एता एवाज्याहुतयः । १४ । द्वादशरात्रस्यान्ते चरुं अथयित्वै-
 ताभ्यो देवताभ्यो जुहुयात् । १५ । अयये स्वाहा सोमाय स्वा-
 हाग्रीषोमाभ्यामिन्द्रायिभ्यामिन्द्राय विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मणे
 प्रजापतये ऽयये स्विष्टकृत इति । १६ । ततो ब्राह्मणतर्पणम्
 । १७ । एतेनैवातिकृच्छ्रो व्याख्यातः । १८ । यावत्तकृदाददीत
 तावदग्नीयात् । १९ । अन्धस्तृतीयः स कृच्छ्रातिकृच्छ्रः
 । २० । प्रथमं चरित्वा शुचिः पूतः कर्मण्यो भवति । २१ ।
 द्वितीयं चरित्वा यत्किञ्चिदन्यन्महापातकेभ्यः पापं कुरुते तस्मा-
 त्प्रमुच्यते* । २२ । तृतीयं चरित्वा सर्वमेनो व्यपोहति । २३

अथैतांस्त्रीन्कृच्छ्रांश्चरित्वा सर्वेषु वेदेषु स्नातो भवति सर्वैर्देवै-
र्ज्ञातो भवति । २४ । यश्चैवं वेद यश्चैवं वेद । २५ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

अथातश्चान्द्रायणम् । १ । तस्योक्तो विधिः कृच्छ्रे । २ ।
वपनं घृतं चेत् । ३ । श्वोभूतां पौर्णमासीमुपवसेत् । ४ । आ-
ष्यायस्व सं ते पयांसि नवो नव इति चैताभिस्तर्पणमाज्यहो-
मो हविषश्चानुमन्त्रणमुपस्थानं च चन्द्रमसः । ५ । यहेवा दे-
वहेडनमिति चतसृभिराज्यं जुहुयात् । ६ । देवकृतस्येति चा-
न्ते समिद्धिः । ७ । ओं भूर्भुवः स्वस्तपः सत्यं यशः श्रीरुर्गि-
डोजस्तेजः पुरुषो धर्मः शिव इत्येतैर्यासानुमन्त्रणं प्रतिमन्त्रं
मनसा । ८ । नमः स्वाहेति वा सर्वान् । ९ । यासप्रमाणमा-
स्याविकारेण । १० । चरुभैक्षसक्तुकणयावकशाकपयोदधिघृ-
तमूलफलोदकानि हवींष्युत्तरोत्तरं प्रशस्तानि । ११ । पौर्णमा-
स्यां पञ्चदश यासान्भुक्तैकापचयेनापरपक्षमश्नीयात् । १२ ।
अमावास्यायामुपोष्यैकोच्चयेन पूर्वपक्षम् । १३ । विपरीतमे-
केषाम् । १३ । एष चान्द्रायणो मासः । १५ । एतमाप्त्वा वि-
पापो विपाप्मा सर्वमेनो हन्ति । १६ । द्वितीयमाप्त्वा दश
पूर्वान्दशापरानात्मानं चैकविंशं षड्विं च पुनाति । १७ । सं-
वत्सरं चाप्त्वा चन्द्रमसः सलीकतामाप्नोत्याप्नोति । १८ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥

ऊर्ध्वं पितुः पुत्रा रिक्थं भजेरन् । १ । निवृत्ते रजसि
मातुर्जीवति वेच्छति । २ । सर्वं वा पूर्वजस्येतरान्किभृयात्पि-
नृवत् । ३ । विभागे तु धर्मवृद्धिः । ४ । विंशतिभागो ज्येष्ठस्य

मिथुनमुभयतोदद्युक्तो रथो गोवृषः । ५ । काणखोरकूटवरटा
मध्यमस्यानेकश्चेत् । ६ । अविधान्यायसी गृहमनो युक्तं चतु-
ष्पदां चैकैकं यवीयसः । ७ । समधेतरत्सर्वम् । ८ । द्व्यंशी वा
पूर्वजस्य । ९ । एकैकमितरेषाम् । १० । एकैकं वा धनरूपं
काम्यं पूर्वं पूर्वं लभेत् । ११ । दशतं पशूनाम् । १२ । नैक-
शफद्विपदाम् । १३ । ऋषभो ऽधिको ज्येष्ठस्य । १४ । ऋषभ-
षोडशा ज्यैष्ठिनेयस्य । १५ । समधा वाज्यैष्ठिनेयेन यवीयसाम्
। १६ । प्रतिमातृ वा स्ववर्गे भागविशेषः । १७ । पितोत्सृ-
जेत्पुत्रिकामनपत्यो ऽपिं प्रजापतिं चेष्टास्सदर्थमपत्यमिति
संवाद्य । १८ । अभिसन्धिमाचात्पुत्रिकेत्येकेषाम् । १९ । तत्सं-
शयान्नोपयच्छेदभातृकाम् । २० । पिण्डगोत्रपिसन्ध्या रिक्थं
भजेरस्त्री चानपत्यस्य । २१ । बीजं वा लिप्सेत् । २२ । देव-
वत्यामन्यजातमभागम् । २३ । स्त्रीधनं दुहितृणामप्रज्ञानाम-
प्रतिष्ठितानां च । २४ । भगिनीशुल्कः सोदयाणामूर्ध्वं मातुः
। २५ । पूर्वं चैके । २६ । असंसृष्टिविभागः प्रेतानां ज्येष्ठस्य
। २७ । संसृष्टिनि प्रेते संसृष्टी रिक्थभाक् । २८ । विभक्तजः पित्र्यमेव
। २९ । स्वयमर्जितमवैद्येभ्यो वैद्यः कामं न दद्यात् । ३० । अवैद्याः
समं विभजेरन् । ३१ । पुत्रा औरसश्चेजदत्तकृत्रिमगूढोत्पन्ना-
पविद्धा रिक्थभाजः । ३२ । कानीनसहोदपौनर्भवपुत्रिकापुत्र-
स्वयन्दत्तक्रीता गोत्रभाजः । ३३ । चतुर्थ्यांश्च औरसाद्यभावे
। ३४ । ब्राह्मणस्य राजन्यापुत्रो ज्येष्ठो गुणसम्पन्नस्तुल्यभाक्
। ३५ । ज्येष्ठांशहीनमन्यत् । ३६ । राजन्यावैश्यापुत्रसमवाये य-
था स ब्राह्मणीपुत्रेण । ३७ । क्षत्रियाच्चेत् । ३८ । शूद्रापुत्रो

ऽप्यनपत्यस्य शुश्रूषुश्चेत्तमेत वृत्तिमूलमन्तेवासिविधिना । ३९ ।
 सवर्णापुत्रो ऽप्यन्यायवृत्तो न लभेतैकेषाम् । ४० । श्रोत्रिया
 ब्राह्मणस्य । नपत्यस्य रिक्तं भजेरन् । ४१ । राजेतेरेषाम् । ४२ ।
 जडङ्गीचौ भर्तव्यौ । ४३ । अपत्यं जडस्य भागार्हम् । ४४ । शू-
 द्रापुत्रवत्प्रतिलोमासु । ४५ । उदकयोगक्षेमकृतान्नेष्वविभागः
 । ४६ । स्त्रीषु च संयुक्तासु । ४७ । अनाज्ञाते दशावरैः शिष्टैरूह-
 वङ्गिरलुब्धैः प्रशस्तं कार्यम् । ४८ । चत्वारश्चतुर्णां पारगा वेदा-
 नां प्रागुक्तमात्राय आश्रमिणः पृथग्धर्मविदस्त्रय इत्येतान्दशा-
 वरान्परिषदित्याचक्षते । ४९ । असम्भवे त्वेतेषां श्रोत्रियो वेद-
 विच्छिष्टो विप्रतिपत्तौ यदाह । ५० । यतो ऽयमप्रभवो भूतानां
 हिंसानुग्रहयोगेषु । ५१ । धर्मिणां विशेषेण स्वर्गं लोकं धर्म-
 विदाम्नोति ज्ञानाभिनिवेशाभ्याम् । ५२ । इति धर्मा धर्मः
 । ५३ ।

॥ इति गौतमीये धर्मशास्त्रे ऽष्टाविंशो ऽध्यायः ॥ २८ ॥

॥ समाप्तं चेदं श्रीगौतमप्रणीतं धर्मशास्त्रम् ॥

॥ ब्रह्माव्यानगरे श्रीस्तंष्टरभट्टेन संशोधितम् ॥

॥ बेरलीनराजधान्यां उद्गारयन्तालये मुद्रितम् ॥

॥ ईशवीयवत्सरे १८७६ ॥ संवत् १९३२ ॥ शके १७९८ ॥

॥ शुभमस्तु ॥

Index.

- अ**
- अ० 10 22, 12, 42, 14, 1, 15, 5, 17,
16 27, 18, 28
- अश 28, 9 34 36
- अशभाज् 11, 11
- अकर 10, 11
- अकरण 12, 17, 18, 32
- अकल्य 9, 28
- अकल्पात् 9, 7 51
- अकाम 15, 19
- अकार्षण 8, 23.
- अकृतात् 16, 43
- अकृत्वा 23, 99
- अक्रिया 19, 2
- अक्रोध 10, 51
- अघ ४, अन्वयम् ।
- अगम्य 15, 18
- अगार 15, 18
- अगुप्ततत्त्व 21, 3
- अपि 2 8, 3, 8 27, 5, 7 9, 9, 8 12
32, 11, 17, 12, 28, 14, 12, 15, 16,
16, 23, 18, 18. 26, 22, 2 31, 24, 9,
25, 2 3, 26, 16, 28, 18
- अपिष्टुत् 19, 10, 22, 10
- अपिष्टोम 8, 20
- अपिहवन 2, 4
- अपिहोच 8, 19
- अपीन्धन 23, १०
- अपीयोम 26, 16
- अग्न्याधेय 8, 19
- अय 1, 26
- अयाम्यभोजिन् 3, 26
- अयेदिधिषु 15, 16
- अघमर्षण 19, 12, 24, 10 12
- अघ्नत् 12, 43
- अङ्ग 12, 47
- अङ्ग 1, 41, 3, 20, 11, 19, 12, 1,
15, 23, 23, 4
- अङ्गुष्ठ 1, 46
- अज 1, 15, 12, 25, 15, 16
- अजड 12, 37
- अजय 6, 13, 15, 13
- अजा 17, 23
- अजिन 1, 16, 3, 34, 7, 9, 23, 18
- अजिह्व 23, 10
- अघ्न 6, 5.

- अक्षान 21, 12
 अक्षानपूर्वम् 20, 8
 अक्षैष्ठिनेय 23, 16
 अक्ष 2, 32
 अञ्जन 2, 13
 अञ्जलि 9, 9, 10, 18, 23, 10
 अद ८ परि 2, 35
 अतस् 20, 8, 26, 1, 27, 1
 अतिकृच्छ्र 19, 20, 26, 18 20
 अतिक्रम 12, 17
 अतिचारिन् 22, 30
 अतिथि 3, 30, 5, 20 40 43
 अतिद्वितीयम् 18, 8
 अतिपद्मगुणम् 12, 36
 अतिभोग 12, 39
 अतिराज 8, 20
 अतिसप्ततरम् 3, 30
 अतिसप्ततर (1 ई) 12, 30
 अत्यभिष्टोम 8, 20
 अत्यन्त 1, 34
 अत्याग्नि 21, 1
 अत्याश 5, 37
 अय 8, 23 25, 12, 4, 15, 1, 79, 2,
 20, 11, 24, 7, 26, 1 3-5 11 24;
 27, 1
 अथर्वशिरस् 19, 12
 अङ्ग 2, 1
 अदृष्ट 8, 13
 अदत्त 2, 17,
 अदधि 17, 14
 अदस् 20, 4
 अदान्त 11, 28
 अदृष्ट 2, 26
 अदेवर 18, 7
 अदोष 23, 29
 अधर्म 5, 23, 12, 50
 अधश्श्यासनिन् 2, 21, 14, 37
 अध प्रायिता 19, 15
 अधस् 2, 21 27
 अधस्तात् 11, 7
 अधार्मिक 9, 16
 अधि 12, 41, 13, 27
 अधिक 1, 14, 10, 2 7 30 40 49,
 12, 3, 29, 14
 अधिकार 11, 23
 अधिगन्तु 10, 33
 अधिगम 10, 39 43, 11, 23
 अधिपति 96, 12
 अधिवृत्त 5, 40
 अधीन 3, 5, 11, 16, 13, 24
 अधेनु 9, 19
 अध्यायन 5 21, 10, 1
 अध्यर्ध 12, 10
 अध्यापक 9, 70
 अध्यापन 7, 4, 21, 12
 अध्यायिन् 2 29, 14 20
 अध्वन् 5, 21
 अगहृष्ट 1, 46
 अगदुह 7, 15, 13 29, 17, 30, 22, 21
 अनतिक्रामन्त 23, 25
 अनतिथि 5, 43
 अनतिभोग 12 39
 अनत्याश 5 37
 अनन्त 5 20
 अनन्तर 4, 16
 अनन्तर्धाय 9, 39

- अनन्यपूर्व 4, 1
 अनपत्य 28, 19 21 39 41
 अनपदेश 17, 17
 अनभिताप 13, 2
 अनर्चित 17, 21
 अनलस 9, 65
 अनवरोध्य 13, 4
 अनस 28, 7
 अनमूया 8, 23
 अनाद्यात 28, 48
 अनाजेयी 22, 17
 अनादेश 19, 18
 अनाद्य 2, 7
 अनामय 5, 41
 अनायास 9, 23
 अनारम्भ 3, 20
 अनार्जव 20, 7
 अनार्य 10, 67, 26, 8
 अनावृत 17, 21
 अनाशक 14, 12, 19, 15
 अनाहितापि 19, 26
 अनिचय 3, 11
 अनिधाय 1, 28
 अनिन्दन्त 9, 59
 अनिन्दित 12, 47, 13, 2, 13, 20
 अनिम्य 11, 32
 अनिवत् 13, 4 8
 अनियम 6, 6
 अनिर्देश 17, 22
 अनिर्देश 21, 7
 अनिवृत्त 3, 15
 अनिवृत्ति 10 16, 14, 46
 अनिषुचारिण 17, 17
 अनुगमन 7, 2, 14, 31
 अनुग्रह 3, 24, 23, 51
 अनुयाह्य 6, 24
 अनुज्ञान 12, 52
 अनुदक 20, 4
 अनुमय 5, 41
 अनुबन्ध 12, 51
 अनुमन्त्रण 27, 5 8
 अनुलोम 4, 16
 अनुवचन 1, 10 33 55
 अनुव्रज्या 5, 38
 अनुष्ठान 8, 16
 अनुसन्तान 15, 23
 अनुसवन 26 10
 अनुत 5 24, 13 14 24, 21, 10, 23,
 27 29 31
 अनेक 29 6
 अनेकस 21, 13
 अन्त 1, 51 53, 2 36 47 48, 3 5
 16 13, 24 6, 26 15, 27 7
 अन्तस 5, 36
 अन्तर 14, 6, 22 10, 24, 4 12
 अन्तर 4, 16 22 24
 अन्तरा 1, 36 53
 अन्तरागमन 1, 35
 अन्तरिक्ष 5, 16, 90 11
 अन्तरेण 17, 5
 अन्तर्वेदि 4, 7
 अन्त श्व 16, 19
 अन्त सञ्च 8, 2
 अन्तावसायिन् 90, 1, 23 37
 अन्तिक 20, 15
 अन्तेवासिन् 23, 39

- अन्त 4, 28, 5, 42, 14, 42, 16, 39
 अन्न 5, 32 34, 7, 9 19, 9, 59, 15, 6 11
 48, 17, 6 19, 19, 16, 22, 28, 28, 46
 अन्नप्राशन 8, 14
 अन्य 2, 44, 5, 45, 6, 10, 9, 4 61,
 10, 19 23, 11, 7 18, 17, 4, 22, 10,
 24, 7, 25, 7, 26, 22, 28, 23 86
 अन्यतम 19, 12
 अन्यतर 18, 11
 अन्यत्र 1, 33 57, 2, 2 5 37, 9, 64,
 10, 4 18, 18, 10 25, 21, 13
 अन्यपूर्व 4, 1
 अन्याद्यवृत्त 28, 40
 अन्योन्य 16 11
 अन्वयम् 14 9
 अन्वहम् 6, 1
 अन्वाधि 12, 11
 अप 1, 36 43, 2, 8, 5, 15 18, 9, 8
 12, 13, 18, 20 7 10, 24, 2 6,
 25, 7 9, 26, 10
 अपकर्ष 4, 22
 अपकर्षण 1, 42, 9, 14
 अपचय 10 35, 22, 8, 27, 12
 अपचार 25, 8
 अपथ्य 7, 8
 अपति 18, 4
 अपतित 1, 12, 21, 1
 अपत्य 3, 7, 6, 10, 18 4 9, 23, 18
 21 39 41 44
 अपथ्य 7, 12
 अपमद 17, 11
 अपमार्जन 2, 2
 अपर 4, 33, 9, 27 74, 15, 3, 19, 6,
 26, 3—5 27, 12 17
 अपररात्र 9, 27, 16, 25
 अपराध 12, 42 51
 अपराह 9, 46, 16, 28
 अपरिवाच 8, 13
 अपरिवृत्त 12, 28
 अपरिहार्य 8, 18
 अपर्तु 3, 21, 16, 10 24
 अपवित्र 28, 32
 अपाङ्ग 17, 18, 21, 11,
 अपातक 5, 24
 अपाश्रयण 2, 14
 अपि 1, 19 57, 3, 31, 5, 23 39, 6,
 10 11, 7, 23 25, 8, 25, 10, 25
 45 51 61, 11, 8 16, 12, 50, 18, 8
 8, 14 14, 16, 29 46, 19 25 29,
 22, 10, 11 22, 23, 31, 25, 7,
 28, 39 40
 अपीडित 1, 25
 अप्रुत 25, 6
 अप्रुष्ट 13, 6
 अप्रेषा 8, 7
 अप्रेष 17, 24
 अप्रोर्वाम 8, 20
 अप्रजगत् 3 3
 अप्रयोच 17, 3
 अप्रतियाह 24, 2
 अप्रतिभा 13, 23
 अप्रतिष्ठित 23, 24
 अप्रत्त 23, 24
 अप्रमथ 28, 51
 अप्रयच्छन् 19, 22

- अफल 9, 46
 अषष्थ 8, 13
 अवहिष्कार्य 8, 13
 अष्ट 21, 3, 23, 32.
 अम्भ 26, 20
 अत्राह्वय 5, 20 43, 7, 1, 10, 10 45,
 13, 4 13
 अञ्जिङ्ग 25, 7
 अभय 7, 24, 17, 34, 19, 2
 अभद्र 9, 20
 अभय 17, 3
 अभार 28, 23
 अभार 3, 7 8, 15, 13 14, 28, 34
 अभिक्तमय 2, 26
 अभिक्ताति 25, 5
 अभिगमन 12, 2, 18, 15
 अभिचार 11, 17
 अभिजन 11, 12
 अभिजिति 25, 5
 अभितत् 16, 40
 अभिताप 13, 2
 अभिनिवेश 28 52
 अभिमर्शन 1, 38
 अभिरूप 10, 44
 अभिवाद 6, 5 6
 अभिवादन 9, 40
 अभिशसन 21, 10 17
 अभिसन्धि 25, 7, 28, 19
 अभुक्ता 18, 28.
 अभुञ्जान 23, 21
 अभोजन 23, 24
 अभोज्य 17, 8, 23, 23, 24, 3
 अभ्यञ्जन 2, 13
 अभ्यध्ययन 1, 61
 अभ्यवहार 1, 44
 अभ्यस्तमित 23, 21
 अभ्यासिन् 21, 1
 अभ्युपाय 11, 23
 अक्ष 16, 10
 अधानृक् 23, 19.
 अमति 23, 2 33
 अमानुष 22, 36
 अमावास्या 15, 2, 16, 85, 25, 3,
 27, 13
 अमेघ 1, 42, 9, 12 15, 20, 4, 23, 23
 अम्ब 4, 16
 अयज्ञे 5, 43
 अयस् 29, 7
 अयाय 19 2
 अयुज् 15, 7
 अयोनि 25, 7
 अर्घ 10, 35
 अर्घ्य 5, 32
 अर्च 2, 24, 17, 21
 अर्ज 28, 30
 अर्घ 1, 3, 2, 48, 5 21, 9, 46, 10, 63,
 11, 22, 20, 1, 23, 30 31
 अर्घम् 3, 18, 5, 45, 9, 63, 14, 46, 18,
 24, 28, 18
 अर्चिन् 3, 11
 अर्घे 7, 21, 10, 52, 12, 28, 17, 37
 अर्घ 12, 10, 12, 14, 4
 अर्घपञ्चम 16, 2.
 अर्घराज 16, 30.
 अर्वाक 5, 29
 अर्ह 10, 23, 28, 44

- अलङ्कार १९, २०
 अलम् = कृ
 अलस ३, ८३
 अलाम २, ३७, ७, ८ ७.
 अलुङ् २९, ४९.
 अलोमन् १७, २९
 अलोमुपमान २, ४१
 अल्प १२, १९, २३, ३१
 अल्पशस् ६, ३१
 अवर्ण २०, ४, २१, १३
 अवकीर्ण २३, ४
 अवकीर्णिन् १५, १८, २१, ११, २३, १७,
 २५, १.
 अवगोरण २१, २०
 अवघन १३, ६
 अवघ १९, २
 अवध २, ४२
 अवध्य ३, १३
 अवभुघ २२, ९, २४, १०
 अवर् १, ३, ६, १० ११, १४, २९, १५, ७,
 २२, ८, २३, २४, २९, ४९ ४९
 अवरोहण ९, ३२
 अवलेखन ९, ३२
 अवसविधका २, १४
 अवस्फोटन २, १५, ९, ७१,
 अवि ७, १५, १२, २५, २३, ७
 अविकार २७, १०
 अविकृत १, १८, १७, ३६.
 अविख्यात २४, १
 अविज्ञात २२, १३
 अविप्रयुक्त ३, २०
 अविप्रोच ६, ७
 अविभाग २८, ४६
 अविमोचन २१, १९
 अविद्वह ११, २०
 अविरोधिन् ३, १०
 अविशेष २५, ८
 अवृत १, ५४
 अवृत्ति १२, ४९, २१, १५,
 अवेषण ९, ३२, १५, २४.
 अवेष ६, ३१, २९, ३०, ३१
 अवेषण २, २
 अन् ९, ६९, २६, २ १९, २७, १२
 अशक्ति २, ४३, ७, २२, ९, ६
 अशान २, ३२, ९, ४३, १०, ५९
 अशान्तिन् १७, ७
 अशीतिका ६, १०.
 अश्वि ९, ११ १८, १६, ४६, २३ २२
 अशौद्र ७, २२
 अरमन् ३, १४
 अयोचिय ५, ३१
 अश्व ७, १५ १०, १८, १२, २४, १३, १५ २२,
 १९, १८
 अशमेध १९, ९, २२, ९, २४, १०
 अष्टका ९, १८, १६, ९३
 अष्टन् ८, २२ २४ २५, २९, १०, २६, १०
 अष्टम १, ६, १०, २१
 अष्टापाद्य १२, १५
 अस् (२) ९, ३ ४७ ५३ ७२, १०, २९ ६३
 ११, २ ५, १३, २ ११ १३, १५, २३, २२, ३,
 २०, ४ ६, २६, १०
 अस् (४) c सुट् ९, १२
 — c विपरि २०, ३ ४.
 असविज्ञात ४, ११
 अससृष्टिन् २३, २७
 असङ्कर ८, ३

असन्निधि 2, 40

असपिण्ड 14, 20 44

असम 17, 20

असमवेत 13, 5

असमान 4, 27

असमानग्राम 5, 40

असमानप्रवर 4, 2

असम्भव 28, 50

असिद्धि 21, 5

असोमप 18, 27

अस्यन्वन्त 22, 20 22

अस्थि 1, 31, 24, 6

अस्थिमन्त 22, 21

अस्युहा 8, 23

असद् 23, 18

अस्यतन्त्र 18, 1

अस्ययङ्कृत 10, 5

अस्यर्ग्य 21, 20

अस्वामिक 10, 36

अह 11, 28, 19, 4, 25, 1, 28, 50

अह (अहन) = अन्वहन्, एकाह, चतु-
विंशत्यह, ज्यह, द्वाह, पुण्याह ।

अहत्वा 22, 11

अहन 6, 14, 9, 35, 15, 23, 16, 31,
23, 21, 25, 9, 26, 6.

अहित 9, 73.

अहीनकर्मन् 18, 29

अहुताद् 2, 1

अहोरात्र 16, 34, 19, 17

अद् (अहन) = अपराह्ण, पूर्वाह्ण ।

आ

आ 1, 12 36, 2, 11, 3, 5 10, 48, 14,
39, 16, 25 30, 23, 10

आकालिक 16, 22 47

आकाश 5, 16

आकृति 15, 18, 22, 34

आक्रोश 12, 8, 23, 27

आख्यान 10, 45

आययस्य 8, 19

आयहायणी 8, 18

आघ्राण 33, 6

आचमन 2, 2, 10, 52, 17, 19

आचार 9, 67 74, 25, 7

आचार्य 1, 9, 2, 18 37 50, 3, 36,
4, 23, 5, 26 27, 10, 4, 11, 31 32,
14, 23, 15, 14, 16, 15, 20, 13,
21, 12

आचार्याधीनत्व 3, 5

आच्छादन 3, 18

आज्य 20, 12 24, 9 25, 3 26, 14 27,
5 6

आज्यहीन 23, 20

आत्त 9, 53

आत्मन् 4, 33 8, 22 24 25, 9, 34,
10, 39 15, 18 24, 6 11, 27, 17

आत्मवन्त 9, 62

आत्ययिक 13, 30

आचैथी 22, 12 17

आदान 1, 56, 2, 17, 4, 12, 12, 18,
18, 24

आदि 1, 7 53 2, 6, 9 36, 5, 7, 9,
66, 14, 43, 15, 30, 16, 1 26, 20, 2
16, 24, 6, 28, 34

- आदितस् 1, 56
 आदित्य 2, 12, 9, 12, 23, 22 25, 9,
 26, 12 13.
 आदेश 13, 18
 आद्य (अद्) 2, 7
 आधान 8, 11
 आधि 12, 32 42
 आधिभोग 12, 35
 आधेय 8, 19
 आनति 4, 11
 आनन्त्य 15, 15
 आनुपूर्व 2, 58
 आनुपूर्व्य 4, 18
 आनुशस 5, 45
 आन्तम् 3, 5
 आन्वीक्षिकी 11, 3
 आप् 27, 16—18 28, 52
 — c अव 3, 9
 — c प्र 2, 34
 — c सम् 7, 3
 आपत्कल्प 7, 1, 9, 67
 आपह् 7, 1, 9, 67
 आपोगण्ड 12, 37
 आभ्युदयिक 11, 17
 आम 7, 21
 आम्राय 1, 45 11, 20
 आयतन 9, 66
 आयत्तम् 1, 49, 60 22, 6 22, 24, 10
 आयास 8, 23
 आयुध 10, 18.
 आयुष्य 11, 17
 आयुस् 11, 29
 आयोगव 4, 17
 आरमण 24, 4
 आरम्भिन् 3, 25
 आरात् 9, 39
 आरोग्य 5, 41
 आरोहण 9, 32
 आर्यव 25, 7.
 आर्त 5, 21, 16, 7, 23, 29
 आर्तव 4, 25
 आर्द्रवस्त्रता 19, 15
 आर्य 6, 11, 9, 63 69, 10, 61 67, 12,
 2, 22, 5, 26, 8
 आर्य 4, 8 30
 आलम्बन 2, 16
 आनयन 1, 32
 आवसथ 5, 38 9, 39, 17, 3
 आविक 17, 24
 आवीतिन् 20, 5.
 आशक = अनाशक ।
 आशिन् 3, 26
 आशिस 3, 16.
 आशीच 2, 3, 14, 1 23 29, 16, 18
 आश्रम 3, 1, 11, 9 29, 19, 1
 आश्रमिन् 28, 49
 आश्रय 1, 23
 आश्रयणी 8, 18
 आपाड 16, 37
 आस् 1, 36, 2, 11, 11, 7, 26, 7
 — c लय 11, 7
 आसन 1, 49, 2, 21 25 27 5, 31, 38
 9, 44 45 49 12, 7 14, 37, 17, 3,
 22, 6.
 आसन्दी 9, 32
 आसुर 4, 11

आस्य 23, 1, 24, 6 27, 10

आस्राय 1, 40

आहव 10, 17

आहितापि 18, 26

आहुति 23, 8 26, 14

आहूत 2 29

इ

इ 3, 14, 12, 43.

— c अति 18, 5 20

— c अधि 1, 46 9, 26 27, 16, 1 5.

— c प्राधि 16, 44

— व्यप 17, 19

— समव 13, 5

— आ 19, 7

— अभ्युद् 23, 21

— उप 5, 1

— विपरि 5, 35, 11, 30 27, 14

— प्र 11, 29, 14, 23, 16, 32, 20, 2 16

28, 27 28

इग्या 10, 1

इतर 1, 21. 60, 3, 3 10, 5, 22, 12, 16,

25, 2, 28, 3 8 10 42

इतस् 23, 31

इति 1, 30 46, 2, 31, 4, 7 15 21, 5,

10 16, 6, 5 14, 8, 13 18—21. 23

9, 19—22 44, 10, 45 52 65, 11,

11 14 26—28 14, 33, 15, 28, 16,

27, 18, 7 19 23, 12, 2—7 9 10

12—17 20 20, 4 11, 21, 8 14 .

23, 13, 24, 2 6 9, 25, 1 2 4—c

9 10, 26, 10. 16 27, 5—9, 18 19,

28, 49 53

इतिहास 8, 6

इत्थम् 23, 6

इदम् 2, 2, 6, 5 12 9, 1, 10, 63 64,

11, 6 26, 12, 4, 19, 2 20, 11

23, 25, 5 28, 51.

इन्द्र 25, 2, 26, 12 16

इन्द्रधनुस् 9, 22, 16, 9

इन्द्राग्नि 26, 16

इन्द्रिय 3, 9, 11, 4

इन्धन 2, 8, 10, 27, 23, 20.

इष 25, 6.

इष् (इष्) 4, 10, 14, 12 28, 2

इष् (f) 27, 8

इडु 17, 17

इह 20, 11

ई

ईष् 2, 12 9, 48 23, 22

— प्र 17, 11

— प्रति 13, 28

— वि 20, 11

ईम् 11, 1

ईमान 26, 12

ईश्वर 9, 63

उ

उक्थ 8, 20

उष्

— अभि 1, 36, 17, 111

- अनुपरि 25, 4
 उय 4, 16, 26, 12
 उच्चय 19, 14, 27, 13
 उच्चार 3, 37
 उच्चारित 16, 11
 उच्छिष्ट 1, 28 41, 2, 32
 उच्छ्र 21, 11.
 उत्कार्य 4, 22
 उत्तम 28, 49.
 उत्तमपुत्र 26, 12
 उत्तर 2, 11, 9, 47, 10, 56 62, 12, 16, 13, 15
 उत्तरोत्तर 10, 66 27, 11
 उत्थान 17, 19
 उत्थायिन् 2, 21
 उत्थात 11, 15
 उत्सङ्ग 9, III
 उत्सर्ग 1, 34, 22, 31
 उत्सव 16, 43
 उत्सादिन् 22, 34
 उत्साह 5, 6, 10, 10, 15, III
 उत्सृष्टाप्ति 15, 16
 उद् 5, 15.
 उद्क 2, 41, 5, 5 31 35 7, 12, 9, 10 45, 14, 12 30 34 15, 15, 16, 12, 17, 3, 19, 15, 20, 2 4 16 17, 22, III 23, 2 24, 4, 26, 10 11, 27, 11, 28, 46
 उद्कक्रिया 14, 40
 उद्कषा 14, 30, 23, 34
 उद्गुह 1, 35 54, 9, 41.
 उद्ग 2, 22 9, 50
 उदाहरण 12, 5
 उद्गार 16, 20
 उद्गार 10, 22, 12, 2.
 उद्गन्धन 14, 12
 उद्गयन 8, 14
 उद्गर्दन 2, 32
 उद्ग 12, 36
 उद्गजीविन् 10, 32, 15, 19
 उद्गदेश 11, III
 उद्गधमन 9, 32
 उद्गयन 1, 5, 2, 1 6, 8, 14
 उद्गनिपट्ट 19, 12
 उद्गनिष्क्रमण 9, III
 उद्गपति 15, 17
 उद्गपातक 20, 17, 21, 11, 22, III
 उद्गपाद 2, 1
 उद्गयन 18, 18
 उद्गयोग 7, 1
 उद्गरि 2, 32, 11, 7
 उद्ग 1, 30
 उद्गवास 1, 50, 19, 11
 उद्गसङ्गमन 4, 13
 उद्गसङ्गहण 1, 52, 2, 32 33, 6, 1 8
 उद्गसदन 1, 58
 उद्गस्थान 5, 27, 26, 13 27, 5
 उद्गस्थायिन् 5, 40
 उद्गस्थान 1, 48, 14, 23 30, 19, 15, 24, 4, 26, 10
 उद्गस्थानि 25, 6
 उद्गानह 2, 13, 9, 5 45, 10, 50
 उद्गाय 11, 4
 उद्गासन 5, 38
 उद्ग 9, 41
 उद्गपतोदत् 17, 28, 28, 5

उल्का 16, 22 27

उल्बन 9, 4

उष्ट्र 12, 23, 23, 4

उष्ण 23, 1

ऊ

ऊर्ज 27, 8

ऊर्ध्व 4, 3, 5, III 10, 38, 12, 27, 14,
19, 15, 21, 16, 43, 20, 8, 28, 1 25

ऊर्ध्वरेतस् 3, 12, 26, IV

ऊर्ध्वशाल 23, 18

ऊर्म्य 28, 12

ऊह

— व्यप 26, 23

— अभि 11, 24.

— निस् 8, 19

ऊहवन् 28, 49

छ

छग्यक्षुप 16, 21

छच् 24, 2

छण 12, 40

छतु 3, 21, 5, 1, 18, 5 20 21

छत्वनारु 24, 4

छत्विज् 4, 9 5, 27, 6, 9, 11, 18, 14,
1, 15, 14, 21, 12

छध् 11, 14.

— सम् 9, 65

छपभ 7, 15, 22, 14—16, 28, 14 15.

छपि 3, 29, 4, 3, 18, 6, 19, 14, 28, III

ए

एक 1, 19 39, 2, II III 45 51, 3, 1
19, 4, 15 21, 6, 6, 7, 15 23 25,
9, 11, 10, 25 45 52 65, 11, 16,
12, 30, 13, 12, 14, 4 33 36, 15,
11 20 30, 16, 14 27 39 45, 18,
7, 19 23, 19, 17, 21, II 8 14, 23,
13 29, 24, 4 5, 23, 6, 27, 12—14,
28, 19 26 40

एकचर 26, 12

एकजाति 10, 50

एकभक्तिक 24, 6

एकराच 20, 8

एकविश 27, 17

एकशत 23, 15

एकशफ 17, 28 28, 13

एकसहस्र 22, 14

एकादश 1, 11 22, 16

एकादशराच 14, 2

एकान्तर 4, 16

एकाह 14, 21

एकैक 10, 31, 22, 23 28, 7 10 11

एतद् 2, 4 3, 10 8, 4 17 21 24, 9, 13
24 30 10, 3³ 11, 8, 10, 15, 20,
19, 2 18 20, 20, 12 17, 23, 4 6,
26, 13—15 III 24, 27, 5 8. 15
16, 28, 49 50

एध 9, 65 12, 28 17, 3

एनस् 19, 19, 21, 18, 25, 10, 26, 23,
27, 16

एनस्विन् 12, 45

एव 1, 40, 2, 4 4, 19 20 32, 9, 34,
18, 14, 10, 18, 20, 16 17, 24, 10
11, 25, 2 6 10, 26, 13 14 18,
28, 29

एववृत्त 3, 9

एवम् 1, 61, 2, 21 31, 5, 19, 14, 14
28, 15, 29, 18, 18, 22, 11 17 31,
26, 25.

एवमाचार 9, 74

ऐ

ऐकराधिक 5, 40

ऐक्यफ 17, 24

ऐकायन्य 3, 36

• ओ

ओजस् 27, 8

ओम् 1, 51 57, 27, 8

ओपधि 3, 20

ओ

ओरस 28, 32 34

ओपध 5, 21, 7, 12, 10, 27

ओष्ट्र 17, 24

क

कङ्क 17, 29

कक्ष 17, 27

कण 27, 11

कण्ठ 2, 14, 26, 12

कण्ठप्रावृत्त 2, 14

कतिधा 25, 1

कदर्य 17, 17

कदाचित् 9, 60

कन्या 9, 31, 18, 18

कन्यावन्त 4, 8

कपर्दिन् 26, 12

कपाल 9, 15 21, 22, 4

कम्प 16, 22

कम्प 20, 4

कर 10, 11

करण 4, 21, 8, 14, 12, 27 47, 18, 32

करिष 9, 40

कर्णश्राविन् 16, 6

कर्तुं 13, 11

कर्मकर 20, 4

कर्मण्य 26, 21

कर्मन् 2, 28, 3, 6 17, 5, 9 6, 18 20,

7, 26, 8, 9 15, 10, 31 53 67, 11,

13 29, 12, 43 47, 13, 13, 15, 12,

17, 1, 18, 3 25. 29, 19, 2 5, 20,

2 16, 21, 1 4, 22, 4, 23, 19, 25,

6 7

कर्षक 10, 24, 11, 21, 17, 6

कर्हिचित् 21, 15

कलविद्ध 17, 11

कलाभर 6, 16

कल्प 2, 2, 7, 1, 9, 67

कल्प 9, 28

काक 17, 29, 22, 19

काण 28, 6

कानीन 28, 11

- काम 2, 1 13, 9, 46, 15, 19, 25, 4,
 26, 6 12
 कामम् 9, 55, 2९, 30.
 कामरूपिन् 26, 12
 काम्य 1, 6, 9, 40, 28, 11
 कायिक 12, 35
 कार 1, 57
 कारयितु 17, 6
 कारित 12, 35
 कारिन् 9, 73, 11, 2
 कार् 11, 21
 कार्तिक 16, 37
 कार्पण्य 8, 23
 कार्पास 1, 18
 कार्य 14, 45, 28, 48
 काञ्च 15, 5, 19, 17
 कालवृत्ति 12, 34
 कालशास्त्र 15, 15
 कायाय 1, 19
 कियन् 26, 4
 किञ्चित् 12, 13, 22, 22 27, 26, 22
 कितव 15, 18
 किलासिन् 15, 18
 किलिबय 12, 15
 किसलय 17, 32
 कीट 17, 9
 कुक्कुट 17, 29, 23, 5
 कुचर 15, 16
 कुण्डाग्नि 15, 18
 कुतप 1, 17
 कुशार 9, 3०
 कुनखिन् 15, 18
 कुमार ५, 2५
 कुमारी 7, 14, 18, 20
 कुम्भ 5, 15
 कुल 11, 20 29
 कुलङ्कुल 9, 53
 कुश 9, 65
 कुशल 5, 41, 8, 6.
 कुसीद् 10, ४ 49, 12, 29 36
 कुसीदिन् 11, 21, 15, 18
 कूट 15, 16, 28, 6
 कूर्च 10, 53
 कूर्म 15, 15
 कूप्यायुड 19, 12, 20, 12, 22, 36, 24, 9
 कृ 1, 36 41, 2, 49, 9, 11 41 46 50
 51, 10, 5 31, 11, 6. 13 17, 13, 9,
 14, 34, 15, 12, 19, 3, 4 6 18, 20,
 2 4 16, 23, 36, 23, 20 22, 25, 4,
 26, 2०, 28, 4९
 — अधि 25, 6
 — अलम् 4, 6 9
 — उपा 16, 1
 — उप 10 12
 — प्र 5, 32
 — प्रति 12, 40
 — प्रादुस् 16, 23
 — बहिस् 8, 13
 — वि 1, 18, 17, 36
 — सस् 8 ॥
 कृक् 19, 20, 23, 2 32, 26, 1 20 21,
 27, 2
 *कृत् 9, 17, 21, 11
 कृताञ्जलि 10 1९
 कृतान्न 5, 22, 7, 9 1९, 16, 4९, 25, 46.
 कृत्तिषासस् 26, 12

कृविम 23, 32
 *कृत्यस् 24, 11
 कृप् 3, 32
 — अन् 9, 1
 — आ 9, 49
 — प्र 15, 6
 कृपि 10, 5 49
 कृष्ट 9, 40
 कृष्ण 1, 16, 26, 12
 कृष्णल 12, 18
 कृष्णशकुनि 17, 10
 कृ
 — अय 12, 42, 25, 4
 — प्र 10, 18, 12, 43
 — चि 15, 26
 क्वेचल 17, 14
 क्वेय 9, 15, 10, 18, 12, 43, 17, 9, 26, 12
 क्वेयिन् 17, 28.
 क्वोय 10, 47
 क्वोटसाय 21, 10
 क्वीपीन 3, 18
 क्व्याकु 17, 32
 क्वन्
 — अति 23, 25
 — अप 22, 5
 क्वम 1, 15
 क्वय 6, 19, 10, 39
 क्विया 5, 26, 14 40, 19, 11
 क्वी 28, 32
 क्वध् 5 24
 — अमि 21, 20
 क्वोध 2, 13, 10, 51, 14, 10

क्विट् 21, 6
 क्वीय 15, 16, 28, 46
 क्वन् 4, 17
 क्वच 11, 14 27
 क्वचिय 1, 11, 4, 19, 5, 44, 7, 6, 10, 9
 41, 12, 8 11 14, 14, 2, 28, 33
 क्वचिया 4, 19
 क्वपण 18, 15
 क्वल्
 — प्र 1, 36
 क्वान्ति 8, 23
 क्वि 19, 5
 क्विम 26, 11
 क्वीय 5, 21, 10, 61
 क्वीर 7, 11, 17, 29
 क्वु 1, 37
 क्वुट् 13, 14
 क्वेच 12, 21 36, 17, 6, 18, 11
 क्वेचज 28, 32
 क्वेचिक 12, 21
 क्वेम 9, 63, 11, 16, 23 46
 क्वीम 1, 17 7, 9

ख

ख 1, 36
 खट्वाङ्ग 22, 4
 खङ्ग 15 15, 17, 27
 खर 12, 23, 23, 4
 खलु 8, 25, 19, 2, 23, 30
 खाट् 23, 14 15
 खोर 23, 6

खा

— खा 2, 28

— खा 10, 3^२, 26, 1 1^९

— वि 10, 37, 24, 1

ग

ग 5, 20; 15, 22, 21, 1, 23, 8

गण 15, 1^९, 17, 17

गति 19, 1^०

गन्ध 1, 4^२, 2, 13, 7, 9; 9, 2 3^२, 16, 19,
23, 6.

गम् 2, 2^९, 8, 24 25, 9, 52 54, 10, 46,
11, 24 25, 2^२, 32

— अधि 9, 1 63, 10, 50

— अभि 6, 2

— सम् 17, 16

गमन 1, 58, 4, 2^२, 23, 14 32 34

गरद 15, 18

गरीयस् 6, 21, 13, 31

गर्त 16, 7

गर्दभ 16, 8, 23, 17

गर्भ 1, 7, 14, 17, 22, 18

गर्भाधान 8, 14

गर्भिणी 5, 2^०

गन्ध 15, 18

गान्धर्व 4, 10

गामिन् 15, 18 21, 10.

गार्हस्थ्य 3, 36

गीत 2, 13, 15, 18

गुण 5, 20; 8, 22 24 25, 12, 9 16
36, 13, 15, 15, 6, 28, 35

गुणवन्त 11, 4, 15, 21

गुप् 9, 24

गुप्त 22, 3^०

गुरु 1, 46 5^२; 2, 14. 23 27 33 37.
39 43. 50; 3, 6. 7, 5, 21, 6, 3, 7,
3 5, 9, 64, 10, 4, 17, 4, 1^९, 5, 19,
19, 20, 2 6, 21, 1 8. 10; 23, 8
30 31

गुह्यतस्य 24, 10

गृह 2^९, 32

गृहीत्यस्य 2^९, 32

गृध्र 17, 29

गृह 5, 13, 23, 1^९, 2^९, 7

गृहस्य 3, 2 3, 4, 1, 9, 1

गृह्य 5, 11

गृ

— नि 1, 40

गो 4, 8, 9, 12 23, 10, 1^९, 1^०, 22 2^९
13, 15 21, 14, 9; 17, 12 2^०, 1^९,
26 27, 19 16, 20, 13, 21, 11, 22,
14—16 18. 36, 23, 12

गोच 2, 23, 15 20; 18, 6, 23, 1^०,
2^९, 21

गोचभाज 23, 33

गोदान 2, 9

गोधा 17, 27

गोमु 1^०, 3

गोपुष 2^९, 5

गोष्ठ 19, 14

घह 20, 4 11

— चतु 6, 24

— प्रति 17, 2, 20, 11, 24, 2

— वि 2, 32

— सम् 21, 22

— उपसम् 1, 46

सहण 2, 47.

ग्राम 3, 14 ■ 33, 5, 40; 15, 16, 16,
18, 20, 7, 22, 4

ग्राम्य 3, 28, 17, 29, 23, 5.

ग्राम 27, 8 10 12

ग्रीवा 26, ■

घ

घट 20, 4, 22, 24

घातक 20, 1

घुयिन् 26, 12

घृत 1, 60, 19, 18 16, 22, 24 86, 23,
2 6 ■ 24, 6, 27, 11

घ्रा

— उप 17, 12

च

च 1, 2 3 10 18 32 36, 37 43—45

50 53 55 59—61, 2 10 24 27

81, 3, 10 33 4, 4 24 26 27 33,

5, 5 9 11 17 19 25, 30 32 37,

6, 8 8 18 13 19 23 7, 14 15

18 20 8, 18 17 24 25, 9, 12 24

26 27 30 32 37 ■ 42 44 58.

62, 10, 5 6 10—13 15 16 22

83 56 60—62 66 11, 3 6 9 10

12 15 17 20 29 31 12, 2 27

28 33 35, 13, 2 6 10 19 23, 29

30 14, 10 12, 19 20, 22 26, 28

31 ■ 35 41 45 46, 15, 12 ■

15 17 19 20 29, 16, 10, 13 16

20 21 23 25 32 33 35 ■ 48 49,

17, 2 4 7 21—27 30 ■ 36 37,

18, 11 18 24 27 28, 19, 1 8—10

12, 20, 1—3 6 12 13 14, 21, 2

3 5 9 12 14—19, 22, 12—19 21

23 31 34 35, 23, 3—7 12 21 26

31, 24, 3; 25, 7 9, 26, 25, 27, 5

7 17 18, 23, 7 18 21 24 26 47.

चक्रवाक 17, 28

चक्रवृत्ति 12, 34

चक्रिन् 6, 24

चक्रीवन् 10, 33

चच्

— चा 9, 23 62, 12, 43, 18, 30; 23, 4,
23, 18, 23, 49

चपुस् 1, 47, 3, 17, 9, 50, 18, 8

चपहास 4, 17 18, 14, 30, 15, 24

चतुर 1, 26, 4, 14, 8, 15, 19, 17, 27,
6 23, 49

चतुर्ध्व 24, 2

चतुर्थ 10, 38 50

चतुर्थाशिन 23, 34

चतुर्मेहूर्त 16, 44

चतुर्विंशत्यह 19, 17

चतुर्विध 8, 2

चतुष्पथ 9, 66, 23, 17

चतुष्पद् 23, 7.

चत्वारिंशत् 8, 8, 21 21 25

चन्द्रमस् 27, 5 18

चन्द्रलनाट 26, 12

चम्

— चा 1, 23 36; 9, 10, 25, 9

चर् 2, 45, 3, 15, ३, 7, 23, 18, 26,
 21—24
 — अति 18, 2
 — समा 9, 62, 21, 3
 — परि 10, 66
 चर 5, 17, 17, 34
 चरण 2, 8 35, 23, 10
 चर 26, 15, 27, 11
 चर्मन् 1, 33
 चर्या 10, 15
 चल् 11, 10
 चलन 8, 2, 22, 26
 चातुर्मास्य 8, 19
 चान्द्रायण 19, 20, 27, 1 15
 चापल 9, 50
 चार 2, 1
 चारण 6, 17
 चारिष 4, 6
 चारिन् 17, 17
 चिकित्सक 17, 17
 चिन्तक 11, 15
 चिर 12, 31
 चीर 1, 17, 3, 31
 चेद् 1, 41, 5, 43, 10, 19, 12, 3, 13, 4
 24, 14, 6 23 29, 16, 31, 17, 5, 18,
 31, 20, 9, 21, 19, 22, 10 11. 33,
 27, 3, 29, 6 33 39.
 चेल 1, 33, 12, 27, 14, 30
 चेची 8, 11
 चोर 10, 46, 12, 11
 चील 8, 14
 चु 1, 40, 9, 74
 चुति 1, 39

क्

क्व 2, 13, 10, 58
 क्त्
 — का 4, 6
 कन्दस् 16, 1, 19, 12
 कर्दन 23, 26
 कर्दि 16, 34
 क्हा
 — क्य 22, 2
 क्हाग 15, 15
 क्हाया 9, 40
 क्हेद 12, 5
 क्हेदन 9, 51

ख

ख 4, 24, 6, 3, 17, 29, 23, 3 9 29 32
 खचन्य 2, 21, 3, 15, 5, 25
 खटा 1, 27, 14, 34
 खटिल 1, 27 3, 11
 खट्ट 28, 43 44.
 खतु 12, 4
 खन् 4, 16 18 6, 11 28, 23
 खन 9, 65
 खनन 14, 11
 खनयितृ 18, 9
 खन्यन् 1, 8 11, 29 14, 43
 खन्य 22, 3
 खप् 3, 6, 20, 8. 11, 23, 21, 24, 2 10
 खप 6, 13, 15, 18, 19, 11
 खय 10, 22.
 खल 24, 6 12

जसज 17, 29
 जात 6, 14, 8, 2
 जातकर्मन् 8, 15
 जाति 6, 20, 10, 1 50, 11, 20 29,
 12, 1, 17, 1, 21, 4
 जानु 1, 36
 जाघपाद् 17, 33
 जि
 — ऋ 10, 46
 — वि 10, 41
 जिघृक्षन् 24, 2
 जितेन्द्रिय 8, 9, 11, 4
 जिह्वा 23, 10
 जिह्वा 1, 88, 12, 5
 जीह्व 22, 26
 जीह्व 18, 11, 28, 2
 — उप 10, 19.
 जीवन 8, 2, 18, 24 25
 जु 9, 3 10, 58
 जितु 10, 20
 *ज 15, 28
 जा 26, 24
 — अगु 1, 54 2, 30 49 10, 64
 — आ 28, 48
 — प्रति 11, 16
 — वि 2, 28, 11, 11 14 27, 19, 7,
 22, 12
 — सवि 4, 13
 घाति 2, 37, 10, 4
 घान 20, 8 9, 21, 12 28, 52
 घ्या 1, 15 15, 11
 घ्यायस् 18, 18
 ज्येष्ठ 26, 12, 28, 5. 14 27 35 36

ज्येष्ठसामग 15, 28
 ज्येष्ठसामन् 19, 12
 ज्योतिनेय 28, 15 16.
 ज्योतिस् 2, 11, 16, 16. 31
 ज्वल् 23, 9

ट

टिट्ठिभ 17, 54

त

तक्ष 1, 29
 तक्षन् 17, 17
 ततस् 2, 49, 11, 29, 20, 10, 23, 2,
 26, 17
 तत् 1, 47, 3, 4, 14, 29, 19, 3
 तक्षयचुर्मगस् 1, 47.
 तत्सृष्टिन् 14, 30
 तथा 6, 10, 11, 20
 तद् 1, 8 9 40 43, 2, 3 11 31 28
 40, 3, 1 3 7. 8 4, 19 20 5, 6,
 6, 3, 7, 6—8 22 24, 8, 2 4 7
 24 25, 9, 1 26 47 22 10, 19 28
 29 34 51 57 61—63, 11, 7 8 13
 15 16 19 24 28 31, 12, 12
 20 48 13, 13 24 14, 11 15 23
 35, 15, 14. 16 22, 18, 12 31
 32, 19, 11, 20, 2 5 8 10 11 16
 21, 3 11 17 22, 22, 7, 23, 2
 18 25, 1 3 6, 26, 20 27 27, 2
 28, 20 37 — तक्षात् 11, 32, 15,
 23 25

- तदपेक्ष 8, 7
 तद्दृष्ट 15, 23
 तद्विद् 1, 2
 तद्वृत्त 8, 7
 तद्वृत्त 24, 10
 तन्
 — सम् 16, 14
 तनु 2, 41
 तन्त्री 9, 52
 तन्त्र 13, 11, 18, 1 24, 32
 तन्मूलत्व 6, 22
 तपस् 8, 26, 19, 11 15 23, 27, 27, 8
 तपस्विन् 11, 12
 तप्त 23, 2, 8.
 तम् 8 तान्त ।
 तरण 9, 32
 तरत्समन्दी 20, 12, 24, 2
 तर्क 11, 23
 तर्पण 26, 11 17, 27, 5
 तत्त्व 21, 8, 22, 2^c, 23, 12, 24, 10
 तत्त्वग 15, 22, 21, 1, 23, 8
 *तस् 17, 20
 तान्त 24, 10
 तान्तव 1, 29
 तापस 20, 12
 तास 15 18.
 तावन् 21, 17, 2^c, 1^a
 तिर्यग्वात 2, 27
 तिल 7, 9 20, 15, 15 26, 19, 16
 तीक्ष्ण 26, 11
 तीक्ष्णस्फिन् 26, 12
 तीर्थ 19, 14
 तु 1, 5, 2, 4, 3, 36, 4, 25, 5, 26, 32
 34 44, 6, 2 9 21 25, 7, 16 21
 22 24, 8, 25 9, 43 47 55, 50,
 10, 3 21 23, 12, 11 20, 13, 25,
 14, 42, 18, 14 16, 20, 10 15, 21,
 16, 22, 35, 23, 30; 28, 4 50
 तुष्ट 17, 29
 तुल्य 1, 4, 28, 35
 तुष 9, 15
 तुल 1, 50
 तृण 5, 35, 7, 12, 10, 27, 12, 28.
 तृतीय 14, 40, 24, 6, 26, 20 23.
 तुष्ट 2, 41
 तु 19, 9
 तेजस् 27, 8
 तेजस 1, 29 30
 त्वत्तात्त्व 15, 18
 त्वज् 15, 18, 20, 1
 त्वाम 14, 41
 त्वामिन् 21, 1
 चपु 12, 4
 चयी 11, 3
 चि 1, 49 6, 17, 8, 9, 14, 8, 15, 21,
 16, 26 38, 18, 20; 19, 17, 21, 7,
 22, 30, 25, 5 2^c, 1 2 10 24,
 2^a, 49
 चिन्ताचिक्तेतस् 15, 23
 चिपुष्ट 4, 50
 चिमधु 15, 2^a
 चिराच 16, 38, 20, 9, 23, 24 27 31
 चिस् 1, 3^c, 22, 2 24, 12, 25, 4
 चिसुपर्ण 15, 23
 चिवाचिक् 22, 15
 चिचि 11, 25

अम्लक 26, 12

अवर 22, 8.

अह 1, 50, 14, 18 27, 19, 17, 23, 2,
26, 3—5

खच् 24, 11

खहू 24, 9, 27, 5

द

द (दन्त) 17, 31

दम् 23, 7

दधिण 1, 36, 9, 66

दक्षिणतस् 1, 54

दक्षिणा 25, 6

दक्षिणामुख 23, 10.

दक्षिणामुख 9, 43, 20, 4

दक्षिणायन 16, 2

दण्ड 1, 22, 10, 8, 11, 28. 31, 12, 1
17 41 46 51 22, 25

दण्डपाश 12, 9

दण्डिक 17, 17

दण्ड्य 8, 13, 12, 7, 13, 21

दत्त 28, 32 33

ददाति 5, 19

दधि 17, 3 14, 27, 11

दन्त 15, 18, 17, 23, 28, 5

दन्त 1, 38 14, 43

दन्तधावन 2, 13 9, 44

दम् 11, 28

दम 9, 73

दमन 11, 28.

दम् 9, 62

दया 8, 23

दर्भ 1, 48

दर्भ 8, 19

दर्शन 2, 11 14 27, 9, 55, 16, 10 22,
21, 22

दशगुण 13, 15

दशत् 23, 12

दशन 4, 31—33, 6, 15, 12, 37,
13, 14, 27, 17

दशन 10, 24, 14, 19

दशमी 6, 24

दशरात्र 14, 1. 23, 24, 6

दशवार 28, 48 49

दहर 22, 19

दा 1, 36, 2, 17, 4, 6 3, 5, 23, 10, 34
35 47, 15, 2 13 25, 20, 11 13,
22, 14—16 22, 23, 30 32 33

— चा 7, 25, 9, 58, 12, 28 26, 19,

— उपा 3, 20

— म 14, 36, 23, 24

दान 4, 9, 5, 5 18 34, 6, 24, 9, 73,
10, 1. 24, 14, 34, 15, 10 15, 19, 11

दाय 5, 7 21, 18

दार 10, 55, 22, 29

दारव 1, 29

दाह 1, 31

दास 20, 4

दासी 20, 4

दाहिन 15, 18

दित्सन् 12, 33

दिधिषू 15, 16.

दिष् (f) 20, 11

दिवा 2, 11 9, 41, 16, 5.

दिवाकीर्ण 16, 19, 19, 12

दिवादि 24, 6

दिवास्त्रम् 2, 13

दिम्

— अप 17, 17

— मिस् 2, 23, 21, 7

दिम् (f) 5, 11

दिह

— सम् 9, 33

दीक्षित 2, 18 6, 19, 14, 1

दीप्त 26, 12

दीप्तस्त्रिम् 26, 12

दुरित 9, 74

दुर्वल 21, 19

दुर्वल 15, 18 80, 17, 18, 21, 11

दुप् 15, 24, 17, 13

दुहितु 23, 24

दूत 10, 18

द्व

— आ 11, 15

दृढकारिन् 9, 73

दृम् 1, 3, 2, 26 9, 12, 17, 38, 23, 22.

दृष्ट 1, 3

दृष्टार्थ 1, 8

द्वेष 15, 28 19, 16

द्वेष 3, 29, 5, 3. 9 10, 8, 16, 9, 64,
11, 27, 13, 13 17, 4 26, 12 16.
24, 27, 6

द्वेषकृतस्त्रि 23, 10, 27, 7

द्वेषता 5, 11. 13, 9, 12 13 66, 26, 15

द्वेषर 18, 4 7, 29 23

द्वेषरवन्त 28, 23

द्वेष 1, 36, 8, 25, 11, 20 29, 15, 5,
19, 14 *

द्वेषान्तरित 14, 44

द्वेष 4, 9 31, 11, 15

द्वेष 10, 17, 12, 19, 13, 11 24, 17,
38, 18, 32, 21, 17, 23, 29, 24, 1.

द्वेषवन्त 25, 7

द्वेषिन् 13, 6, 18, 22

द्वेषिन् 1, 3

● द्वेषिन् 4, 16

द्वेष 2, 17; 12, 41

द्वेष 1, 28 29, 5, 21, 15, 5 18, 24,
22, 8 31

द्वेष

— अभि 25, 4

द्वेष 1, 11

द्वेष 2, 45, 15, 15, 18, 17, 22, 4

द्वेषरात्र 14, 3; 23, 33, 26, 15

द्वेषराह 19, 17

द्वेष 5, 12

द्वेष 9, 32

द्वेषिन् 1, 13

द्वि 8, 1 12 23, 14, 7, 18, 13, 19, 17,
22 29

द्विगुण 5 20, 12, 9 16

द्विजाति 10, 1, 12, 1, 17, 1 21, 4

द्वितीय 1, 8 3, 21, 18, 8, 24, 6, 26,
22, 27, 17

द्विपद 29, 13

द्विप्

— चि 17, 17

द्विपन्त 11, 17

द्विस् 1, 36 21, 15

द्विगुण 12, 31

द्विमास्य 16, 4

द्विशी 23, 9

द्व्यधिक 1, 14

द्वन्तर 4, 16

द्वष्ट 16, 35

ध

धन 10, 4 43 48, 12, 37, 22, 28, 28,
11 24

धनुस् 9, 22, 10, 15, 16, 9

धन्वन्तरि 5, 10

धरण 12, 6.

धर्म 1, 1 3, 4, 7 25, 6, 22, 8, 3, 9,
1. 46, 11, 10 11 20 22 29, 12,
50, 13, 11 31, 17, 37, 18, 1 24 32,
19, 1, 27, 8, 28, 4 53

धर्मचारिन् 8, 16

धर्मज्ञ 15, 28.

धर्मन् 9, 68

धर्मविद् 28, 49 52

धर्मशास्त्र 11, 19

धर्मिन् 10, 28, 28, 52

धर्मोत्तर 9, 47

धर्म्य 4, 14, 5, 19, 12, 29

धा 11, 12.

— अस्तु 9, 38

— आ 3, 27, 18, 26, 28, 10 25, 4 10

— उपा 16, 34

— पर्या 15, 18

— उपसमा 25, 3

— सन्नि 2, 41

— परि 23, 18

— वि 1, 45

— अतिसम् 12, 1

— अभिसम् 14, 22

धाना 17, 3

धान्य 12, 18, 13, 21

धान्यायसी 23, 7

धारण 9, 32

धार्मिक 9, 16 64 65

धावन 2, 13, 9, 32 44

धीवर 4, 19

धू 26, 12

ध्रु 9, 4 8, 11, 27

धृतप्रत 8, 1

धे 9, 23

धेनु 7, 15, 9, 19, 13, 29, 17, 50.

धेनुमया 9, 19

धौ 9, 17

ध्रुव 3, 13

ज

ज 1, 3 41, 2, 2—5 12 32 34, 3, 20
21 33 35, 5, 23, 6, 7—9, 7,
19, 8, 24, 9, 3—5 7—16 23 24—
31 33 35 38—40 46 48—54
56—58 60 64, 74, 10, 17 44, 11,
14, 12, 18 30 32 33, 41 46,
13, 5 9 24 25, 14, 38 39, 15, 18
16, 16, 3 5, 17, 5, 18, 2 5 7 8,
19, 3—5, 21, 8 15 16, 23, 30, 26,
2 4 8, 28, 13 19 30 40

जकुल 1, 59, 22, 19

जल्लवर 5, 17, 17, 22

जल्लम् 16, 6. 25 30; 26, 3

जल 17, 27, 23, 26, 24, 6

- नगर 16, 45
 नक्ष 9, 48 ॥
 नदी 9, 32
 नम्
 — समा 2, 23
 नमस् 26, 12, 27, 9
 नमस्कार 9, 45, 10, 64
 नरक 13, 7 17, 21, 6
 नर्मन् 23, 29
 नव 27, 5.
 नवम् 15, 7
 नवम 1, 6, 14, 40
 नन् 11, 30, 12, 42, 18, 15
 — प्र 10, 36.
 नामकरण 8, 14
 नामग्राहम् 20, 4
 नामन् 2, 18, 23, 6, 5 12
 नारी 9, 23
 नास 1, 26
 नास्तिक 15, 16 21, 1
 निकेतन 9, 65
 निघात 21, 21
 निचय 3, 11, 10, 63, 18, 2९
 निजुदाह 17, 34
 निम् 7 10
 — निम् 3, 19, 9, 6
 नित्य 2, 20 5 4 33, 7, 14, 9, 2 73,
 10 29, 12, 27, 16, 45, 17, 8 24
 26, 9
 निधि 10, 43, 1९, 42
 निनयन 2, 5
 निन्द 9, 59, 11, 3 12, 42, 1९, 20,
 21, 1
 निपात 23, 10
 निमय 7, 16, 10, 4
 निमित्त 13, 1, 22, 7
 नियम 2, 6, 6, 6, 7, 24, 10, 3, 15, 5,
 16, 4, 24, 8
 नियोग 12, 51
 • निराकृति 15, 1९, 22, 34
 निरुत्साह 10, 10
 निरुद्धपञ्चम्य 8, 111
 निश्चिन्ति 23, 17
 निर्घात 16, 22
 निर्णयन 1, 29
 निर्देश 17, 22
 निर्वन्ध 13, 9
 निर्यास 17, 32
 निवास 19, 14
 निवृत्ति 10, 16, 14, 13, 46, 18, 111
 निवेश 5 21
 निम् 2०, 3
 निशा 16, 12 44
 नि श्रेयस 11, 26
 निषाद 4 16
 निष्कयण 19, 11
 निष्ठा 11 2० 29
 निष्ठीवित 2 15
 निष्परोषोभाव 23, 23
 निष्प्रोति 13, 2
 निहीन 23, 14
 नो 15 22
 — आ ॥ 4
 — वि 9, 62
 — अर्माचि 8, 11, 3
 नोत्तरीय 26, 12

भोहार 16, 9

भुद

— म 17, 3

भुत्त 2, 18, 15, 18.

भौ 9, 33, 10, 33

भ्याय 11, 9 12 23, 28, 40

भ्यायतस् 11, 9

भ्यायदण्डस् 10, 9

प

प (पिच्) 15, 16, 18, 27, 21, 1, 23, 1 6

पक्क 7, 21

पच 15, 3, 27, 12, 13

पचिलो 14, 19

पङ्क्ति 27, 17.

पङ्क्तिपावन 15, 27 28

पचन 5, 26

पञ्चकृष्ण 12, 18

पञ्चगुण 12, 36

पञ्चदशन् 1, 49, 27, 12

पञ्चन् 1, 51, 6, 16, 3, 16, 12, 22,
20, 8

पञ्चनख 17, 27, 23, 26

पञ्चम 1, 6, 4, 5 23, 14, 13 40, 15, 3,
16, 2

पञ्चमायक 12, 29 *

पञ्चमि 15, 28

पञ्चाशत् 10, 25, 12, 11

पट्

— उद् 23, 10

पण्ड 7, 8, 10, 26

पत् 1, 12, 4, 27, 21, 8 9 13

— आ 14, 6

— नि 1, 41

— सति 20, 2

पतन 8, 2, 21, 4

पतनीय 21, 12

पति 15, 16 18, 18, 4

पतित 2, 30, 14, 30; 15, 10 24, 21, 1

पतितसावित्रीक 21, 11

पथ 9, 66, 16, 18, 23, 17.

पथिन् 6, 24, 9, 40; 12, 7 21, 22, 5

पथ्य 7, 12

पद्

— अथ 17, 9

— उद् 23, 32

— म 11, 29

— सम 4, 6, 11, 4 12, 15, 9, 18, 31,
28, 35

— उपसम् 14, 22

पद (m) 9, 49, 20, 4, 23, 7 13.

पद् 17, 10

पद्मद 17, 31

पयस् 15, 15, 17, 3, 23, 2, 27, 5 11

पयोव्रत 24, 6

पयोव्रतता 19, 13

पर 6, 4 20, 9, 23, 48, 12, 37 19,
12; 22, 29

परतस् 23, 31

परच 21, 5

परम 23, 27

पराङ्मुख 10, 18

परिग्रह 10, 39

परिचर्या 10, 56

- परिचारक 17, 6
 परिमार्जन 1, 29
 परिवाद 2, 13
 परिवित्त 15, 18
 परिवेत्तु 15, 19
 परिवेषण 16, 15
 परिपह् 28, 49
 परिष्कन्ध 19, 14.
 पर्ण 9, 14
 पर्याधातु 15, 18
 पर्याहित 15, 18
 पर्युषित ० वस्त्र
 पलाक 22, 23
 पवमान 19, 12
 पवित्र 25, 7
 पविषवन्त 26, 10
 पशु 7, 13 18, 8, 19, 10, 25, 12, 19.
 36 39, 13, 14 20, 17, 6, 18, 20,
 29, 12
 पशुपति 26, 12
 पशुपाल 11, 21
 पा (पिब) 9, 9
 पासु 21, 23
 पासुहर 16, 5
 पाकयक्ष 8, 18, 10, 65
 पाङ्कज 17, 18, 21, 11
 पाणि 1, 36 46, 9, 11 50, 10, 52,
 22, 4
 पातक 5, 24, 21, 2 10, 26, ■
 पात्र 20, 3, 4 10 11, 23, 18
 पाद् 1, 36. 52; 2, 14 32; 6, 1, 9, ■
 32 50, 10, 52, 16, 17, 17, 29 35
 पादुका 9, 44
 पाद 5, 32, 12, 15
 पान 19, 13, 23, 2, 24, 10
 पाप 24, 12, 26, 22, 27, 16
 पापिष्ठ 4, 23
 पापीयस् 9, 32, 13, 25
 पाप्मन् 19, 9, 27, 16
 पायस 15, 15
 पार् 24, ■
 पार 26, 12
 पारन 5, 20, 28, 49
 पारचिष्णु 26, 12
 पारशब्द 4, 16, 31
 पारुष्य 12, 1 9
 पार्वण 8, 18
 पाल् 11, 31
 — चक्षु 9, 67
 पाल 11, 21, 12, 20 21, 15, 16, 17, 6.
 पालाश 1, 22, 9, 44
 पावक 26, 12
 पावन 15, 27 28, 19, 12
 पावमानी 19, 12, 20, 12
 पाशुपाल 10, 49
 पिङ्गल 26, 12
 पिण्ड 12, 27, 14, 13, 18, 6, 22, 30,
 23, 21
 पिच्छाक 9, 58
 पितृ 3, 29, 5, 3 5 9 26, 6, 3, 8, 16,
 9, 74, 11, 27, 14, 15 43, 15, 2 11
 15 19 22, 17, 4, 20, 1, 21, 1 15,
 29, 1 3, 13.
 पितृत्व 5, 27, 6, 7 9
 पित्र्य 18, 20; 29, 32
 पीड 1, 25, 12, 19.

पीडा 13, 9 11, 18, 32

पुंसली 17, 17

पुंसवन 8, 14

पुण्य 19, 14

पुण्यकृत् 9, 17

पुण्यतम 20, 10

पुण्याह 11, 17

पुत्र 2, 18, 31 40; 4, 18 29 33, 14,
28, 15, 13, 28, 1 32 33 35 37
39 40 45

• पुत्रिका 18, 18 19 33

पुनर् 1, 37 58, 5, 28, 9, 27, 14, 6,
17, 15, 19, 7

पुनर्वसु 26, 12

पुनः स्त्रीम 19, 7

पुनस 6, 6, 23, 15

पुरस् 11, 12

पुराण 8, 6, 11, 19

पुरीष 1, 44, 2, 1, 9, 12 14 41, 15,
22, 23, 8

पुरुष 4, 30, 7, 14, 12, 38 42 51, 13,
15, 19, 2, 23, 31, 26, 12, 27, 8

पुरुषपति 19, 12

पुरुषसूक्त 19, 12

पुस्तक 4, 19

पुष्य 7, 12, 10, 27, 12, 28

पू 4, 29, 12, 44, 24, 11, 25, 6 9, 26,
21, 27, 17

पूज्

— अभि 9, 39

पूजक 3, 29, 5, 3

पूजा 5, 37, 17, 20

पूति 16, 19

पूर 20, 4 10

पूर्व 1, 43 51, 2, 11 21 38, 4, 1 33,
5, 18 25, 6, 10, 7, 5, 9, 1 74, 10,
3, 12, 49, 14, 26 29, 20, 8 9 23,
7, 25, 7, 27, 13 17, 28, 11 26

पूर्वज 6, 3, 28, 3 9

पूर्वाह्न 9, 46

पुत्र 11, 27

पुत्रक 22, 28, 28, 49

पुत्रकथ 10, 22

पुत्रिणी 20, 11, 24, 3

पेय 17, 24

पितृ 1, 23

पितृ 4, 13

पितृ 21, 10, 25, 7

पितृ 15, 18, 28, 33

पीर 6, 10 15

पीर्यमास 8, 19

पीर्यमासी 16, 37, 27, 4 12

पि

— आ 27, 5

प्रकाश 23, 14

प्रकाश 2, 32, 10, 52

प्रह 13 5 18, 30

प्रजनन 13, 22

प्रजा 11, 5

प्रजापति 5, 10, 26, 16, 28, 18

प्रति 9, 12 13

प्रतिग्रह 7, 4 10, 2

प्रतिग्रहीतृ 12, 50, 21, 14

प्रतिग्रहम् 23, 2

प्रतिग्राह्य 2, 46

प्रतिपत्ति 18, 23

- प्रतिपूरण 12, 4.
 प्रतिभा 13, 28
 प्रतिमन्त्रम् 27, ■
 प्रतिमातृ 28, 17.
 प्रतिलोम 4, 17 25, 28, 45
 प्रतिवर्णम् 12, 16
 प्रतिविद्यम् 16, 49
 प्रतिश्रवण 2, 25
 प्रतुद 17, 35
 प्रत्यक्ष 8, 36
 प्रत्यक्ष 23, 10
 प्रत्युत्थान 6, 9
 प्रथम 4, 14, 14, 40, 15, 10, 21, 7,
 26, 21
 प्रदक्षिणम् 9, 66
 प्रदान 14, 39, 18, 21
 प्रदाह 1, 29
 प्रदोष 16, 29
 प्रधावन 2, 2
 प्रपतन 14, 12.
 प्रभव 28, 51
 प्रभात 14, 8
 प्रभृति 9, 58, 15, 8
 प्रमाण 1, 26, 11, 20, 27, 10
 प्रमाद 13, 10.
 प्रयोग 12, 31.
 प्रवचन 10, 2
 प्रवर 4, 2
 प्रवृत्ति 16, 26
 प्रवेशन 9, 32.
 प्रसङ्ग 18, 16
 प्रसाधन 2, 32
 प्रसारण 2, 14
 प्रसूति 8, ■
 प्रसूतियावक 19, 13
 प्रखन्दिन् 16, 42
 प्राक् 1, 39, 2, 1, 6, 19, 17, 18, 18, 21
 23, 21, 11, 23, 26, 28, 49
 प्राकृत 22, 14
 प्राकूल 1, 50
 प्रादुर्बल 1, 35 ■
 प्राधीनावीतिन् 20, 5
 प्राजापत्य 4, 7 32
 प्राङ्निवाक 13, 26 27 31
 प्राण 1, 48, 7, 23 25, 9, 32, 22, 7,
 25, 2
 प्राणान्तिक 20, 15
 प्राणायाम 1, 49 60, 23, 6 22, 24, 10
 प्रातरु 1, 52, 9, 59
 प्रातराश 26, 2
 प्रातिभाज्य 12, 41
 प्रातिष्ठिक 15, 18
 प्रातिहारिक 15, 16
 प्रात्ययिक 13, 2
 प्रादुक्कृत 16, 23
 प्राधीत 16, 44
 प्रापण 10, 43
 प्राय 14, 12
 प्रायश्चित्त 19, 3 20, 20, 10 15, 22, 1
 24, 1 6, 25, 3 6
 प्रायश्चित्तिन् 12, 48
 प्रापृत 2, 14
 प्राग्रन 1, 60, 8, 14, 19, 13, 23, 3 6
 23, 25, 7.
 प्रिय 2, 30, 10, 1
 प्रियङ्गु 17, 3.

प्री 15, 15
 प्रीति 13, 2
 प्रेक्ष 2, 16
 प्रेत 20, 2 16, 28, 27 23
 प्रेत्य 11, 29
 प्रेषु 12, 7
 प्रेष्य 9, 57, 15, 18.
 प्रेष्य 6, 18
 प्रीष्टपदी 16, 1
 प्रीढ 16, 17
 प्रव 17, 24

फ

फल 3, 26, 5, 20, 7, 12, 9, 46, 10, 27,
 11, 29, 12, 18 28, 17, 3, 23, 25,
 27, 11
 फलभक्षता 19, 13
 फालकृष्ट 3, 32
 फाल्गुन 16, 37.

ब

बक 17, 34
 बन्ध
 — नि 13, 4 8
 बन्ध 8, 19
 बन्धन 1, 36
 बन्धनिक 17, 17
 बन्धु 4, 3, 5, 6, 6, 3 20
 बन्धू 22, 26
 बन्ध्य 8, 11
 बल 1, 4, 25, 2

बलाक 17, 34
 बलि 2, 4, 5, 9, 10, 24
 बलीयस् 6, 20
 बल्ल 1, 16
 बहिर्वेदि 5, 21
 बहिष्पवमान 19, 12
 बहिस् 2, 10, 8, 13, 9, 32
 बहिःसङ्घत्स 2, 10
 बहु 13, 2, 18, 33
 बहुयुत 8, 1 4
 बाल 5, 24, 10, 46, 14, 44
 बाहु 1, 36, 2, 27, 9, 32
 बिम्ब 22, 16
 बीज 3, 23, 28, 22
 बीजिन् 4, 4
 बुभुक्षमाण 24, 3
 बृहत् 19, 12
 बृहस्पति 25, 2
 बिम्ब 1, 22
 बीज 3, 31
 ब्रह्मचर्य 2, 7 45, 19, 15, 22, 14
 ब्रह्मचारिन् 2, 1 40 3 2 4 8, 14, 1
 21 37, 15, 23, 16, 3 22, 4 23, 21,
 26, 12
 ब्रह्मदेय 15, 28
 ब्रह्मन् 1, 53 56, 2, 5, 3, 9 5, 14, 8,
 16 24 25, 10, 4, 11, 11 27, 13,
 21, 26, 10
 ब्रह्मबन्धू 22, 20
 ब्रह्मलोक 9, 74
 ब्रह्मवर्चस 25, 2
 ब्रह्महत्या 19, 9, 24, 10
 ब्रह्महन् 21, 1, 22, 2,

ब्रह्मोन्म 21, 11

ब्राह्म 4, 6

ब्राह्मण 1, 5 12 20 22, 2, 20; 4, 18,
5, 20, 43 44, 7, 1 3 25, 8, 1, 9,
18, 10, 2 9 18 40 44, 11, 1 7
12, 12, 8 11, 14 46, 13, 4 13 26,
14, 9, 46, 15, 5 28, 17, 1, 18, 17,
20, 18, 21, 17 20, 22, 7 11 12,
23, 1, 26, 17, 28, 35 41

ब्राह्मणी 4, 18, 23, 37

ब्राह्मी 4, 83

ब्रू 3, 1, 9, 19

— प्र 10, 36, 11, 15, 13, 5

भ

भक्त 10, 84

*भक्तिक 24, 6

भक्ष् 9, 56, 14, 89

भक्ष 2, 1, 19, 13

भक्ष्य 19, 11

भक्ष्य 7, 24, 9, 56, 17, 16 34 35, 19, 2

भगाल 9, 21

भगिनी 6, 7, 28, 25

भज् 10, 23, 21, 16, 28, 1 21 41

— वि 15, 19, 28, 29 31.

भद्र 9, 20

भय 2, 13; 10, 14, 23, 20

भरय 10, 54, 17, 4

भर्तु 18, 2 14 15

भवन्त् 2, 36, 6, 14

भव्य 9, 19

भक्षन् 9, 15 40

भाग 10, 25 26, 16, 26, 28, 5 17
23 44

*भाज् 11, 11, 12, 40, 28, 28 32 33
35

भार 22, 21 23

भार्या 2, 31 33 40, 4, 1, 5, 7, 6, 7
8, 9, 1 32, 23, 12

भाष 15, 13 14, 17, 13, 23, 23, 28, 34

भाष्

— सम् 9, 16—18, 20, 8, 26, 8

भिष् 5, 22

भिष्ठा 3, 14, 5, 18

भित्तु 3, 2 11,

भी 5, 24

भीत 16, 17

भुज् 1, 37, 2, 39, 3, 35, 5, 25, 9, 59,
12, 32 37, 15, 7 16 21, 16, 3, 17,
1 6 8, 18, 28, 23, 21, 26, 2 3,
27, 12

भुवस् 27, 8

भू 2, 1, 8, 4 9, 23, 11, 11 26, 26,
21 24, 27, 4

— चणु 11, 29

— चा 12, 41, 13, 27

— प्र 9, 65

भू f 27, 8

भूत 3, 24 29, 5, 3, 8, 16 23, 10, 7,
23, 51

भूमि 1, 31 32, 5, 35, 7, 15, 9, 33, 12,
39, 13, 15, 16 18, 19, 16.

भूमिष्य 16, 22

भूयस्त्व 12, 17

भूयिष्ठ 9, 65

भृ 3, 18, 9, 4, 10, 9 61, 18, 31, 23,

3 ३३

भृग्यकण्ठ 4, 20

भृत् 22, 3

भृथ 5, 45, 10, 54, 17, 4

भेद 12, 6

भेदन 9, 51

भेरी 10, 7

भेच 2, 8 35, 22, 4 23, 18 20, 27, 11

भोक्तृ 12, 37

भोग 12, 35 39

भोजन 5, 44, 9, 32, 16, 34 43, 23,
23 24

भोजिन् 3, 28, 17, 17

भोज्य 23, 23, 24, 3

भोज्यान्न 17, 16

भोस् 1, 46, 6, 14.

भ्रातृ 6, 8, 18, 18, 28 19

भूणहत्या 24, 6

भूणहन् 17, 11, 20, 1, 21 9

भ

महम 26 12

मङ्गल 8, 23 11, 17

मङ्गल्य 9 66

मज्जन् 24, ॥

मणि 1, 30

मणिधनुस् 9, 22

मणिबन्धन 1, 36

मण्डूक 1, 59, 22, ॥

मति 12, 49, 23 2 33

मत्स्य 15, 15, 17, 3५

मथ 9, 5३. f

मद् (Pron) 6, 5, 25, 4 9

मद् 5, 24

— उद् 5, 24

मद् 17, 34

मद्य 2, 20, 12, 41

मद्यप 15, 16

मधु 2, 13, 7, 12, 10, 27, 13, 20, 15,
15 28, 17, 3 16, 19, 12

मधुपर्क 5, 27

मध्य 5, 14

मध्यतस् 5, 34

मध्यन्दिन 9, 46

मध्यम 28, 6

मध्यमपुरुष 26, 12

मन् 11, 8.

मनस् 1, 47, 9, 17. 67, 23, 31, 27, 8

मनस 25, 8

मनु 21, 7

मनुष्य 3, 29, 5 3 9, 8, 2 16, 11, 27,
16, 34

मन्

— अभि 25, ॥

— आ 1, 46

— नि 2 43

मन्त्र 4, 7, 10, ॥ 15, २२, 21, 11, 22,
33, 27, ॥

मय 20, 10

मयत् 5, 12, 25 ॥

मनवन्त 9, 3

महत् 1, 3, 26 12

महादिवाकीर्त्य 19, ॥

महानाथो 19, 12

महापथ 16, 18

- महापातक 26, 22
 महापार 26, 12
 महापुरुष 26, 12
 महावैराज 19, 12
 महाव्याहति 24, 9
 महिष 19, 24
 महिषी 17, 23
 मास 2, 13, 7, 12, 10, 27, 14, 39, 15,
 15, 16, 3, 17, 16 31, 24, 6
 मागध 4, 17 18
 माझिष्ठ 1, 21
 मातापितृ 9, 74
 मातुल 5, 27, 6, 9
 मातृ 2, 51, 4, 5, 6, 3 7, 14, 15 16
 43, 15, 13, 21, 1, 15, 28, 2 17 25
 मात्र 18, 6
 मात्रा 1, 49
 मानव f. ई 23, 98
 मानस 16, 46
 मानुष 8 ई 22, 36
 मान्वाल 17, 34
 मान्य 6, 20
 मार्ग 17, 3
 मार्जार 1, 59
 मार्त्तिक 1, 29
 मास्य 2, 13, 9, 32 65
 माष 12, 21 23, 15, 15, 24, 23
 मास 10, 31
 मास 12, 29, 14, 4 5, 17, 15, 15 22,
 16, 2, 19, 17, 27, 15
 माहिष्य 4, 20
 मित्र 15, 12
 मिथुन 4, 8, 28, 5.
 मिथुनीभू 9, 25
 मिथ्या 13, 23
 मित्र 15, 15
 भीमास 19, 3
 मुख 1, 35 54, 9, 32 41 43, 10, 8,
 20, 4, 24, 6.
 मुख्य 1, 41
 मुक् 12, 1, 20, 5, 24, 12 25, 10
 — प्र. 26, 22
 मुण्ड 1, 27, 3, 22.
 मुसलिन् 12, 43.
 मुहूर्त 16, 44
 मुह 5, 24
 मूच 1, 44, 2, 1, 9, 12 14 37 41, 23,
 2, 28, 19
 मूचित 16, 11
 मूर्धन् 1, 26 36
 मूर्धावसिक्त 4, 19
 मूल 1, 1, 3, 26, 6, 22 7, 12, 10, 27,
 17, 3, 27, 11 23, 39
 मूषिक 22, 19
 मुगयु 17, 17.
 मुख 14, 33, 26, 10
 — परि 1, 36
 मृत 20 15, 23, 1 11
 मृत्यु 21, 6
 मृद 1, 43
 मृदङ्ग 16, 7
 मृदु 9, 73.
 मेखला 1, 12.
 मेधस् 11, 29
 मेध 1, 47, 2, 36, 12 15, 19, 13 20,
 4, 23 23.

मेघ 15, 15

मेघुन 2, 16, 13, 19, 23, 29

मोक्ष 9, 74

मोक्ष 12, 44

मोक्ष 2, 13, 9, 12

मोक्ष 26, 12

मोक्ष 1, 15, 26, 12

मोक्ष 1, 15

मोक्ष 9, 16

य

यक्षमाण 5, 21

यज्ञ 10, 65, 19, 7—10, 23, 17, 28, 18

यज्ञ 20, 12

यज्ञ 5, 9 29 43, 8, 16 18 19, 9, 53,
10, 65, 16, 34, 22, 10, 25, 4

यज्ञिय 1, 24

यज्ञोपवीतिन् 1, 36

यत् 2, 65

— आ 8, 2

यत् 28, 51

यच 1, 45

यथा 19, 2, 23 37

यथाधिकारम् 11, 22

यथाहं 10, 23

यथाशक्ति 9, 46

यथाश्रितम् 15, 4

यथास्थानम् 10, 46, 11, 24, 29, 32

यथास्वम् 5, 11

यथोक्त 9, 1, 10, 4 11, 18, 23, 16

यथोत्साहम् 5, 6, 8

यथोपपादम् 2, 1

यद् 1, 9, 8, 24 25, 9, 62, 10, 61, 11,

15, 12, 1, 14, 33, 15, 17, 16, 49,

19, 9, 20, 1 10 11 15, 25, 6, 26,

22 25, 27, 6, 28, 50 — यस्मात्

23, 31

यम् 1, 36, 2, 11 41,

— अमुद् 17, 3

— उप 23, 19

— म 18, 22

— सम् 2, 22, 3, 17, 19, 11

यमसू 17, 23

यव 7, 15, 15, 15

यव 4, 21

यव 9, 65, 17, 3

यवीयस् 4, 1, 6, 9, 18, 18 23, 7 10

यज्ञस् 27, 8

याच् 26, 4

याचित 12, 42

याजन् 15, 16, 20, 1

याजन 7, 4, 10, 2, 19, 2

याज्य 14, 23, 19, 2

यान 2, 13, 13, 29 16, 17 17, 3.

याय 13, 23, 19, 2

यावत् 19, 13 27, 11

यावत् 16, 21, 21, 22, 20, 19

युक्त 2, 30, 10, 29, 11, 17

युगपद् 9, 8

युज् 10 29, 11, 17, 19, 20 28, 5 7

— उप 3, 31, 17, 33, 23, 25

— नि 2, 4

— म 2, 36, 9, 1, 26, 9

— विप्र 3, 20

— वि 9, 62

— सम् 5, 23, 11, 17, 12, 20 50, 13,
23, 2९, 47

सुद्ध 14, 11

सुवति 2, 33.

सुवन् 15, 10

सूप 1, 25

योग 6, 6, 10, 13, 11, 16, 22, 33,
28, 51

योग्येय 9, 63, 11, 16 23, 46

योगि 3, 3, 14, 20, 1९, 6, 20, 2 6, 21,
1, 23, 12, 25, 7

योषित् 9, 48

यीधानय 26, 9

र

रक्त 7, 10, 9, 4, 17, 29

रच् 10, 37 48

— अभि 11, 9

रचय 8, 3, 10, 7, 1९, 14

रचयधर्मित् 10, 28

रजस् 28, 2

रजस्वल् 9, 29, 17, 10

रज्जु 1, 33 2, 43

रघ 10, 15, 2९, 5

रघन्तर् 19, 12

रम्

— आ 1, 35

रम्

— अभि 8, 9, 9, 2९

— मि 9, 72

रस 7, 9 17

रहस्य 24, 1

राचस 4, 12

राजघातक 20 1

राजन् 2, 41, 5, 30 6, 13 24 2०, ९,
1 12, 10, 7 III 23 24. 36—38

43, 11, 1 32, 12, 43 45, 13, 2 11

13 26, 14, 10 45, 15, 1६, 16, 3०,

18, 30, 21, 10, 23, 14, 2९, 42

राजमरीहिण 19, 12

राजन्य 1, 13, 6, 18, 7, 26, 12, 14 33,

22, 14, 28, 35 37

राच = अपर, अर्ध*, अही*, एक*,
एकादश*, वि*, दश*, द्वादश*, सप्त*।

राशि 3, 21, 9, 36 43 57 60, 14, 7
17, 23, 21, 25, 9, 26, 2 6

राध्

— प्रति 22, 8

रिक्च 10, 39, 28, 1 21 28 32 41

रिक्चभाञ् 12, 40

रद्र 19, 12, 26, 12

रध्

— अच 12, 33, 13, 4

— वि 11, 20

रह 1, 16 15, 15

रह 9, 7

— अधि 9, 28

— आ 10, 18

रूप 11, 12 29 15, 9, 28, 11

रैतस् 23, 3 20; 25, 7, 26, 12

रैतस् 23, 20

रोग 23, 20

रोचन 20, 11

रीरच 26, 9

रीहिण 19, 12

ल

- लक्ष्य 22, 3
लघु 19, 19
लभ् 10, 20 40 45 57, 22, 35, 28,
11. 39. 40
— शब्दा 20, ॥
लभ्
— वि 9, 25
ललाट 1, 26, 26, 12
लवण 7, 19.
लघुन 17, 32
लाम 2, 37, 7, 6 7, 22, 7, 28, 31
लिङ्ग 12, 2, 23, 10, 25, 7.
लिप् 19, 2
लिप्स् 28, 22.
लिप्सु 18, 4
लुभ् 5, 24 28, 43
लेप 1, 42
लोक 3, 9, 8, 1 5, 9, 74, 25, 5, 27,
18, 28, 52
लोभ 2, 13, 9, 62
लोमन् 12, 36, 16, 3, 17, 28, 24, 6
लोलुप् 2, 41
लोष्ट 9, 14
लोह 15, 15, 22, 25, 23, 8
लोहित 16, 9, 17, 33, 21, 22, 23, 18.

व

- वक्र 1, 25
वच् 2, 7, 3, 4, 5, 19, 9, 1, 10, 4, 11,

18, 13, 8. 10; 14, 24 29, 19, 1, 23,
16, 24, 8, 27, 2

— प्र 6, 5

वचन 2, 8 26, 12, 52, 13, 4 6 7 23
24 31, 19, 15

वच्चिन् 26, 12.

वष्ट 23, 6.

वणिज् 10, 30 49, 11, 31, 12, 41 10
18, 17, 7

वत् 1, 30 31. 33 38 40, 12, 14 28
13, 18 20—22, 15, 11, 22, 18, 28,
3. 45

वत्स 9, 59, 17, 26

वद् 23, 34, 26, 7

— शभि 6, 9

— परि 8, 13

— वम् 28, 18

वदन 19, 2

वद्य 19, 2

वध 2, 42, 3, 23, 12, 3 44, 22, 11 14
28

वधू 6, 24

वध्य 3, 13 17, 37

वन 3, 26

वनस्पति 3, 20 12, 23

वप्

— आ 24, 3

वपन 27, 3

वयस् 6, 20, 11, 12 15, ॥

वयस्य 6, ॥

वर 25, 6

वराह 15, 15 22, 24

वखण 25, 9

- वगे 11, 21, 28, 17
 ववर्चस 20, 2
 ववर्जम् 2, 35, 3, 30, 5, 2, 11, 1, 22, 36
 वर्ण 2, 36, 4, 18 22, 7, 24, 10, 50, 11,
 ॥ 29, 12, 16, 14, 29, 19, 1, 23, 14,
 26, 10 12
 वर्ण 1, 7, 2, 45, 6, 15, 12, 37, 15, 15,
 16, 23 41, 18 17, 21, 20, 22, 28
 वर्षाः 3, 13
 वलीक 16, 14
 वशा 7, 14
 वस् 3, 21
 — आ 9, 60
 — उप 26, 5 27, 4 13.
 — परि 17, 16.
 — विप्र 2, 33, 6, 2 7, 16, 33
 वसुविन्द 28, 12
 वस्त्र 13, 21, 19, 15
 वा 1, 6 24 34—36 54, 2, 46 47 49,
 3, 8 22, 5, 2 7 33, 8, 10, 9, 12
 18 61 67, 10, 24 47 49, 12, 59,
 13, 16 26, 14, 13 16 18 20 27.
 29, 15, 3—8 26 27, 16, 1 2 4
 36, 18, ॥ 13, 20, 4 10 13, 22, 3
 4 7—9 22 32, 23, 9 10 16 20
 20, 24, 2 6 10—12, 25, 7 9 10,
 27, 9, 28, 2 3 9 11 16 17 22
 वाकोवाक्य 8, 6
 वाक्य 5, 24, 23, 28
 वाम्यत 1, 36, 2, 11 41
 वाङ्मनस 20, 8
 वाच् 2, 19 22, 3, 17, 9, 50, 11, 12,
 12, 1 7, 15, 9, 17, 38, 19, 3.
 वाजपेय 8, 20
 वाण 16, 7
 वासिञ्च 10, 5
 वात 2, 27
 वाद् 2, 1 13, 9, 32
 वादन 2, 13
 वादिष 15, 18.
 वादिन् 10, 18, 11, 2
 वायु 9, 12, 16, 5, 23, 2
 वाचण f ई 20, 28, 23, 7
 वार्च 1, 20
 वार्ध्वाङ्गस 15, 15
 वार्पिक 16, 1 40
 वास 23, 18
 वासस् 1, 17, 3, 18 34, 7, 10, 9, 3
 4, 10, 58, 14, 41, 18, 23, 19, 16,
 24, 6, 26, 12
 वास्तु 20, 4
 वाहन 10, 21
 वाह्य 19 36
 वि० 10, 18
 विग्रति 10, 26 19, 29, 28, 5
 विकल्प 1, 4 3 1, 19, 18
 विकार 7, 11 27, 10
 विकृत 1, 19, 17, 36
 विक्रयिन् 15, 19
 विख्यापन 12, 47
 विजय 10, 13
 विजृम्भित 2, 10
 विज्ञान 12, 51
 वित्त 4, 11, 6, 20; 10, 20 11, 29
 विद् 1, 40; 26, 23.
 — नि 2, 39, 5, 26

- विद् 1, 2, 8, 5, 9, 62, 12, 52, 13, 26,
 15, 28, 28, 49 50 52
 विद् (विन्द्) 2, 2, 4, 1
 विदल 1, 33, 2, 43
 विद्या 2, 48, 4, 6, 6, 18 20, 7, 1, 10,
 4, 11, 2, 16, 49, 13, 17
 विद्यागुरु 6, 3, 20, 2 6
 विद्युत् 16, 23 25 37. 41
 विद्वत् 12, 17
 विद्विषाण 17, 17.
 विद्वेषण 11, 17
 विधान 3, 36.
 विधि 15, 6, 27, 2, 28, 30
 विधिपूर्वम् 9, 1
 विनाश 12, 26
 विपरीत 5, 35, 11, 30, 27, 14
 विपर्यय 13, 7
 विपाप 27, 16
 विपाप्मन् 27, 16
 विप्र 9, 12
 विप्रतिपत्ति 11, 25 13, 1, 29, 13
 विप्रवास 1, 59
 विप्रु 1, 41
 विप्रावक 20, 1
 विभक्तज 28, 29
 विभव 9, 3
 विभाग 28, 4 27 46
 विमर्दन 9, 51
 विमोचन 21, 19.
 वियोग 12, 47
 विरोध 1, 4, 14, 45
 विरोधिन् 3, 10
 विलयन 9,
- विलेखन 9, 51
 विलत्स 17, 26
 विवासन 12, 47
 विवाह 4, 2, 5, 29, 18, 24, 23, 29
 विम्
 — सप 1, 54, 10, 18
 — निम् 10, 42
 — म 3, 33, 5, 13, 20, 7, 22, 4, 25, 1
 — प्रतिसम् 9, 27
 विग्रह 5, 32, 10, 14, 25, 6, 28, 17, 59
 विश्व 26, 16
 विश्वे देवाः 5, 10
 विप 14, 12
 विपम 9, 32, 17, 20
 विषय 16, 32
 विष्कार 17, 35
 विष्वक् 11, 30
 विसृजन 1, 44
 वीरहन् 15, 16
 वीरध् 12, 28
 वीर्य 9, 58
 वृ 9, 24 54
 — आ 12, 21
 — मा 9, 35 36
 — परि 12, 23
 वृथ 9, 32, 10, 18
 वृज् 2, 13, 3, 23, 6, 12, 9, 30 44 45
 — आ 9, 12
 पुत्र
 — आ 9, 66, 24, 11 12
 — नि 3, 15 16, 28, 2
 — सम 5, 43.

- वृत्त 3, 9, 5, 34, 8, 7, 9, 69, 11, 12
 29, 28, 40
 वृत्ति 3, 7, 4, 27, 5, 21; 7, 6 7 23,
 10, 19 30 55 57 60, 12, 48, 15,
 16, 17, 5, 21, 15, 28, 80
 वृथान्न 17, 19
 वृथामास 17, 31
 वृह 3, 8, 6, 15, 9, 62, 11, 25, 26, 12
 वृद्धि 12, 29 34, 23, 4
 वृध् 12, 32
 वृप् 16, 13
 वृष 28, 5
 वृषण 23, 10
 वृणु 2, 43
 वेद 1, 1 10, 2, 45, 5, 20, 8, 5 15, 9,
 62, 11, 19, 12, 4 52, 16, 34, 20, 1,
 26, 24, 23, 39
 वेदविद् 23, 50
 वेदाङ्ग 8, 5
 वेदान्त 19, 12
 वेदि 5, 21
 वेहत् 7, 14
 वेखानस 3, 2 26
 वेदेह 4, 20
 वेदेहक 4, 17
 वेद्य 5, 34, 28, 30 31
 वेराज 19, 12
 वैशिक 22, 27
 वेद्य 1, 11 14, 4, 20, 6, 18, 7, 7 26,
 10, 42 48, 12, 10 12 14, 14, 3,
 24, 22, 15 18, 28, 37
 वेष्मा 4, 20
 वेद्याजित 5, 21
 व्यतिक्रम 1, 11
 व्यतिषेय 10, 67
 व्यच् 11, 14
 व्यध्
 — अप 28, 32
 व्यवस्था 11, 22, 13, 1
 व्यवहार 2, 34, 10, 48, 11, 19
 व्याधित 5, 23
 व्यायस्कन 9, 32.
 व्याल 17, 33
 व्याहृति 1, 51, 24, 9, 25, 8
 व्युत्ति 11, 17
 व्रक् 23, 10
 — वनु 2, 28
 — व्र 12, 33, 14, 44, 18, 16
 व्रत 8, 1 15, 9, 1, 19, 13, 24, 6 10,
 27, 3
 व्रथन 17, 33
 व्रात्यस्रोम 19, 8
 व्रीहि 7, 15 15, 15

 श
 शस्
 — अभि 2, 3, 17, 17, 19, 10
 — म्र 9, 66, 17, 1 33, 27, 11, 23, 48.
 शक् 21, 19
 शकुनि 17, 10
 शक्ति 2, 43, 7, 22, 9, 11 46, 12, 51
 शक्तितस् 15, 6
 शङ्का 2, 16
 शङ्ख 1, 30
 शत 12, 8, 21, 20, 22,

शतगु 18, 26
 शद 12, 26, 36
 शपथ 13, 12.
 शक 23, 13
 शफरि 17, 3
 शब्द 2, 36, 16, 7, 21
 शम् 15, 27, 20, 11
 शयन 9, 20 45, 12, 7, 23, 8
 शय्या 2, 21 25, 5, 34, 14, 37, 17, 3
 शरीर 12, 1, 23, 10
 शर्व 26, 12
 शस्त्र 1, 25
 शब्दाक 17, 27
 शव 14, 29 31, 16, 19
 शवस्युष्टिन् 14, 30
 शय 15, 15, 17, 27
 शयत् 0, 74
 शस्त्र 7, 25, 14, 12
 शम्भुत् 22, 3
 शाक 12, 18, 17, 3 16, 27, 11
 शाकभक्षता 19, 13
 शाण 1, 17, 7, 9
 शातकुम्भ 20, 10
 शान्ति 11, 17, 20, 17
 शायिन् 19, 15
 शारीर 12, 46
 शान्तापि 11, 17
 शाव 14, 1
 शास् 2, 44
 शम्भ 11, 19
 शास्त्रविद् 13, 26
 शिखा 1, 27, 20, 5
 शिखावृद्धि 12, 23

शिषिन् 3, 22
 शितिकष्ट 26, 12
 शिरस् 9, 35, 11, 12
 शिलोद्यय 19, 11
 शिन्ध 10, 10, 15, 18
 शिन्धिन् 10, 31, 17, 7
 शिव 20, 11, 27, 8
 शिञ्ज 9, 50
 शिष्
 — छद 1, 28 11, 10, 59, 17, 17
 — वि 5, 33, 11, 29
 शिष्ट 9, 70 71, 12, 27, 19, 2, 29, 49
 50,
 शिष्टि 2, 42
 शिष्य 2, 42, 14, 28 15, 13 20, 23, 12
 शी 16, 17, 23, 8
 शीघ्र 13, 29
 शीर्यन् 1, 36
 शील 1, 2 3, 13 26, 4 6, 9, 2 73
 11, 12, 15, 9 18 18, 31
 शुक् 17, 34
 शुक्ल 2, 19, 17, 14
 शुक्लक 16, 20
 शुक्ति 1, 30
 शुचि 1, 36 40, 9, 2 11 16 11, 4,
 16, 46, 23, 22, 26, 21
 शुद्धि 1, 29, 24, 4
 शुध् 14, 11 30, 20, 10 15 22, 6, 23,
 1 11 19
 शुक्ल 10, 26, 12, 41 28, 29
 शुश्रूषा 7, 2
 शुश्रूषु 23, 39

गृह 4, 21 27, 5, 42, 6, 10 11, 9, 11,
10, 42 50, 12, 1 13 15, 13, 3,
14, 5 21, 16, 19, 17, 5, 18, 24 25;
20, 1, 22, 16

गृहा 4, 21 26, 15, 18 22, 25, 7, 28,
39 45

गुगल 16, 8

गु 23, 25

घे 1, 23, 3, 6, 10, 38, 11, 29; 14,
6 7.

घोषित 24, 6

घीच 1, 35 42, 9, 23, 9, 25 71, 10,
51, 14, 44

घीह 7, 22

रमशान 1, 61, 16, 18.

रमयु 9, 7

झावदत् 15, 18

झेन 17, 29

अप् 26, 15

अवण 16, 1.

आह 8, 18, 10, 53, 15, 1 4 20, 16,
34

आदिक 16, 48.

आदिन् 15, 22, 16, 47

आमणक 3, 27

आवणी 8, 18.

आविन् 16, 11

अि

— आ 10, 61

— अरि 15, 25

अी 27, 9

अु 14, 19, 18, 15.

— अप 12, 4

— प्रति 5, 23

अुत 6, 21, 8, 1. 4, 11, 29, 18, 11

अुति 6, 23, 9, 72

अेयस् 2, 24, 5, 38

अेष्ठ 2, 50, 26, 11

अोच 12, 4.

अोचिय 5, 20 30. 32, 6, 17 25, 10,
9, 12, 38, 14, 28, 15, 9, 22, 30, 28,
41 50

अिष् 1, 38, 9, 30

— आ 23, 9

अन् 1, 59, 14, 32, 15, 24, 16, 8, 22,
19, 23, 14

अमुर 5, 27, 6, 9

अयू 6, 8

आपद 23, 4

आदिध् 17, 27

अिचिन् 15, 18

अोभूत 27, 4

य

यटह 19, 17

यड्कारिक 19, 15, 22, 11

यण्ड 22, 23.

यप् 4, 15, 9, 10 12; 12, 23, 15, 28,
18, 19, 19, 17.

यष्ठ 10, 24 45

यष्ठय 10, 27.

योदया 1, 12, 28, 15.

योदशान् 8, 20.

स

स० 7, 11; 14, 30, 23, 10

संयत 2, 22

संयोग 1, 44, 4, 7, 10, 5, 21; 7, 13,
8, 16, 13, 19, 16, 48, 19, 24, 23,
29

संयोजक 21, 2

संवत्सर 3, 35, 5, 28, 10, 37, 13, 28,
15, 15, 19, 17, 22, 4 16, 23, 19,
27, 18

संवनन 11, 17

संविभाग 5, 21, 10, 39

संवेशिन् 2, 21

सशाय 7, 23 25, 29, 19

ससङ्ग 13, 13.

ससृष्टिन् 23, 27 28

संस्कार 5, 33, 8, 8 21 24 25, 15, 6,
23, 2

सस्या 8, 18 20

सस्यान 10, 16

सहिता 19, 12

संह्राद 16, 8

सकृत् 20, 19

सक्ति 23, 2

सक्तु 27, 11

सखि 5, 26, 23, 12

सगोच 15, 20, 23, 19

सङ्कर 7, 24, 8, 3

सङ्कुल 16, 34

सहृत्वा 1, 7

सङ्ग्राम 10, 16

सचिव 19, 19

सज्जोतिस् 2, 11, 16, 31

सञ्ज्ञा 8, 2

सत् 2, 40

सत्य 1, 51, 2, 8, 10, 51, 13, 17 12
31, 19, 15, 23, 28, 26, 7 12, 27, 8

सत्त्वधर्मन् 9, 68

सद्

— अथ 17, 31

सद्वन् 5, 11

सदृश, f ई 4, 1

सद्यस् 14, 41, 15, 22

सन्तानम् 16, 14

सन्दर्शन 22, 5.

सन्धिनी 17, 25

सगंध्या 2, 10, 9, 42, 16, 12

सन्निधान 15, 5, 16, 19

सन्निधि 2, 40, 12, 37

सन्निपात 6, 4, 16, 41

सपिण्ड 14, 1 20, 34 44, 15, 13

सप्तम् 8, 18—20, 23, 8 31

सप्तम् f ई 4, 3 22, 14, 11 40, 18, 28

सप्तरात्र 23, 20 25

सप्तशतचारिन् 2, 40, 3, 8, 14, 21

सभ्य 13, 11

सम् 27, 5

सम 3, 24, 5, 20 33, 6, 10, 7, 21,
11, 5, 12, 7 49, 14, 17, 16, 27,
17, 20, 21, 10, 23, 12

समय 9, 67

समधा 28, 8 16

समम् 24, 10, 28, 31

समय 18, 10

समवाय 6, 1 5, 12, 52, 23, 37

समान 4, 2, 27, 5, 40, 6, 14
 समान्ति 16, 34
 समावृत्ति 10, 48
 समिध् 23, 20, 25, 4 10, 27, 7
 सम्प्रति 7, 21
 सम्प्रदान 10, 4.
 सम्बन्ध 9, 74, 14, 20, 18, 6 17, 20, 2
 6, 21, 1, 28, 21
 सम्बन्ध 28, 50
 सम्बन्ध 9, 62
 मयीनि 23, 12
 सर्व 1, 59, 8, 2, 22, 20
 सर्पिस् 13, 20
 सर्व 1, 17 24, 2, 46, 3, 30, 6, 21, 7,
 4, 8, 23, 10, 7 66, 11, 1, 12, 2.
 26 42, 13, 16, 31, 14, 37, 15, 4,
 16, 26 30 41, 17, 3, 19, 9 12
 14, 20, 2 5 16 17, 24, 6 12, 25,
 2 5 10, 26, 23 24, 27, 9 16, 28,
 3 8.
 सर्वतस् 9, 34.
 सर्वत्र 5, 2
 सर्वदा 7, 22
 सर्वप्रायश्चित्त 19, 20
 सर्वविन्द 26, 12
 सलोकता 27, 18
 सवन 8, 14, 19, 7 15, 22, 6
 सवर्ण 4, 16, 29, 40
 सव्य 1, 46
 सरान्क 1, 23
 सह
 — प्र 4, 12.

सह 4, 7, 5, 45, 9, 16 18, 16, 33,
 20, 1
 सहधर्मचारिणी 8, 16
 सहभोजन 9, 32
 सहस्र 21, 21, 22, 14 20
 सहस्रकृत्वस् 24, 11
 सहस्रगु 18, 27
 सहस्रवाक 22, 33
 सहाध्यायिन् 14, 20
 सहाय 11, 4
 सहोद 23, 33
 साधिन् 13, 1 11 14 23, 15, 16
 साध्य 21, 10
 साङ्गामिक 10, 20
 साधु 4, 29, 5, 34 11, 2
 सामन् 16, 21, 19, 12
 सामयाचारिक 8, 11
 साम्य 10, 67
 सायम् 5, 17 25, 9
 सायम्मात्र 9, 58
 सायुज्य 8, 24 20
 सारथ्य 10, 18
 सार्ववर्षिक 2, 35
 सान्नीक्य 8, 21 25
 सानिधी 1, 12 53, 19, 12, 20, 8 21,
 11, 23, 21, 21, 11
 साहस 1, 3
 साहस्य 5, 20
 सिध् 25, 7
 — चा 23, 1
 — सस् 25, 4
 सिद्धि 18, 24, 21, 7
 सिध् 17, 15

- प्रति 3, 30, 1, 2, 12, 27, 19, 2, 27, 33, 25, 7, ९
- सीमन्तोत्सव 8, 11
- सीम 22, 27
- सुग 11, 20
- सुगन्धि 9, ९
- सुपणं 15, 28
- सुपार 26, 12
- सुपुष्प 26, 12
- सुरा 21, 1, 24, 10
- सुराप 21, 1, 23, 1 ८
- सुषामिनी 5, 25
- सू
- प्र 11, 13 14, 18, 5
- सूकर 17, 29, 23, 5
- सूक्त 19, 12
- सूत 4, 17 18
- सूतक 17, 22
- सूतिका 14, 30
- सूर्मि 23, 9
- सूर्य 5, 40, 23, 21, 26, 12
- सु
- प्र 9, 13
- सुञ्ज 22, 11
- उद् 15, 16, 16, 3, 17, 17, 18, 20, 28, 18
- सृष्टि 4, 24
- सेवा 2, 17 27, 12, 27, 21, 9 12.
- सेवन 19, 2
- सीदर्य 28, 25
- सोपानक 9, 45
- सोभ्य 26, 12
- सीम 8, 20, 15, 19, 13, 26, 16
- सीमप 18, 27.
- सीष 1, 15.
- सीषामणी 8, 19.
- स्नान्द
- प्र 21, 22
- स्नान्द 23, 20
- स्नानियु 16, 23 28 41
- स्नेह 12, 43, 15, 16, 21, 1
- स्नेय 12, 15, 24, 10
- सीम 8, 20, 19, 7 8
- स्त्री 2, 16 18, 6, 6 7, 12, 2 33, 13, 29, 14, 28 33, 15, 16, 18, 1, 21, 8 9, 22, 35 36, 23, 14, 24, 5, 28, 21. 24. 47
- स्त्रीकृत 22, 36
- स्त्रीधन 28, 24.
- स्त्रीमत् 4, 11
- स्त्र 6, 24, 9, 32, 16, 17 32
- स्त्र 10, 18
- स्त्रि 5, 24 25
- स्त्रा 2, 11, 9, 10, 11, 10, 20, 8, 23, 21, 26, 6
- अधि 3, 32, 9, 15 65
- उद् 2, 27
- उपोद् 25, 4
- उप 25, 4.
- प्रति 28, 24.
- स्त्रान 2, 20 27, 10, 46, 11, 24, 12, 31, 22, 6 32
- स्त्रा 9, 1 61, 26, 24
- स्त्रातक 6, 24, 9, 74, 15, 23
- स्त्रान 2, 13 49, 8, 16, 9, 2
- स्त्रापन 2, 32

घायु 24, 6
 मुषा 23, 12
 खेह 2, 58, 17, 16
 स्पृम् 1, 36
 — उप 1, 36, 14, 29, 20, 7 10 25, 7
 स्पृहा ९, 23
 स्तु 16, 49
 स्मृति 1, 2
 सन्दिनी 17, 25
 ससन 14, 17
 सञ् 9, 5 17, 3
 सवन्ती 19, 14, 20, 10
 सु 19, 14
 सेऊ 1, 44
 स 2, 37, 5, 11, 6, 5 10, 55, 11, 10
 21 29, 12, 2 27 28, 13, 2, 17, 1,
 28, 17
 सतन 19, 1
 सधा 2, 5.
 सप् 1, 37, 9, 60
 सप्त 2, 13, 23, 20
 सयंशीर्ष 23, 25
 *सयन्दत्त 29, 33
 सयम् 4, 10 10, 5 65 18, 20
 सयमर्जित 29, 30
 सरु 27, 8.
 सर्ग 13, 7, 28, 52
 स्वर्ग 21, 20.
 सस्ति 5, 18
 सस्ययन 11, 17
 स्वागत 5, 36.
 *स्वाध्याय 5, 4 9, 9, 20, 14 46
 सामिन् 10, 36 11 12, 19

स्वाहा 25, 4, 26, 16, 27, 9
 खिष्टकृत् 5, 10, 26, 16

ह

ह 12, 4, 24, 11
 हस 17, 29
 हत्या 19, 9
 हन् 2, 44, 12, 45 13, 14 14, 9, 17,
 38, 29, 11 20, 23, 31, 27, 16
 — अभि 12, 1
 — उप 1, 34 12, 1, 14, 33 17, 10
 हन्तु 21, 11
 हम 26, 12
 *हर 16, 5
 हरण 2, 4 12, 2 27, 13, 17
 हरि 26, 12
 हरिकेश 26, 12
 हरिण 15 15
 हरित 12, 18
 हर्ष 2, 13
 हवन 2, 4
 हविर्यज्ञ 8, 19
 हविष्य 26 2
 हविस् 15, 29, 27 5 11
 हसित 2, 15
 हस 1, 28.
 हा 4, 25, 6 18 19, 25 29, 29, 30
 — नि 23, 14
 — प्र 3, 19
 — वि 2 25
 हान 21, 13
 हानि 21, 4.

- हारिद्र 1, 21 — प्रत्यय 11, 22 25
 हि 11, 11 14 16 26, 18, 31, 19, 5, — आ 9, 57
 26, 10. — अभिव्या 2, 5
 हिंसा 2, 17, 3, 24, 7, 13, 10, 17, 21, — छद् 9, 10. 5^२
 19, 22, 19, 23, 27, 28, 51 — परि 2, 33, 8, 12 13
 हिंस्र 9, 73, 15, 18 — वि 22, 6
 हित 2, 30, 11, 6 हृदय 1, 36
 हिरण्य 10, 20, 13, 21, 19, 13. 16, 20, हृष्ट 5, 21
 13 हेडन 27, 8
 हिरण्यवर्ण 26, 10 हेय 21, 12
 हीन 2, 17, 5, 39, 6, 18, 21, 9, 28, 36 होच 8, 19
 हीनकर्मेन् 18 25 29 होम 5, 10, 19, 11, 22, 36, 23, 20 28,
 हु 20, 12, 24, 6 9, 20, 3 10, 26, 24, 6, 27, 5
 15, 27, 6 ह्रद 19, 14, 20, 10
 हुत 2, 1 ह्रि
 ह्र 10, 46 — आ 2, 29

मुद्रिपत्रम्

पृष्ठ	पङ्क्ति	अमुद्रन्	मुद्रम्
८	१	चत्तियं	चत्तियं
९	२२	म। शन	माशन
१३	१३	•सृष्टायं	सापृष्टं
२७	२३	म-	मु-